

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Rakovník ve třicátých letech 20. století

Praha 2014

Václav Bělka

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Rakovník ve třicátých letech 20. století

Rakovník in the 30th the 20th

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce
Doc. PhDr. Jana Čechurová Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem Rakovník ve třicátých letech 20. století vypracoval samostatně a použil pouze uvedené prameny a literaturu.

Václav Bělka

V Praze 6. července 2014

Za cenné rady a vedení bakalářské práce bych chtěl poděkovat Doc. PhDr. Janě Čechurové Ph.D. Zároveň bych chtěl poděkovat všem pracovníkům Státního okresního archivu v Rakovníku, kteří mi ochotně pomáhali shromáždit veškerý materiál, na jehož základě mohla tato práce vzniknout.

Obsah

Obsah.....	5
Úvod.....	9
I. Nástin dějin města Rakovníka.....	11
II. Správa města.....	13
1. Obecné záležitosti města.....	13
2. Politický vývoj do podzimu 1938.....	14
3. Období od podzimu 1938 do jara 1939.....	20
4. Uprchlíci.....	22
5. Finanční situace města.....	25
6. Městská zeleň a chov dobytka.....	28
7. Trhy, prodejní doba, zásobování města.....	29
8. Honitby.....	30
9. Přípravy stavby vodovodu a kanalizace.....	31
10. Doprava.....	33
11. Tyršovo koupaliště.....	35
12. Čestná občanství	36
III. Městští strážníci, četnictvo a armáda.....	37
1. Městští strážníci.....	37
2. Četnictvo.....	37
3. Armáda v Rakovníku.....	39
a) Rekonstrukce a výstavba kasáren.....	40
b) Působení vojáků v Rakovníku.....	42

IV. Spolky.....	44
1. Sokol.....	44
2. Muzejní spolek.....	46
3. Další spolky.....	48
a) Spolky se vztahem k vojenství.....	48
b) Kulturní spolky.....	48
c) Společenské spolky.....	50
d) Sportovní spolky.....	51
e) Humanitární a dobročinné spolky.....	52
f) Podpůrné spolky.....	53
g) Vzdělávací spolky.....	55
h) Spolky pro výstavbu.....	56
ch) Hospodářské spolky.....	57
i) Ostatní spolky.....	57
V. Podniky a větší firmy v Rakovníku, chmelařství.....	58
1. Soukromé firmy.....	58
a) Spořitelna.....	58
b) Pivovar.....	59
c) Lihovar.....	60
d) Továrna Stadion.....	60
e) Šamotka.....	61
f) Továrna Keram.....	63
g) Firma Otta.....	63
h) firma Vltavský.....	65
ch) Hospodářská záložna.....	66
i) Obchodnicko-živnostenské nákupní odbytové družstvo v Rakovníku.....	66
j) Firma Perutz.....	66
k) Všeobecné konzumní a výrobní družstvo „Budoucnost“.....	67

l) Firma Alois Halašta.....	67
2. Městské firmy.....	67
a) Městské lesy.....	67
b) Statek Rakovník.....	68
c) Městské zahradnictví.....	69
d) Statek Olešná.....	69
e) Statek Hořesedly.....	70
f) Městská jatka.....	71
g) Městská váha.....	72
h) Městská plynárna.....	72
ch) Městské hodiny.....	73
3. Chmelařství.....	73

VI. Sociální péče, Nezaměstnanost, školství,

kultura, zdravotnictví, církve a nadace.....	77
1. Sociální péče, nezaměstnanost.....	77
2. Školství.....	82
a) Reálka.....	83
b) Obchodní škola a akademie, Masarykova obchodní škola pro ženská povolání.....	83
c) Rolnicko-chmelařská škola.....	85
d) Pokračovací školy.....	86
e) Obecní a měšťanské školy.....	86
f) Mateřská škola.....	87
g) Útulek školní mládeže.....	87
3. Kultura.....	88
a) Kina.....	88
b) Divadlo.....	88
c) Ostatní kulturní život ve městě.....	89
4. Zdravotnictví.....	90
a) Nemocnice.....	90

b) Záchranná stanice Rakovník, chorobinec.....	91
5. Církve.....	92
a) Československá církev.....	92
b) Římsko-katolická církev.....	93
6. Nadace.....	94
a) Nadace Josefa Fialy.....	94
b) Nadace Františka Josefa.....	94
c) Nadace Josefa Čermáka.....	95
d) Nadace Jana a Roziny Gallinových.....	95
e) Husův fond pro nemajetné.....	95
Závěr.....	96
Přílohy.....	97
Prameny a literatura.....	114
Seznam zkratek.....	118

Úvod

V současnosti historické bádání zasahuje prakticky do všech oblastí lidské činnosti. Vychází mnoho knih a článků, které pojednávají o těch nerozmanitějších koutech naší historie. Stále ale zůstává spousta bílých míst na mapě našich dějin. Jedním takovým bílým místem je i komplexnější zmapování dějin Rakovníka 20. století.

Zájem o dějiny rodného města mě přivedl ke zpracování tohoto tématu, neboť zde dosud chybí práce, která by zájemcům přiblížila celkový život ve třicátých letech 20. století v Rakovníku. V současné době existuje několik menších prací zabývajících se jen určitým segmentem rakovnických dějin tohoto období. Ty ovšem nepostihují celkový obraz města v této době.

Chtěl jsem se tedy pokusit o seriózní historickou práci, která by celkově zmapovala vývoj života v našem městě ve třicátých letech 20. století. Nešlo mi jen o to popsat pouze politické dějiny města. Ty jsem úmyslně popsal na nevelkém prostoru, aby mi zbylo dostatek místa na ostatní, často opomíjené aspekty života ve městě.

Abych se mohl do takové práce vůbec pustit, musel jsem si nejprve nashromáždit a nastudovat k tomuto tématu základní literaturu, která je nezbytná pro přehled a orientaci v daném historickém období. Z této literatury bychvyzvedl zejména rozsáhlé třídílné dílo Zdeňka Kárníka, České země v éře První republiky (1918–1938), práci Věry Olivové, Dějiny první republiky, práci Jana Gebharta a Jana Kuklíka, Druhá republika 1938-1939 a dílo Evy Brokové, Československá demokracie, Politický systém ČSR 1918-1938.

Kromě prostudování základní literatury jsem se snažil nastudovat si také publikační práce, týkající se rakovnických dějin sledovaného období. Brzy jsem zjistil, že jich není mnoho. Dvě práce se dotýkají konce třicátých let, jedná se o práci Antonína Cikánka, Rakovnicko v letech 1938-1941, která je souborem archivních materiálů a vzpomínek z tohoto období, druhou je práce Davida Hubeného, Rakovník a Rakovnicko za Druhé republiky, práce byla otištěná v Rakovnickém historickém sborníku č. VIII./2011. Dále jsem prostudoval práci Jana Černého, Jan Renner (1869 – 1959), Život a dílo rakovnického archiváře, muzejníka a učitele a práci Ladislava Mičky, Kulturní tvář Rakovnicka, I. a II. část. Dále stojí za zmínku práce Karla Mejstříka, Kulturní Rakovník a dílo Václava Kapouna, Stručná bibliografie Rakovnicka.

Hlavní pozornost mého zájmu byla proto zaměřena na archivní prameny uložené

v Okresním státním archivu v Rakovníku. Hlavním pramenem mi byl Archiv města Rakovníka, který obsahuje informace týkající se záznamů k městskému úřadu, ale také informace týkající se četnictva a městské policie, vojenské posádky v Rakovníku, spolků, dopravy, firem městských i soukromých, škol, politických stran a kultury. Dalším významným pramenem mi byl fond Okresního úřadu v Rakovníku. Prostudoval jsem také Nejstarší kroniku královského města Rakovníka, její informace jsem ale raději porovnával s jinými prameny, protože některé informace neodpovídají realitě.

Mnoho užitečných informací jsem načerpal také na stránkách regionálního tisku. Jednalo se především o týdeníky Rakovnické noviny a Nové proudy. Dalšími byly Naše snahy, Rakovnický obzor, Rakovnický kraj a Rakovnické listy. Užitečné informace jsem našel také ve Věstníku Muzejního spolku města Rakovníka a politického okresu rakovnického.

V případě potřeby doplnit či vysvětlit pojem jsem využíval slovníků, zejména Ottův slovník naučný. Mnohé informace o významných osobnostech jsem našel v práci Milana Churaně a kolektivu, Kdo byl kdo v našich dějinách 20. století, Praha 1994. Pro chronologické upřesnění jsem využíval Dějiny zemí koruny české v datech, Praha 1999 od Františka Čapka.

Při zpracování materiálu jsem použil metody chronologické, kvantitativní a komparativní.

Práci jsem rozdělil do pěti kapitol podle jednotlivých tematických celků, jak mi vyplynula ze studia archivních materiálů. Práci jsem doplnil tabulkami, zejména s kvantitativními údaji, které by vlastní text práce dělaly nepřehledným.

I. Nástin dějin města Rakovníka

Město Rakovník leží v západním cípu Středočeského kraje v údolí Rakovnického potoka (dříve Rokytná), po obou jeho březích v nadmořské výšce 320 – 370 m nad mořem. V současné době je městem s rozšířenou působností, dříve okresním městem. V současné době žije ve městě téměř 17 tisíc obyvatel.

V roce 1286 získal Rakovník první městská práva od českého krále Václava II., která roku 1319 rozšířil a potvrdil Jan Lucemburský. Byl poddanským městem v rámci královského majetku a spadal pod nedaleký hrad Křivoklát. Za husitských válek stál Rakovník stranou hlavních událostí, stejně jako Křivoklát ho ovládal katolík Aleš Holický ze Šternberka, který zde toleroval i přijímání pod obojí. Za vlády Jiřího z Poděbrad se Rakovník vrátil pod správu královské koruny a získal od krále roku 1471 další městská práva a byl již veden v berním seznamu královských měst. Nicméně podřízenost křivoklátskému hejtmanovi zatím pokračovala. V jagelonském období zažil Rakovník mohutný rozkvět, který trval po celé 16. století až do roku 1620. Na královské město byl povýšen roku 1588 za vlády Rudolfa II. Habsburského. V první fázi Třicetileté války došlo ve dnech 30. října 1620 až 4. listopadu 1620 k bitvě u Rakovníka mezi Katolickou ligou a Královskou armádou s nerozhodným výsledkem. Celkově přinesla tato válka Rakovníku úpadek a pokles počtu obyvatel, ze kterého se město vzpamatovávalo do konce 18. století. Rakovník byl od roku 1654 centrem Rakovnického kraje, po roce 1788 jen titulárně, když bylo sídlo kraje přesunuto do Slaného. Prudký růst zažil Rakovník v době od poloviny 19. století do 1. světové války. Po 2. světové válce pokračoval růst města především na předměstích růstem městské blokové zástavby a výstavbou rozsáhlých čtvrtí rodinných domů. Od sedmdesátých let 20. století již město plošně příliš nerostlo, neboť růst obyvatelstva pojala nová panelová sídliště na okrajích města. Díky tomu bylo ušetřeno negativních zásahů historické jádro Rakovníka, které bylo od roku 1984 částečně chráněno formou památkového ochranného pásma a v roce 1992 se stalo městskou památkovou zónou.

Dominantou centra města je kostel svatého Bartoloměje se zvonicí, postavený původně v raně gotickém slohu, ale po požárech několikrát přestavovaný do současné podoby ve stylu Vladislavské gotiky. Na centrálním Husově náměstí stojí také renesanční radnice. Ve městě se zachovaly dvě z původních čtyř bran. Východně od kostela Pražská brána a na severním

okraji staré části města Vysoká brána. Město bylo opevněno nejprve dřevo hliněným opevněním, po povolení Jiřího z Poděbrad bylo vybudováno opevnění zděné s věžemi, zbytky hradeb se dosud dochovaly v okolí Pražské brány.

Již od počátků města se silně rozvíjelo pivovarnictví, ze kterého v 16. století získávalo město polovinu svých příjmů. Pivovarnictví v Rakovníku přežívá dodnes. V 19. století se v Rakovníku začala rozvíjet průmyslová výroba. Již od 20. let se v okolí otevíraly černouhelné doly a vznikla Rakovnická horní společnost Morávie, která zanikla s koncem těžby uhlí v druhé polovině 19. století. Krátce po otevření prvních uhelných dolů se začaly těžit i keramické jíly s navazující keramickou výrobou. Z dalších podniků, které záhy zanikly, to byly železná a litinová huť a dále papírna. V roce 1875 byla založena Ottova mydlárna. Na místě dolů Morávie vznikla roku 1883 továrna na výrobu ohnivzdorného šamotu, později s výrobou kachlových kamen. V roce 1922 byla založena továrna na výrobu jízdních kol Stadion, posléze přestavěná na výrobu topení do osobních aut, která trvá dodnes. Po 2. světové válce se dále rozšířil průmysl strojírenský a průmysl stavební.

V druhé polovině 18. století se Rakovníku vyhnula nově stavěná hlavní silnice Praha – Karlovy Vary, postavená přes Slaný. V následujícím století se spojení města zlepšilo v důsledku železničního spojení s napojením na trať Praha – Chomutov roku 1873, o tři roky později byla postavena trať do Berouna. Následovala trať Rakovník – Bochoř roku 1897, do Mladotic o dva roky později a konečně do Loun v roce 1904.

Kromě českého obyvatelstva žili ve městě od 15. století židé, kterých zde žilo nejvíce k roku 1890, kdy tvořili 6,8 % obyvatel, poté jejich počet klesal do 2. světové války, kdy rakovnická židovská komunita v důsledku nacistické genocidy přestala existovat. Dále žila ve městě od středověku i německá menšina, jejíž počet také kolísal, ale nikdy zde Němci netvořili většinu obyvatelstva. Tato menšina zanikla po 2. světové válce v důsledku odsunu.

II. Správa města

1. Obecné záležitosti města

Politický okres Rakovník, tvořící hejtmanství Rakovník, měl rozlohu 646,98 km čtverečních, skládal se ze soudních okresů Rakovník a Křivoklát, z toho soudní okres Rakovník měl rozlohu 301,24 km čtverečních, soudní okres Křivoklát rozlohu 345,74 km čtverečních. Na severu sousedil politický okres Rakovník s politickými okresy Žatec a Louny, na východě s okresy Slaný a Kladno, na jihu s okresy Hořovice a Rokycany, na západě s okresy Kralovice a Podbořany. Nejdelší rozlohu měl ve směru severozápad až jihovýchod od nejsevernější obce Janov po nejjižnější obec Svatá v délce 40 km.

Rakovník byl již od nastartování průmyslové výroby v druhé polovině 19. století dynamicky se rozvíjejícím městem. Druhá polovina 19. století je pro Rakovník charakteristická spíše rozvojem hornictví. To ale začalo brzy upadat, protože zásoby a kvalita černého uhlí v okolí Rakovníka nemohly soutěžit s Kladenskem. Začala se proto rozvíjet výroba zboží z lupku a keramických písků, záhy vznikala strojírenská a chemická výroba. Všechna tato odvětví potřebovala značné množství pracovních sil. Počet obyvatel města proto stoupal, podle sčítání lidu z 8.805 v roce 1921 na 11.079 v roce 1930,¹ tedy o celou jednu čtvrtinu. Počet domů stoupl z 1.009 v roce 1921 na 1.493 v roce 1930. V následujících letech počet domů i obyvatel dále stoupal. V roce 1939 v Rakovníku žilo 13.050 obyvatel a stálo v něm 1.762 domů. Nárůst počtu obyvatel v rámci politického okresu Rakovník byl malý a téměř se kryl s růstem obyvatelstva samotného Rakovníka. V roce 1921 žilo v politickém okresu Rakovník 52.021 obyvatel, z toho v soudním okrese Rakovník 33.839 obyvatel. V roce 1930 v politickém okresu Rakovník žilo 54.111 obyvatel, z toho v soudním okrese

¹ V roce 1880 žilo v Rakovníku 5.238 obyvatel a ve městě stálo 497 domů, v roce 1890 5.630 obyvatel a 502 domů, v roce 1900 6.622 obyvatel a 611 domů, v roce 1910 8.242 obyvatel a 848 domů.

Rakovník 36.054 obyvatel. Další sčítání lidu plánované na rok 1940 se již z důvodu okupace a války neuskutečnilo. Z celkového počtu obyvatel politického okresu Rakovník bylo v roce 1930 52.930 obyvatel české národnosti, v Rakovníku 10.869. V okrese dále žilo 931 Němců, kteří žili hlavně v obcích u národnostní hranice západně a severozápadně od města, v Rakovníku jich žilo 119. Z celkového počtu 21 Židů v okrese, kteří se k této národnosti přihlásili, jich v Rakovníku žilo 15. Z tohoto výčtu je patrné, že drtivá většina obyvatel města, celkem 98,2%, byla české národnosti, Němců bylo jen 1.14%.

K Římsko-katolické církvi se v politickém okrese hlásilo v roce 1930 21.912 obyvatel, z toho v Rakovníku jen čtvrtina, přesně 2.719. Československá církev oslovila v Rakovníku po 1. světové válce mnohem více obyvatel. V Rakovníku se k ní hlásilo v roce 1930 5.481 obyvatel, tedy téměř polovina, zatímco v okrese to bylo 17.182 obyvatel, tedy jedna třetina. Ostatní vyznání byla zastoupena jen málo.² Bez vyznání bylo v okrese 13.729 obyvatel, v Rakovníku 2.445, tedy téměř pětina.

Do majetku města patřilo celkem 108 budov. Mezi ně patřily budovy radnice, budovy škol a muzea, dvě brány z 16. století (Vysoká a Pražská), tři kostely (sv. Bartoloměje, sv. Jiljí a sv. Trojice) a zvonice. Dalším majetkem byly hospodářské firmy ve správě města, jednalo se o tři statky, první v Rakovníku, druhý v Hořesedlích a třetí v Olešné, který byl v roce 1934 prodán. Dalším hospodářským majetkem byla plynárna, jatka, váha, věžní hodiny, městské lesy a městské zahradnictví, které bylo koncem desetiletí zrušeno.

2. Politický vývoj do podzimu 1938

Československá republika vstupovala do třicátých let 20. století po období konjunktury, kdy se životní úroveň obyvatelstva značně zvýšila a stejně tak rostlo i hospodářství země. Zároveň vstupovala do tohoto desetiletí s vědomím hospodářské krize, která vypukla v USA v roce 1929 a pomalu, ale jistě se šířila i do Evropy. Nikdo nepředpokládal, že krize bude tak hluboká a dlouhá, jak nakonec byla. Československá republika patřila mezi státy, které touto krizí byly postiženy nejvíce a nejdéle. Téměř se dá říci, že se do konce své existence z této krize nevzpamatovala. Její důsledky vedly k do té doby k nebyvalému zvýšení nezaměstnanosti, poklesu průmyslové výroby a exportu zboží,

² Podrobněji v tabulce č. 3.

ale také ke značným přebytkům v zemědělství a poklesu jejich cen. To vedlo i k problémům zemědělských hospodářství, z nichž mnohá byla zadlužená z dob pozemkové reformy a k jejich krachům.

Československo bylo demokratickým státem, v druhé polovině třicátých let už vlastně jedinou demokracií východně od Rýna. S tím souviselo i mezinárodní postavení republiky. Zatímco ve dvacátých letech se republika těšila bezpečí fungujícího Versailleského mírového systému, garantovaného silným postavením Francie, tak během třicátých let docházelo k postupnému oslabování tohoto systému společně s oslabováním velmocenského postavení Francie. Zvláště od roku 1933, kdy se k moci v sousedním Německu dostali nacisté pod vedením Adolfa Hitlera, se mezinárodní postavení Československa rychle zhoršovalo.

Napjaté vztahy obou států vedly k hospodářským problémům Československa, které bylo na obchodu s Německem poměrně dost závislé. Největší problémy měla republika ve vztahu ke své bezpečnosti, protože měla s Německem velice dlouhou hranici, delší než má Česká republika dnes. Hranice se v březnu 1938 ještě prodloužila německou anexí Rakouska. Nemałym problémem republiky byla silná německá národnostní menšina přesahující počet 3 miliony osob. Ta měla svá sídla soustředěna zejména v pohraničních oblastech, které místy velmi výrazně zasahovaly hluboko do nitra republiky. Dobrým příkladem je okolí Rakovníka, kam německé osídlení zasahovalo do vzdálenosti 10 km západně a severozápadně od města. Mnichovská dohoda pak se svým neblahým dopadem na Československo, ale i na mezinárodní rovnováhu sil, ukončila období tzv. První republiky s demokratickým zřízením.

Rakovník byl po celé meziválečné období orientován převážně levicově. Nejsilnější stranou byli národní socialisté, následovaní komunisty a sociálními demokraty. Podobná situace byla i v Lounech, kde měli také starostou národního socialistu Josefa Fouska. Politické strany v Rakovníku se převážně kryly se stranami působícími v celostátním měřítku. Specifikem byl pouze Spolek majitelů domů a nemovitostí a v roce 1931 Místní politická organizace komunistické opozice, která vznikla v důsledku rozkolu v komunistické straně Československa po převzetí moci promoskevskou skupinou kolem Klementa Gottwalda.

Ani Rakovníku se nevyhnula řevnivost politických stran, přesto se silné strany ve městě dokázaly domluvit a spolupracovat spolu v městské radě bez ohledu na jejich pravo-levou orientaci. Všechny strany si byly velmi dobře vědomi toho, že musí podporovat zaměstnanost ve městě a starat se o nezaměstnané, zejména pro ně vytvářet nová pracovní

místa, což ale výrazně zatěžovalo rozpočet města.

Prakticky na každém zasedání městského zastupitelstva a městské rady se projednávaly finanční problémy města, kdy zastupitelé podávaly návrhy na jejich řešení, současné ale byly navrhovány různé podpory sociálně slabým, což naopak finanční situaci města dále zhoršovalo. Proti zvýšeným výdajům se stavěli zejména národní demokraté. Výsledkem byl většinou kompromis, který schválila většina zastupitelů, proti bývali zpravidla komunisté, kteří požadovali navyšování podpor sociálně slabým, kteří tvořili páteř jejich členské základy i voličů.

Starosta Vaněček se snažil pro město získávat státní dotace, což se mu v mnoha případech i dařilo. Měl mnoho vlivných přátel mezi vládními národními socialisty. Tyto své kontakty utužoval častým pobytem v Praze v době, kdy byl senátorem, ale i později.

Rakovníku se do značné míry vyhýbaly problémy s radikálními protesty dělníků a nezaměstnaných. Přestože došlo ke dvěma stávkám v továrně Stadion, k demonstraci zaměstnanců Šamotky proti propouštění a k demonstraci proti omezení výroby jedlých tuků ve firmě Otta, žádná z demonstrací nepřerostla ve výtržnost a četnictvo ani městská policie neměly důvod k zásahu.

Přestože se levicové i pravicové strany byly schopny domluvit na správě a hospodaření města, nezapomněly na své rozpory, které se řešily zejména na stránkách tisku. Rakovnické noviny, týdeník založený v roce 1930, byly hláskou troubou zejména vedení města, protože silný vliv na ně měl ředitel městských úřadu Jindřich Šubrt. Zcela obhajovaly stanoviska starosty Vaněčka a místostarosty Klátíla. Naopak týdeník Nové proudy s delší tradicí byl vydáván národními demokraty a i v době, kdy byl druhým místostarostou jejich předák František Otta, byly k převážně levicovému vedení města značně kritičtí. Ostře se také vymezovaly vůči Rakovnickým novinám, kdy oba týdeníky se na svých stránkách navzájem napadaly.

Nejsilnější stranou ve městě byla Československá strana národně socialistická, jejíž člen Čeněk Vaněček byl i starostou města.³V komunálních volbách 27. září 1931 získala

³ Čeněk Vaněček, narozen 24. října 1879. Brzy mu zemřel otec. Matka s ním a jeho dvěma bratry zůstala sama bez prostředků. Díky podpoře pozdějšího starosty Josefa Čermáka vystudoval rakovnickou Reálku, poté studoval na Obchodní akademii v Praze, kde dokončil studium v roce 1899. Po studiích nastoupil jako účetní v městské Spořitelně v Rakovníku. Jako kvalifikovaný pracovník nemusel narukovat za 1. světové války do armády a zůstal ve Spořitelně. V roce 1915 se stal jejím vrchním ředitelem. Po válce se přihlásil do Strany československých socialistů, za kterou byl v roce 1923 zvolen zastupitelem města. Následně byl 3. října 1923 zvolen starostou Rakovníka. O šest let později byl za Lounskou župu zvolen senátorem, kterým byl jedno

strana z 36 mandátů zastupitelstva 13 mandátů při zisku 2.245 hlasů z celkem 6.628 platných hlasů. Strana si udržela pozici nejsilnější strany z voleb roku 1927, když získala o 177 hlasů více⁴, procentuálně ale ztratila téměř 3% na 33,87% hlasů. V roce 1927 bylo při volbách do obecního zastupitelstva odevzdáno 5.900 platných hlasů, ze kterých strana získala 2.128 hlasů. Starostou byl opětovně zvolen Vaněček, když ve volbě 6. listopadu 1931 získal 22 hlasů z 24 přítomných zastupitelů.⁵ Další volby do obecního zastupitelstva se kvůli oprávněné obavě československých představitelů z jejich výsledku a také následku v převážně Němci obydlených oblastech 12. června 1938. Opět vyhráli národní socialisté, jejich zisk i v nominálních počtech významně poklesl na 1.851 hlasů, tedy téměř o 400. V těchto volbách ztratili 3 mandáty v obecním zastupitelstvu. Počet platných hlasů v těchto volbách stoupl na 6.628. Přesto Čeněk Vaněček obhájil post starosty, když získal při volbě výraznou většinu hlasů zastupitelů. Ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 1935 strana získala 1.680 hlasů, oproti 2.300 v roce 1929. Zde se již po čtyřech letech od obecních voleb projevil pokles hlasů, patrně jako důsledek krize a nezaměstnanosti, kterou starosta z této strany nedokázal ve městě dlouhodobě zmenšit. Také volby do Zemského a Okresního zastupitelstva 26. května 1935 národní socialisté v Rakovníku vyhráli, ale jen o 100 hlasů před komunisty.⁶

Československá sociálně demokratická strana dělnická ve třicátých letech soupeřila o druhé místo mezi podporou voličů ve městě. Jejím čelným představitelem ve městě v této době byl I. náměstek rakovnického starosty Josef Klátil.⁷ V obecních volbách roku 1931 se strana posunula na druhé místo před rozštěpené komunisty se ziskem 1.496 hlasů a 8

funkční období. Na funkci starosty i zastupitele rezignoval 2. prosince 1938 na protest proti sloučení své strany se Stranou národní jednoty a pro rozpory v zastupitelstvu, oficiálně však ze zdravotních důvodů. Vedle těchto funkcí byl v meziválečném období ředitelem Rakovnického akciového pivovaru, ředitelem rakovnické spořitelny a členem prezidia Svazu československých měst. Po 2. světové válce byl v novinách nepravdivě obviněn z kolaborace. Zemřel 2. března 1946.

⁴ RN, 2.10.1931, s. 1.

⁵ SOKA Rakovník, AMR, kniha č. 402, Zápis ze schůze městského zastupitelstva 6.11.1931.

⁶ Podrobněji v tabulce č. 4.

⁷ Josef Klátil se narodil 31. prosince 1888 v Kroučové v okrese Slaný. Od sedmnácti let se živil jako horník v severních Čechách, později pracoval v hutích na Kladně. Následně pro špatné zdraví odešel do Hředel u Rakovníka, kde se oženil. Za 1. světové války se vrátil k hornictví, v roce 1916 byl jmenován Báňským revírním úřadem v Praze důlním pro Schönbachův důl na černé uhlí ve Hředlích. Starostou této obce se stal v roce 1919. Odešel z hornictví a stal se skladníkem prodejny ve Hředlích, která patřila Konzumnímu družstvu Čermák v Rakovníku, později se stal kontrolorem tohoto družstva a poté spolupracovníkem ředitele družstva „Budoucnost“ pana Švestky, kterého posléze nahradil ve funkci ředitele. Přestěhoval se do Rakovníka, kde do roku 1931 působil jako člen Okresní správní komise. V letech 1931 až 1938 byl I. náměstkem rakovnického starosty, koncem roku 1938 odešel ze zastupitelstva města i z vedení družstva „Budoucnost“.

mandátů, oproti 882 hlasům z roku 1927, její procentuální nárůst činil 8%. Nicméně v posledních obecních volbách meziválečného období se vrátila na třetí místo za komunisty se ziskem 1.437 hlasů a 7 mandátů. Druhá skončila sociální demokracie i v parlamentních volbách 26. května 1935 se ziskem 1.582 hlasů. Ve volbách do Zemského a Okresního zastupitelstva o týden později skončila opět třetí s odstupem 100 hlasů za KSČ.

Komunistická strana Československa byla do obecních voleb v roce 1931 vedena vrchním oficiálem Janem Zikmundem, uznávaným vůdcem strany v Rakovníku byl ale Rudolf Linc, později také Josef Martinovský. Ve většině voleb třicátých let v Rakovníku strana končila na druhém místě za národními socialisty, kromě obecních voleb v roce 1931, kde skončila až na čtvrtém místě za sociálními demokraty a třetími národními demokraty. Ve volbách do Poslanecké sněmovny a Senátu skončilav květnu 1935 třetí. V roce 1931 získala v obecních volbách 4 mandáty za 805 hlasů, když si polepšila o 596 hlasů oproti roku 1927. Ve všech následujících volbách skončila druhá za národními socialisty, jejichž náskok v každých volbách snižovala. Nejlepšího výsledku dosáhla v obecních volbách roku 1938, kdy získala 9 mandátů za 1.782 hlasů. Měla zastoupení v radě města. Přesto kritizovala vedení města za malou podporu nezaměstnaným, což byl důvod, proč její popularita neustále vzrůstala.

Československá národní demokracie byla v Rakovníku vedena továrníkem Františkem Ottou, majitelem firmy Otta,⁸ který byl v letech 1931 až 1938 II. náměstkem starosty. I další významný představitel této strany Jaroslav Vltavský byl majitelem stejnojmenné továrny. Také tato strana zaznamenávala na přelomu dvacátých a třicátých let nárůst počtu voličů, který byl větší než jejich přirozený přírůstek. Zatímco v roce 1927 v obecních volbách získala 524 hlasů, v roce 1931 to bylo již 952 hlasů a 6 mandátů v zastupitelstvu města. Po spojení s dalšími národně až fašisticky orientovanými skupinami v Národní sjednocení došlo ale k propadu hlasů v obecních volbách na 513 v roce 1938 se ziskem 3 mandátů. Ve volbách do Poslanecké sněmovny si polepšili z 648 hlasů v roce 1929 na 1.018 hlasů v roce 1935. V téže roce těsně uhájili ve městě čtvrtou pozici ve volbách do

⁸ František Otta se narodil 14. dubna 1848 v Kostelci nad Labem, zemřel 25. května 1939 v Rakovníku. Pocházel ze sedmi dětí. V roce 1875 přišel do Rakovníka, kde si založil doma dílnu na výrobu mýdla. V roce 1900 mu již kapacitně nestačila, proto na jižním okraji Rakovníka zřídil továrnu, která před 1. světovou válkou zaměstnávala již 40 osob. Měl čtyři syny, z nichž jeden padl v 1. světové válce. Ostatním synům předal vedení firmy v roce 1921. Počátkem třicátých let měla továrna již přes 200 zaměstnanců a koncem desetiletí již více než 400. Jeho žena Františka vedla dámský odbor Národní jednoty severočeské v Rakovníku.

Zemského zastupitelstva s 816 hlasy a do Okresního zastupitelstva s 801 hlasem.

Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská byla do obecních voleb v roce 1931 vedená stavitelem Augustinem Kasalem⁹ a polepšila si o 117 hlasů oproti roku 1927 ziskem 445 hlasů a dvou mandátů. Ještě lepšího výsledku dosáhla v roce 1938, kdy získala 686 hlasů a čtyři mandáty. Posunula se na čtvrté místo z pátého. Díky tomuto výsledku se její rakovnický vůdce Jan Číha stal druhým náměstkem starosty místo Františka Otty. K vzestupu strany ve třicátých letech došlo tak jako jinde na úkor národních socialistů, protože obě strany cílily na stejnou skupinu voličů z řad úředníků a živnostníků a národní socialisté dopláceli na odpovědnost za vedení města v hospodářské krizi. Také ve volbách do Poslanecké sněmovny živnostníci posílili ze 464 hlasů v roce 1929 na 888 hlasů v roce 1935.

Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu neměla v průmyslovém Rakovníku silné postavení, což bylo pochopitelné vzhledem k tomu, na jakou skupinu voličů cílila. Přesto během třicátých let posilovala a ze 146 hlasů a jednoho mandátu v roce 1931 se posunula na 306 hlasů v obecních volbách 1938, což jí přineslo stále jen jeden mandát vzhledem k nárůstu počtu voličů. V Rakovníku ji vedl do voleb v roce 1931 mlynář a rolník František Hradec.

Československá strana lidová se netěšila v Rakovníku velké popularitě, byla zastánkyní katolíků, těch byla ale v Rakovníku menšina. Její zisky se ve všech volbách třicátých let pohybovaly od 200 do 230 hlasů a přes celkový nárůst počtu voličů jejich počty pro tuto stranu spíše klesaly. V obou obecních volbách získala strana jeden mandát. Vedená byla v Rakovníku obchodníkem Františkem Josefem Králem.

Ostatní subjekty nebyly příliš silné. Nepolitická skupina majitelů domů a sdružení poplatníků sice v obou obecních volbách získala jeden mandát, ale jednalo se o místní sdružení, které kandidovalo jen v obecních volbách. Národní obec fašistická počítala hlasy pouze v několika desítkách, do deseti hlasů získávaly německé strany, které do obecního zastupitelstva ani nekandidovaly.

22. září 1938 se v Rakovníku uskutečnila demonstrace proti ohrožení celistvosti republiky jako projev vůle obyvatelstva bránit svůj stát. V souvislosti s mobilizací v září 1938 nesměli úředníci opouštět město a pokud možno i v mimopracovní dobu měli pobývat v kancelářích.

⁹ RN, 11.9.1931, s. 2.

3. Období od podzimu 1938 do jara 1939

Následky Mnichovské dohody byly pro Československou republiku katastrofální. Ztratila pohraniční oblasti, převážně osídlené německým obyvatelstvem, které se ve své většině přiklonilo k politice německého kancléře a vůdce Adolfa Hitlera. Ten předstíral, že jeho zájmem je pouze připojení českých oblastí osídlených převážně Němci k Německu. Ve skutečnosti chtěl Československo zcela zničit a pokračovat tak v expanzivní politice s cílem ovládnutí celé Evropy. Československo ztratilo nejen značnou část území, ale také pohraniční pevnosti, které si republika urychleně budovala ve třicátých letech na svou obranu. Pro obyvatele republiky to byl obrovský šok a ponížení. Stát musel z odstoupených území rychle evakuovat své české obyvatelstvo z odstoupených území i státní instituce během několika dní. Převratné změny a oslabení ústřední vlády pomohly k získání autonomie Slovensku a Podkarpatské Rusi. Německo se stalo dominantní silou ve středoevropském prostoru a vytlačilo vliv Francie, která podpisem této dohody obětovala svého věrného spojence na východní hranici Německa, čímž si připravila svůj vlastní pád o necelé dva roky později.

V nové republice, zmrzačené odstoupením území a demoralizované ztrátou prvorepublikových hodnot, se dřívější ikony typu Masaryka, Beneše či Čapka stávaly terčí extrémně pravicových živlů. Dřívější stranická roztříštěnost, považovaná za jednoho z viníků „Mnichova“, byla odsouzena a ještě koncem roku 1938 se dosavadní politické strany spojily ve dvě. První stranou byla pravicová Strana národní jednoty (dále jen SNJ), jejíž hlavní silou byla bývalá Agrární strana (přesněji Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu). Do SNJ dále vstoupila Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská, Národní sjednocení, Československá strana lidová a větší část Československé strany národně socialistické. Druhou stranou a jakousi levicovou opozicí se stala Národní strana práce (dále jen NSP). Jejím pilířem byla dřívější Československá sociálně demokratická strana dělnická, k ní se připojila část národních socialistů a po zastavení činnosti i část komunistů. Od října 1938 docházelo k postupnému omezování demokracie, čemuž výrazně pomohla vynucená demise prezidenta Edvarda Beneše a pozdější zvolení

Emila Háchy prezidentem. Toto nové období československých dějin je obecně nazýváno druhou republikou.

V Rakovníku se první příznaky omezování demokracie projevily již počátkem října 1938, kdy Rakovnické noviny vyšly s částečně bílými stránkami. Vedení novin totiž přikročilo k autocenzuře a články, které by mohly škodit novému politickému kurzu, raději samo neotisklo. Také dlouholetý starosta Rakovníka Čeněk Vaněček, který byl ještě v roce 1938 po obecních volbách zvolen počtvrté starostou, se stal terčem kritiky zejména těch členů zastupitelstva, kteří se stali členy SNJ. Byť byl původně sám národním socialistou, nesouhlasil se směřováním své strany do SNJ. Někteří členové zastupitelstva byli již v dřívějších letech nespokojeni s jeho způsobem vykonávání úřadu starosty. Na rakovnické radnici neměl ani svou starostovskou kancelář, pokud s ním chtěl někdo probrat městské záležitosti, musel za ním dojít do jeho kanceláře v rakovnickém pivovaru, jehož byl ředitelem. Do roku 1935 byl i senátorem a funkci starosty v této době vykonával hlavně z Prahy. Městu to ale ku škodě nebylo, protože díky svým stykům v hlavním městě dokázal Rakovníku obstarat různé dotace a další výhody. Nyní byla situace jiná, zastupitelé a členové rady po něm chtěli, aby si jako starosta na radnici zařídil svou kancelář, čemuž se snažil vyhnout s argumentem, že na radnici není pro jeho kancelář vhodná místnost. Sám procházel hlubokou vnitřní krizí, jako demokratovi prvorepublikového stylu se mu doslova zhroutil svět, kterému obětoval roky života. Jeho rozladění z nastalé situace ho vedlo v polovině listopadu 1938 k podání demise, kterou 18. listopadu místo nepřítomného starosty přednesl místostarosta Josef Klátil. Zastupitelé zatím jeho rezignaci přijmout nechtěli, ale poté co se 30. listopadu ustanovila v Rakovníku SNJ (místní organizace strany vznikla až 28. prosince), změnila názor a jeho demise byla o dva dny později zastupitelstvem přijata.¹⁰ Vaněček pak odešel i ze zastupitelstva. SNJ měla zájem na tom, aby místostarostou zůstal zkušený Josef Klátil, ten ale odmítl s odůvodněním zdravotních problémů, spíše byl ale také rozladěn novou situací.¹¹ Novým starostou byl 16. prosince 1938 zvolen František Diepolt,¹² téhož dne byl zvolen I. místostarostou František Neustupa, kterého nominovala téhož dne

¹⁰SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 405, Zápis ze schůze zastupitelstva 2.12.1938.

¹¹SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 405, Zápis ze schůze zastupitelstva 16.12.1938.

¹² František Diepolt se narodil 3. října 1889, zemřel 26. června 1942 v Osvětimi. Byl profesorem reálného gymnázia v Rakovníku a starostou Sokolské župy rakovnické, později i starostou Rakovníka. Gestapem byl zatčen celkem dvakrát, poprvé byl propuštěn, ale po druhém zatčení 8. října 1941 byl vězněn na Kladně, v Terezíně a nakonec v Osvětimi.

v Rakovníku ustanovená NSP. Jediným z vedení města, kdo plynule prošel do nových poměrů, byl II. místostarosta, původně z živnostenské strany, Jan Číha, nyní člen SNJ.¹³

Prezidium ministerstva vnitra vydalo dne 20. října 1938 pokyn o zastavení činnosti KSČ s odůvodněním, že strana je sekcí komunistické internacionály. V Rakovníku mělo pozastavení činnosti poněkud komický průběh. 20. října 1938 přišel za komunistickým radním Josefem Martinovským komisař okresního úřadu v Rakovníku Eduard Tomáš, který mu oznámil, že následujícího dne do sekretariátu KSČ přijdou pracovníci úřadu sekretariát zabavit. Doporučil Martinovskému, aby se na to připravili. Komunisté proto spálili citlivé dokumenty, čímž následujícího dne udělali Tomášovi radost, protože se v sekretariátu nic závadného nenašlo.¹⁴ KSČ byla definitivně zakázána 23. prosince 1938 rozhodnutím vlády. Rakovníčtí komunističtí zastupitelé byli zbaveni funkcí 20. ledna 1939 a na jejich místa okresní úřad jmenoval tři nové zastupitele.

Ani Rakovníku se nevyhnul vliv fašismu. Zvláště rasistické činy vůči židům, které se projevovaly hanlivými nápisy na jejich domech či vydáváním protižidovských letáků. Nejvíce se v tomto angažovala Mladá národní jednotka, kterou v Rakovníku vedl F. Rosol.

Jedním z největších problémů města v období Druhé republiky byli uprchlíci, kteří do města přijížděli již od poloviny září 1938.

4. Uprchlíci

V důsledku Mnichovské dohody odstoupila Československá republika rozsáhlé pohraniční oblasti Německu. Většinou byly osídleny Němci, ale ve větším či menším počtu na těchto územích žili také Češi. V odstoupených územích jich byly statisíce a mnozí z nich museli své bydliště opustit jen s tím, co si mohli narychlo vzít s sebou. Rakovník byl pro mnohé z nich prvním městem ve vnitrozemí, do kterého se mohli po útěku z domova uchýlit.

¹³ K tématu podrobněji D. Hubený, Rakovník a Rakovnícko za druhé republiky, in: Rakovnícký historický sborník VIII/2011, Rakovník 2011, s. 177 – 223.

¹⁴ A. Cikánek, F. Laitner, Rakovnícko v letech 1938 - 1941 (Vzpomínky a archivní dokumenty), s. 26, Rakovník 1965.

Ovšem z pohraničí neutíkali jen Češi, před nacisty utíkali také židé a němečtí antifašisté.¹⁵

Jako první uprchlíci dorazili do Rakovníka Němci. Jednalo se o sympatizanty německé sociální demokracie v Československu, kteří 15. září 1938 přijeli do Rakovníka v počtu 127 uprchlíků, hlavně se jednalo o Němce z Vejprt, kteří ze svých domovů odešli na příkaz československých orgánů kvůli obavám z útoků henleinovců. Ubytování byli hlavně v rodinách místních občanů, kteří se dobrovolně přihlásili o jejich ubytování, muži byli ubytováni v synagoze.¹⁶ Jednalo se o 19 mužů, 54 žen a 54 dětí, později dorazilo ještě dalších 9 uprchlíků z této skupiny. Pro jejich ubytování poskytlo družstvo „Budoucnost“ 2 místnosti, 1 místnost byla pro ně vyčleněna v mateřské škole. Kancelář pro uprchlíky byla zřízena v Lidovém domě. Občané města uspořádali sbírku pro pomoc těmto uprchlíkům, sbíralo se hlavně oblečení, ložní prádlo, potraviny a finanční prostředky.¹⁷

Mnohem větší příliv uprchlíků přišel počátkem října 1938. 1. října 1938 přijelo do Rakovníka 150 rodin železničářů z Karlových Varů, za nimi následovali další. Na Husově náměstí stály hloučky utečenců se svým narychlo sbaleným majetkem a čekaly, až dostanou přístřeší.¹⁸ Část z nich byla ubytována v rodinách, dále pro ně bylo vyčleněno 50 bytů, 30 lůžek zajistil Železniční úřad. Dále byli do Rakovníka přesunuti zaměstnanci okresních úřadů z Teplé a Jáchymova, jakož i dalších měst. Část z nich byla provizorně ubytována v mateřské škole, v tělocvičně gymnázia, v synagoze a v Dívčí škole. Později s dalším přílivem byli uprchlíci ubytováni ve všech rakovnických školách, v těch byla dočasně přerušena výuka, obnovena byla většinou od 17. října 1938.

Starosta Vaněček si stěžoval, že okresní úřad s pomocí uprchlíků nijak nepomáhá, naopak hejtman Vltavský hrozil, že pokud bude k péči o uprchlíky v Rakovníku používán nadále rozhlas, nechá ho obsadit četnictvem.

Po Mnichovské dohodě došlo k dočasným problémům se zásobováním uhlím, které se dříve dováželo z Mostu. Po jeho připojení k Německu zásobování samozřejmě ustalo. Trvalo několik týdnů, než začal být Rakovník zásobován uhlím z Kladenska.¹⁹

V Rakovníku bylo po Mnichovské dohodě v průměru každý den 600 uprchlíků.

¹⁵ K tématu podrobněji J. Benda, *Čeští uprchlíci z okupovaného pohraničí ve druhé republice*, Praha 2008.

¹⁶ RN, 16.9.1938, s. 5.

¹⁷ RN 23.9.1938, s. 1.

¹⁸ SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 477.

¹⁹ RN, 14.10.1938, s. 4.

Denně jich do města přijíždělo kolemčtyřiceti a stejný počet odjížděl dále do vnitrozemí.²⁰

Například 28. října 1938 bylo v Rakovníku hlášeno 151 rodin uprchlíků, celkem se jednalo o 658 osob, z nichž bylo nejvíce rodin železničních zaměstnanců.²¹ V rakovnickém okrese se k pobytu přihlásilo koncem října 1938 1.675 uprchlíků z pohraničí.²² Pro regulaci uprchlíků v pohraničních oblastech se měli tito vystěhovat z Rakovníka dále do vnitrozemí, tak jako z jiných pohraničních okresů. Na Rakovnicku směli zůstat jen se zvláštním povolením.

V zimě 1938-1939 byla v Rakovníku pořádána Vyvažovací akce pro uprchlíky.²³ V Rakovníku byla také provedena sbírka pro uprchlíky, ve které bylo v polovině března 1939 200.825,95 Kč, což vycházelo na 51,- Kč na každou uprchlickou rodinu, která prošla Rakovníkem. Rakovníkem prošlo v období Druhé republiky celkem 3.937 rodin uprchlíků.²⁴

V polovině března 1939 bylo v Rakovníku stále ještě 379 uprchlíků z pohraničí, z toho 30 židů, v celém rakovnickém okrese to bylo 2.342 uprchlíků.²⁵

Rakovnický okres byl zabráním pohraničí zmenšen ve své západní a severozápadní části, protože hranice s Německem od října 1938 procházela také tímto politickým okresem. Hraničními obcemi na české straně byly: Zavidov, Petrovice, Šanov, Senomaty, Přílepy, Kněžves, Nesuchyně, Povlčín, Milostín, Mutějovice a Lhota pod Džbánem. Na německé straně byly hraničními obcemi: Václavy, Řeřichy, Pšovky, Kolečovice, Hořesedly, Veclov, Svojetín, Janov a Kounov. Zastupitelé obcí Řeřichy a Václavy byli proti zabrání těchto obcí Německou armádou 14. října 1938, protože tyto obce neměly být dle demarkační linie na základě Mnichovské dohody zabrány Německem. Zastupitelé poslali své stížnosti na československé ministerstvo zahraničí a předsedovi československé vlády generálu Syrovému. Na daném stavu věcí se ale nic nezměnilo. Ve Václavech žilo 131 Čechů ze 180 obyvatel obce, v Řeřichách to bylo 200 Čechů z 284 obyvatel obce podle sčítání lidu z roku

²⁰RN, 21.10.1938, s. 5.

²¹RN, 28.10.1938, s. 5.

²²RN, 4.11.1938, s. 4.

²³RN, 17.2.1939, s. 5.

²⁴RN, 17.3.1939, s. 4.

²⁵RN, 24.3.1939, s. 4.

1930. Německo si ale prosadilo zabrání území podle sčítání lidu z roku 1910, které bylo pro Němce výhodnější. Tyto obce navíc původně ležely v převážně německém okrese Podbořany. 13. října 1938 byla za demarkační linií zabrána také obec Hořesedly, o den později obce Svojetín, Veclov a Zdeslav, také za demarkační linií. 20. října 1938 byly za obcí Svojetín zabrány také převážně české obce Kounov a Janov, které patřily k okresu Žatec.²⁶

Na národnostní hranici západně a severozápadně od města žilo, podle sčítání lidu z roku 1930, ve Svojetíně 52% Čechů, v jižnějším Veclově 25,9% Čechů, dále na jih v Hořesedlích 32,9% Čechů, západně od Hořesedel v Německých Hořovicích, dnešních Hořovičkách 16,2% Čechů, jižně od Hořesedel v Kolečovicích 34,2% Čechů, od nich na jih v Pšovlkách 29,5% Čechů, jižně od nich v Řeřichách 70,4% Čechů, západně od Pšovlk ve Švihově 45,3% Čechů. Za Řeřichami ve Václavech 68,9% Čechů.²⁷ Všechny tyto obce byly v roce 1938 zabrány Německem. V politickém okrese Podbořany žilo podle sčítání lidu v roce 1930 16% Čechů, v okrese Žatec to bylo 19,99% Čechů.²⁸

5. Finanční situace města

Rakovník byl tak jako jiná města v republice zasažen hospodářskou krizí, která se kromě zvýšení nezaměstnanosti projevila i podstatným zhoršením finančního stavu města. Městu jednak klesaly příjmy z daní, jednak muselo vynakládat značné finanční prostředky na práce pro nezaměstnané. Jednalo se především o práce na opravách silnic a chodníků, čištění koryt potoků, úklid města a počátkem třicátých let se také několik stovek nezaměstnaných podílelo na přestavbě Nového rybníka na Tyršovo koupaliště. Jednalo se o práce, kde město platilo zejména pracovní sílu, jen malá část prostředků byla vynakládána na materiál a další nemzdové náklady. Tyto zvýšené náklady muselo město krýt zvýšenými příjmy.

Proto bylo počátkem třicátých let rozhodnuto o zvýšení daní a poplatků a o zavedení nových poplatků. Jednalo se o zvýšení činžovní daně na dvojnásobek a ostatních daní na trojnásobek, což přineslo městu výnos 1.789.000,- Kč.²⁹ Podobně vysoké sazby daní měli

²⁶SOKA Rakovník, karton č. 338, AMR ev. č. 1296, Zabírání pohraničních oblastí roku 1938.

²⁷RN, 6.1.1933, s. 8.

²⁸RN, 19.6.1931, s. 4.

²⁹Mezi ostatní daně patřily:

v Lounech, ale zde je zavedli již v roce 1921.

Příjmy městského rozpočtu se skládaly z daní, přírážek, poplatků a příspěvků, dále z výnosů vkladů u finančních ústavů, z nájmu městských budov a pozemků. Další příjmy pocházely z výnosů městských firem a ze sbírek pro chudé, které město organizovalo a ze státních příspěvků.

Výdaje města směřovaly na odměny zaměstnanců města, na krytí schodků městských firem, na kancelářské potřeby a další vybavení obecního majetku. Další výdaje šly na stavby nových budov, na údržbu města včetně komunikací a jejich oprav, na provoz a stavbu škol a kulturních zařízení, na provoz městské policie, dále na příspěvky církvím, na splácení dluhů a úroků z nich.

V rozpočtu na rok 1936 byla zvýšena daň všeobecná, zvláštní výdělková, pozemková, rentová a z vyššího služného o 350%, o 144% byla zvýšena daň činžovní a o 50% byla zvýšena daň z přepychových bytů.³⁰

-
1. Obecní dávka z přechodného ubytování – 10% z ceny ubytování.
 2. Obecní dávka z masa – 5 haléřů za 1 kg masa.
 3. Poplatek za domovské právo – řešeno jednotlivě.
 4. Stočné – 10 haléřů za 1 m čtvereční nezastavěné plochy a 20 haléřů za 1 m čtvereční zastavěné plochy.
 5. Poplatky za zvěrolékařskou prohlídku dobytka a masa podle sazebníku

Zvýšení sazeb u poplatků se týkalo:

1. Obecní dávky ze psů – stanovena byla podle vzorových sazeb.
2. Obecní dávka z nápojů byla stanovena následovně: z 1 l piva se odváděl původně poplatek 6 haléřů, ten byl zvýšen na 20 haléřů, u ostatních nápojů zůstaly poplatky beze změn.
3. Obecní poplatky stavební byly stanoveny podle zvýšených vzorových sazeb.

Nové poplatky:

1. Obecní poplatky za úřední úkony byly stanoveny podle vzorových sazeb.
2. Obecní poplatky za užívání veřejného obecního statku.
3. Obecní dávka z nájemného byla stanovena podle vzorových sazeb.
4. Obecní dávka z návštějí byla stanovena podle vzorových sazeb.
5. Obecní dávka z karetních her, domina, kolečnicku a kuželek byla stanovena podle vzorových sazeb.
6. Obecní dávka ze spotřebované elektrické energie a plynu k osvětlovacím účelům byla také stanovena podle vzorových sazeb.

I obecní poplatky za používání obecních stok byly stanoveny podle vzorových sazeb.

³⁰SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 403, „Zápis ze schůze zastupitelstva 21.2.1936.

Dále byly zavedeny poplatky za účast na tanečních zábavách. Od každého návštěvníka se vybírala částka 0,50 Kč za účast na odpolední zábavě a 1,- Kč za účast na večerní zábavě. Získané prostředky z tohoto poplatku nešly přímo do obecní pokladny, ale do Fondu pro nezaměstnané.³¹

Dalším prostředkem k řešení špatné finanční situace byl prodej akcií soukromých firem, které město vlastnilo. V roce 1936 město prodalo 3.060 akcií pivovaru v Rakovníku za cenu 300,- Kč za jednu akcii. Akcie byly původně koupeny kvůli každoročním příjmům z dividend, ale ty pivovar nevyplácel již od roku 1926, kdy je město koupilo. Prodejem akcií město získalo 91.800,- Kč.³²

Příjmy, které město mělo a které se snažilo navyšovat, nestačily pokrýt neustále se zvyšující výdaje. Další prostředky město potřebovalo k investicím. Nemělo jinou možnost, než si na tyto náklady půjčit. Ve třicátých letech si město půjčilo celkem 18.999.985,75 Kč v celkem 16 půjčkách.³³

Na základě zákona č. 69 z 9. dubna 1935 požádalo město stát o převzetí dluhů, které mělo u spořitelén před 1. lednem 1935, jednalo se o 3.207.727,40 Kč. Rakovník ale nebyl jediný, kdo potřeboval dluhy převzít. Bylo zjištěno, že stát nemá dostatek finančních prostředků pro převzetí všech dluhů dle tohoto zákona, a tak byly městem pouze sníženy úroky ze stávajících dluhů do konce roku 1937.³⁴ Nakonec v roce 1937 byly půjčky Rakovníka sanovány a celkový dluh města výrazně klesl.³⁵

V roce 1938 se i v Rakovníku uskutečnila Sběrací akce na obranu státu. Byla součástí snahy ČSR rychle posílit svou obranu před agresivní politikou nacistického Německa vůči Československé republice. V červnu bylo v Rakovníku shromážděno v rámci této akce 100.000,- Kč, v polovině července již 500.000,- Kč a do konce září 1938 to bylo úctyhodných 5.936.319,- Kč. Akce probíhala mezi občany i firmami, které se na ní podílely největší měrou.³⁶

Všechny rozpočty města byly ve třicátých letech ztrátové až do roku 1937. Nejnižší ztrátu měl v roce 1931, kdy nekrytý schodek rozpočtu činil 53.481,47 Kč, nejvyšší byl nekrytý

³¹SOkA Rakovník, karton č. 185, AMR ev. č. 957, Zpráva o činnosti městské rady 1882 – 1938, Zápis z 14.11.1931.

³²SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 403, Zápis ze schůze zastupitelstva 20.11.1936.

³³K půjčkám podrobněji v tabulce č. 5.

³⁴SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 403, Zápis ze schůze zastupitelstva 19.6.1936.

³⁵SOkA Rakovník, karton č. 236, AMR 998, Půjčky získané obcí 1876 – 1941.

³⁶Kronika města, s. 482.

schodek v roce 1935, kdy činil 4.600.000,- Kč. Byl kryt půjčkou. Příjmy města stouply z 1.639.128,77 Kč v roce 1931 na 6.115.000,- Kč v roce 1937. Výdaje stouply z 2.938.558,48 Kč v roce 1931 na 12.979.941,- Kč v roce 1936, v roce 1937 výdaje klesly o více než 2 miliony Kč. Celkové dluhy města stouply z 16.640.497,07 Kč v roce 1931 na 39.151.939,88 Kč v roce 1936. Po převzetí části půjček státem se dluhy města snížily na 12.026.598,88 Kč v roce 1937. Rok 1938 byl výjimečný v tom, že končil přebytkem rozpočtu ve výši 751.182,52 Kč.³⁷

Je tedy zřejmé, že finančně na tom Rakovník dobře nebyl. Přes snahy představitelů města se nedařilo navyšovat příjmy rozpočtu takovým tempem, jakým stoupaly výdaje. Tento stav platil až do roku 1937.

6. Městská zeleň a chov dobytka

V Rakovníku byla provozována botanická zahrada, která se rozkládala na místě dnešního parku u budovy sokolovny. Měla rozlohu 443 sáhů.³⁸ V její blízkosti se již nacházel park, který ji zcela zastíňoval a oplocení měla v dezolátním stavu. Pro vysoké náklady zejména na nové oplocení bylo zastupitelstvem města koncem roku 1932 rozhodnuto o vybudování nové botanické zahrady z bývalé zahrady u Mayerova domu, která měla rozlohu 393 sáhů.³⁹ Kromě nové botanické zahrady byly ve třicátých letech 20. století upravovány městské sady mezi kostelem svatého Bartoloměje a sokolovnou.

1. května 1935 bylo provedeno v Rakovníku sčítání ovocných keřů a stromů. Při něm bylo ve městě napočítáno 7.249 jabloní, 6.839 slivoní, 4.789 hrušní, 1.966 třešní, 969 višní, 338 vlašských ořechů, 76 meruněk, 45 broskvoní, celkem 22.271 ovocných stromů. Dále bylo napočítáno 6.769 rybízů, 8.617 angreštů, celkem 15.386 ovocných keřů.⁴⁰

Pokud se týká chovaných zvířat, v Rakovníku bylo k 9. květnu 1933 608 majitelů psů s 666 psy, na samotách spadajících katastrálně pod Rakovník dalších 98 majitelů psů s 119 psy.⁴¹

³⁷ Podrobněji k rozpočtu města v tabulce č. 6.

³⁸ Jeden sáh = 3,597 metru čtverečního.

³⁹ SOkA Rakovník, AMR Rakovník, kniha č. 402, Zápis ze schůze městského zastupitelstva 2.12.1932.

⁴⁰ RN, 24.5.1935, s. 5.

⁴¹ Karton č. 185, AMR ev. č. 957, Zpráva o činnosti městské rady 1882 – 1938, Zápis za období 18.3.1933 –

Ve třicátých letech se v soudním okrese Rakovník rozšiřoval chov prasat kvůli úpadku chmelařství a obilnářství a také pro zavedení ochranných cel. Počet prasat prudce stoupl z 5.556 kusů v roce 1930 na 13.686 v roce 1934.⁴² Rozšíření chovu prasat vedlo k poklesu cen vepřového masa z 9,60 Kč v roce 1930 na 7,40 Kč v roce 1932. Přesto počty chovaných prasat stále rostly až do roku 1934, kdy se v důsledku mimořádně suchého počasí neurodily na Rakovnicku píce i obiloviny. Rolníci ze zoufalství trhali a krmili dobytek listím z akátů, jív a bříz,⁴³ ale ani to jim nepomohlo. Ve velkém prodávali pod cenou veškerý dobytek, což u chovu prasat vedlo v roce 1935 k poklesu chovaných kusů o 4.000 oproti roku 1934. Pokles chovu z tohoto důvodu nastal i u ostatních hospodářských zvířat. V samotném Rakovníku se v roce 1938 chovalo 490 kusů prasat.

K 1. červenci 1938 bylo v Rakovníku napočítáno 1.303 kuřat, 255 kohoutů, 4.045 slepic, 964 mladých a 21 starších hus, 226 kachen, 81 krůt, 25 perliček, 1.100 holubů a 700 králíků. Celkem 9.720 kusů drobného zvířectva.⁴⁴

Počátkem třicátých let byla v Rakovníku v lokalitě Huřviny zřízena Státní stanice hřebců se třemi hřebci plemene Oldenburské, těžkých teplokrevníků. Poplatek za připuštění klisny zapsané do plemenné knihy činil 40,- Kč a 0,80 Kč za nezapsanou klisnu.⁴⁵

7. Trhy, prodejní doba, zásobování města

Výroční trhy s dobytkem se v Rakovníku konaly 6x ročně. Například v roce 1931 na ně bylo přihnáno 880 koní a 1344 kusů hovězího dobytka, roku 1936 se na nich obchodovalo s 571 koni a 859 kusy hovězího dobytka. Dobyččí tržiště se nacházelo za továrnou Keram od roku 1928.⁴⁶

V Rakovníku dále probíhaly týdenní trhy, původně byly povoleny jen do 11.00 hod., ale od roku 1937 byly povoleny po celý den, zejména před svátky.⁴⁷

Schválené provozní doby obchodních živností umožňovaly prodej zboží od 7.30 hod.

19.5.1933.

⁴² Podrobněji ke stavům hospodářských zvířat v tabulce č. 7.

⁴³ RN, 27.7.1934, s. 4.

⁴⁴ RN, 15.7.1938, s. 5.

⁴⁵ RN, 13.2.1931, s. 3.

⁴⁶ SOKA Rakovník, karton č. 256, AMR ev. č. 1036, Záležitosti městských trhů a tržišť 1850 - 1943.

⁴⁷ SOKA Rakovník, karton č. 255, AMR ev. č. 1036, Záležitosti městských trhů a tržišť 1850 - 1943.

do 18.30 hod., mimo sobot. O hodinu delší byla otevírací doba od 10. do 23. prosince, kdy se smělo prodávat od 7.30 hod. do 19.30 hod. Ještě déle se směly prodávat potraviny a to od 6.30 hod. do 19.30 hod., v sobotu a před Vánoci se směly prodávat do 20.00 hod. V neděli platil zákaz prodeje. Zákaz nedělního prodeje se nevztahoval na prodej mléka v době od 06.00 hod. do 09.00 hod., od června do září se smělo prodávat čerstvé ovoce a zelenina od 14.00 hod. do 18.00 hod., v neděli se dále mohly prodávat noviny a tabák.⁴⁸

Zásobování města po Mnichovské dohodě bylo pomalé hlavně pro přerušené železniční tratě a pro odstoupení rozsáhlých území západně od města Německu. Dalším důvodem bylo, že armáda zabrala hodně nákladních vozů. K nedostatku některých druhů zboží přispívalo nadměrným zásobováním se potravinami i samo obyvatelstvo, které mělo obav z dalšího vývoje. Kvůli zabrání uhelných pánví v severozápadních Čechách bylo po dobu 31 dnů přerušeno zásobování města uhlím. Z potravin byl nedostatek cukru, sádla, málo bylo také pohonných hmot. Zásobování, včetně podniků, se provádělo pomocí koňských povozů.⁴⁹

8. Honitby

Město Rakovník jako majitel Lesů Olešná, dvora Olešná a dalších pozemků pronajímal honitbu s lesy a poli souvisejícími. Honitba nesla název „Bory“. V letech 1931 až 1939 si tuto honitbu o rozloze 658 ha pronajal továrník Jaroslav Vltavský, člen městského zastupitelstva za národní demokraty za částku 5.000,- Kč ročně + 500,- Kč k rukám městské rady, kdy tato dodatečná částka byla určena pro chudé v Rakovníku. V roce 1936 byla ale honitba zmenšena po prodeji dvora v Olešné o téměř 80 ha. Z tohoto důvodu byl nájem za honitbu snížen na 4.385,- Kč a byl zrušen příplatek 500,- Kč na chudé. Od roku 1939 do roku 1945 měl honitbu „Bory“ pronajatou bývalý okresní hejtman Rudolf Vltavský. Město pronajímalo další tři menší honitby. Kokrady o rozloze 238 ha, kterou měl ve třicátých letech 20. století pronajatou Jaroslav Tolar. Honitbu Uhlíře o rozloze 66 ha měl v této době pronajatou A. Liebscher a honitbu Senomaty měl pronajatou K. Havíček.

⁴⁸SOkA Rakovník, karton č. 243, AMR ev. č. 1011, Policejní hodina, nedělní klid, zavírací doba v obchodech 1851 – 1943.

⁴⁹SOkA Rakovník, karton č. 259, AMR ev. č. 1037, Zásobování města 1919-1944.

9. Přípravy stavby vodovodu a kanalizace

Pochyby o zásobování Rakovníka vodou ze stávajících zdrojů začaly již v roce 1880. Rakovník se rychle zvětšoval a stoupal počet jeho obyvatel. Bylo jisté, že stávající studny ve městě nebudou schopny pokrýt v budoucnu potřebu vody. V roce 1906 byl vyzván inženýr Kress k vytvoření projektu na stavbu vodovodu a to v lokalitě „U kamenné Panny“ v údolí Lišanského potoka po levé straně silnice Rakovník – Lišany. Stavba vodovodu se kvůli vypuknutí 1. světové války neuskutečnila.

Po válce bylo od tohoto možného zdroje vody upuštěno, protože jeho voda měla vysoký obsah železa 0,85 mg, a manganu 2,6 mg, v jednom litru vody.

Poté byly prováděny tři pokusné vrty v lokalitě „Na Borech“, které nedopadly uspokojivě, stejně jako vrty v nemocnici a na kopci Špičák nad městem. Vrt v lokalitě na Kokrdech mezi Rakovníkem a obcí Lišany měl malou vydatnost.

Následně se prováděly pokusné vrty západně od města v lokalitě „Na Studánkách“ s obsahem škodlivých látek v litru vody: železo 1,23 mg, mangan 0.25 mg.

V roce 1930 byl vyvrtán v rakovnickém pivovaru nový vrt, který měl vydatnost 15 až 16 litrů za sekundu s podlimitním obsahem škodlivých látek. V lokalitě „Na Studánkách“ byl později vyvrtán hlubinný vrt s velkou vydatností vody 15 až 16 litrů za sekundu, ovšem se škodlivým obsahem železa a manganu. V případě pivovarského vrtu byla obava o budoucí nezávadnost vody z vrtu, protože pivovar ležel v centru města, které v této době ještě nemělo vybudovanou kanalizaci, a splašky se volně vsakovaly do půdy ve městě.

Plán počítal v budoucnu s potřebou 22 litrů vody za sekundu, což vrt v pivovaru nesplňoval, zatímco „Na Studánkách“ bylo možno vyvrtat další vydatný vrt.

V roce 1932 bylo zjištěno, že množství vody v pivovarském vrtu klesá až na 8 litrů za sekundu. Z tohoto důvodu bylo upuštěno od plánů vybudovat vodovod z tohoto vrtu, i když by toto řešení bylo pro město levnější, protože vrt ležel v centru města, oproti za městem ležícímu vrtu „Na Studánkách“.

Město se nevzdávalo snahy najít vydatný zdroj vody, která by byla zdravotně nezávadná a nemusela by se chemicky upravovat. Z tohoto důvodu byly provedeny ještě další pokusné vrty v okolí Klečetína a Řeřich západně od města. Voda z těchto vrtů měla také

nadlimitní hodnoty železa a manganu, navíc jsou tyto lokality od Rakovníka vzdáleny více než 10 km.⁵⁰

V roce 1934 při hledání optimálního zdroje pro Rakovník se uvažovalo i o vybudování potrubí z řeky Střely na severním Plzeňsku, který by ústil do Velkého rybníka v Jesenici, kde pramení Rakovnický potok. Tím by se zvýšilo množství vody v potoce a voda pro Rakovník by se brala z něj. Návrh byl zamítnut pro technické obtíže a enormní náklady.⁵¹

Jako nejvhodnější byla proto vybrána lokalita „Na Studánkách“ pro značnou vydatnost zdroje. K této lokalitě se město přiklonilo v roce 1933. Projekt výstavby vodovodu byl svěřen firmě Ing. B. Belada. Spotřeba vody ve městě byla ve třicátých letech okolo 795 metrů krychlových vody, předpoklad potřeby vody k roku 1950 byl kolem 1307 metrů krychlových. Čištění vody od železa, manganu a chloru mělo být prováděno filtry, provzdušňováním a aktivním uhlím, později bylo rozhodnuto odstraňovat škodliviny novou moderní metodou plynného chloru v množství 3 gramy na jeden metr krychlový vody.⁵² Náklad na stavbu vodovodu byl v roce 1931 vypočten na 4.840.000,- Kč.⁵³ Firma Belada navrhla postavit vodojem v lokalitě „U svatého Antonína“. V dalších letech byl odhad nákladů na stavbu vodovodu zvýšen na 6.076.490,15 Kč.⁵⁴ Schválená výstavba studny v lokalitě „Na Studánkách“ pro potřeby budoucího městského vodovodu byla hluboká 20 m, průměr měla 3 m a doplněná byla hlubinným vrtem. V hlubinném vrtu bylo změřeno značné množství železa a manganu. Pro zajištění nezávadné vody bylo nutné smíchat vodu z obou zdrojů, tedy ze studny a hlubinného vrtu a navíc jí ještě čistit.⁵⁵

Město trpělo v období hospodářské krize nedostatkem finančních prostředků a z tohoto důvodu byla odložena také stavba vodovodu. Stejná byla situace i v případě stavby kanalizace, která se měla pokládat do stejného výkopu jako potrubí vodovodu. Situace s vodou v Rakovníku byla po suchých letech v první polovině třicátých let ještě složitější než dříve, město již trpělo nedostatkem vody. Bylo to pochopitelné, protože vedle sucha přibývalo rychle i obyvatel města, ale zdroje vody byly stejné.

⁵⁰SOkA Rakovník, karton č. 295, AMR ev. č. 1101, Stavba vodovodu 1932-1933.

⁵¹RN, 30.3.1934, s. 2.

⁵²SOkA Rakovník, karton č. 185, AMR ev. č. 957, Zpráva o činnosti městské rady 1882 – 1938, zápis z 14.11.1931.

⁵³SOkA Rakovník, karton č. 294, AMR ev. č. 1101, Stavba vodovodu 1931.

⁵⁴SOkA Rakovník, karton č. 295, AMR ev. č. 1101, Stavba vodovodu 1932 – 1933.

⁵⁵SOkA Rakovníka, AMR, kniha č. 402, zápis ze schůze zastupitelstva 17.11.1933.

Když se město rozhodlo řešit situaci nezaměstnaných zadáváním veřejných prací, které financovalo společně s Ministerstvem sociální péče, byla jedním z projektů i oprava a rekonstrukce ulic a silnic v Rakovníku. Při těchto opravách se již počítalo s budoucím vodovodem a kanalizací a potrubí vodovodu a kanalizace byly již pod tyto opravované komunikace pokládány.⁵⁶

Jedním takovým projektem byla rekonstrukce silnice Lubná – Lišany. 22. září 1933 se město Rakovník rozhodlo zadat spojeným firmám ing. Antonín Hráský a ing František Jenč a Karel Dub položení vodovodního potrubí podél průtahu okresní silnice Lišany – Lubná na území města Rakovníka v nákladu 139.539,14 Kč.

Nový rozpočet stavby vodovodu počítal v roce 1936 s výdaji 4.560.000,- Kč. Nicméně se do konce samostatnosti republiky se stavbou nepokračovalo pro velké zadlužení města. V porovnání s tím byl nový městský vodovod v Lounech zprovozněn v druhé polovině třicátých let. byla Stavba vodovodu začala až v roce 1940, prováděly ji firmy Ing. David a J. Vopršal.⁵⁷ Vodovod a kanalizace byly v Rakovníku dokončeny v roce 1943.

10. Doprava

Jako hlavní využívaný dopravní prostředek zůstávala i ve třicátých letech železnice. Rakovník zůstal v 19. století při stavbě hlavní trati Praha – Chomutov mimo tuto trať a později byl na ni napojen přípojkou do Lužné. Přímo z Rakovníka vedly železniční tratě do Berouna, Loun, dále do Blatna u Jesenice a Mladotic, obě tyto tratě se napojovaly na hlavní trať Plzeň – Žatec. Všechny byly postaveny již koncem 19. století, v období mezi světovými válkami se v okolí Rakovníka žádná trať nepostavila, ani neopravovala.

Po podpisu dohody v Mnichově došlo v říjnu 1938 k přerušení železniční trati na trase Rakovník – Louny, protože trať procházela Německem zabranými železničními stanicemi Nesuchyně, Svojetín a Kounov. Jednání s představiteli Německa nevedlo k úspěchu, a proto byla k obnovení provozu na trati zavedena náhradní autobusová doprava. Druhou přerušenou tratí byla trasa Rakovník – Mladotice, protože obec Čistá na její trase také připadla Německu. I na této trati byla zřízena náhradní autobusová doprava. Železniční doprava pro

⁵⁶SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 405, Zápis ze schůze zastupitelstva ze dne 10.2.1939.

⁵⁷SOkA Rakovník, karton č. 296, AMR ev. č. 1101, Stavba vodovodu 1933-1945.

československé vlaky na obou tratích byla obnovena v polovině prosince 1938.⁵⁸

V této době druhé republiky se zrodil plán na stavbu železniční tratě Rakovník – Radnice jako náhradní trati z Rakovníka směrem na Plzeň, kam měla být z Radnice vybudována přípojka. Dalším důvodem byla absence železničního spojení v této oblasti. Plán se neuskutečnil, protože v březnu 1939 byla Druhá republika obsazena Německem.⁵⁹

Meziválečné období bylo obdobím rozvoje silniční dopravy. V roce 1933 bylo v Rakovníku evidováno 62 motorových vozidel I. a II. kategorie.⁶⁰ Československo, Rakovnicko nevyjímaje, mělo špatné silniční komunikace, zastaralé a nevhodné pro šířící se automobilovou dopravu. Náklady na stavbu či opravu komunikací byly obrovské a hlavně v době hospodářské krize se finance na ně sháněly jen velmi obtížně. Rozvíjela se i hromadná doprava, taxislužba a nákladní automobilová doprava. Jednalo se o živnosti, které byly koncesované.⁶¹

Město se snažilo o opravu a rekonstrukci silnic. V roce 1931 vedlo jednání o rekonstrukci silnic v Rakovníku a okolí a to kvůli přesunu dělostřeleckého pluku do Rakovníka a kvůli řešení nezaměstnanosti. Firma Konstruktiva a. s. vypracovala projekt, podle kterého byla cena za jeden kilometropravené komunikace vyčíslena na 2.250,- Kč. V roce 1933 byl opraven povrch vozovky v úseku Rakovník – Krupá v délce 8,756 km, náklad stavby byl 600.000,- Kč. Nedostatek finančních prostředků jizabránil zcela zrekonstruovat, rekonstrukce měla stát 5.109.000,- Kč. Také kvůli nedostatku peněz ve státním rozpočtu se neuskutečnily opravy dalších silnic v okolí Rakovníka. Jednalo se o část silnice Rakovník – Rynholec v délce 7,76 km s napojením na Karlovarskou silnici. Hodnota stavby byla vyčíslena na 7.077.400,- Kč. Další komunikací byl úsek Rakovník – Zvíkovec v délce 22 km v hodnotě 11.985.000,- Kč, dále úsek Džbán – Krupá v délce 4,766 km v hodnotě 3.231.000,- Kč, silnice Rakovník – Podbořany, ale jen na konec okresu Rakovník, měla délku 8,321 km a cena její rekonstrukce byla vyčíslena na 9.545.000,- Kč.⁶²

Městský úřad Rakovník na své náklady v letech 1935 až 1938 budoval průtah Rakovníkem v západo-východním směru od kasáren až po Obchodní školu. Byla to součást

⁵⁸ Nové proudy, 16.12.1938.

⁵⁹ SOKA Rakovník, karton č. 252, AMR ev. č. 1024, Železniční doprava, vlakové spojení 1888-1944.

⁶⁰ SOKA Rakovník, AMR ev. č. 1019, Silniční doprava – automobily, motocykly, autobusy, čerpací stanice, povozy, 1889, 1919 – 1945.

⁶¹ Seznam koncesí vydaných Rakovníkem ve třicátých letech – viz příloha č. 8.

⁶² SOKA Rakovník, karton č. 250, AMR ev. č. 1021, Obecní silnice a cesty 1926-1944.

komunikace Žatec – Rakovník – Křivoklát. Na práci byli přijati pouze nezaměstnaní, jednalo se o 100 dělníků denně. Protože nezaměstnaných bylo mnohem více, v práci se spravedlivě střídali. Průtah byl veden přes náměstí, kde jako povrch byly použity dlažební kostky. Šířka silnice zde byla 10 metrů, jinde byla šířka silnice 6,8 metru.

Délka průtahu byla 2,946 km, stavbu spolufinancovalo Ministerstvo veřejných prací částkou 1.910.000,- Kč, celkový náklad na stavbu průtahu činil 2.120.000,- Kč.

Protože průtah městem musel být širší než původní silnice, byla roku 1937 zbořena stará Děkanská budova, která byla překážkou rozšíření silnice. Okresní úřad Rakovník a Město Rakovník se zavázaly, že postaví novou budovu děkanství. Její hodnota byla 228.000,- Kč a kromě 17.000,- Kč byla uhrazena městem. Zbýlých 17.000,- Kč bylo uhrazeno ze hřbitovních poplatků. Městu na stavbu domu přispěly i Rakovnické a poštorenské keramické závody částkou 10.000,- Kč, Akciový pivovar a sladovna částkou 5.000,- Kč. Celkem firmy městu na stavbu domu přispěly částkou 50.000,- Kč. Budova děkanství byla dostavena v létě roku 1938.

Na stavbu silnice přispěly i firmy ve městě, Rakovnická spořitelna přispěla částkou 125.000,- Kč, Akciový pivovar a sladovna částkou 10.000,- Kč, firma František Otta částkou 30.000,- Kč.⁶³

Pro nevyhovující stav původního mostu z devadesátých let 19. století byl vypracován plán na stavbu nového mostu přes Rakovnický potok v tehdejší Švehlově ulici.⁶⁴ Most měl být železobetonový s šířkou 6 m a nosností 22 tun.⁶⁵ V třicátých letech nebyl nový most postaven.

11. Tyršovo koupaliště (Nový rybník)

Na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století město rekonstruovalo původní Nový rybník s cílem vybudovat z něho veřejné koupaliště. Na pracích byli ve velkém počtu zaměstnání rakovnickí nezaměstnaní. Koupaliště bylo napájeno Lišanským potokem, do

⁶³SOKA Rakovník, karton č. 291, AMR ev. č. 1098, Zřízení průtahu městem na konci 30. let.

⁶⁴ Dnes Ottova.

⁶⁵SOKA Rakovník, karton č. 251, AMR ev. č. 1023, Mosty, lávky 1854-1943.

kterého přitékala voda ze Šamotky plná kalů. Z tohoto důvodu Šamotka zaplatila postavení nového náhonu, aby voda v koupališti nebyla znečišťována kalnou vodou z této továrny.⁶⁶ 11. června 1932 byly dokončeny práce na novém Tyršově koupališti. Koupaliště mělo rozlohu 22.500 metrů čtverečních a byl v něm vytvořen umělý ostrov.⁶⁷ Na nově otevřeném Tyršově koupališti se platilo 150,- Kč za kabinku na celou sezonu, vstupné pro jednu osobu na celou sezonu činilo 50,- Kč, pro rodinu 100,- Kč.⁶⁸ Jednodenní koupání na Tyršově koupališti stálo na osobu se šatnou 2,- Kč, s kabinkou 4,- Kč. V zimě se na koupališti bruslilo.

12. čestná občanství

Ve třicátých letech 20. století byla přiznána čestná občanství třem mužům. Prvním byl Jiří Herold, houslista Českého kvarteta. Narodil se v roce 1875. Byl zakladatelem Heroldova kvarteta v roce 1903. Od roku 1922 byl profesorem oddělení pro komorní hudbu na Státní konzervatoři v Praze. Čestné občanství získal 27. září 1932.

Druhým byl Josef Hůla, ministr železnic ČSR a rodák z Rakovníka. Narodil se v roce 1873 v rodině železničního dělníka, vystudoval rakovnickou Reálku a poté vysokou školu technickou. Působil u železnic za Rakousko-Uherska i v ČSR, od 9. dubna 1932 byl ministrem železnic, čestné občanství Rakovníka získal 1. dubna 1938.

Třetím čestným občanem byl František Otta, narozený v roce 1848 v Kostelci nad Labem v rodině živnostníka, v roce 1875 přišel do Rakovníka, kde založil továrnu na prací prostředky, na umělé tuky a továrnu na glycerin.⁶⁹ Čestné občanství Rakovníka získal 1. dubna 1938.

Vedení města s udílením čestných občanství docela šetřilo. Dvě ze tří osob, které ho získaly, v Rakovníku ani nežily. Z občanů města ho získal jen továrník Otta, na ostatní podnikatele se nedostalo a nebylo uděleno ani jiným, například zasloužilému starostovi Vaněčkovi, nebo v Rakovníku žijícímu Zdeňku Štěpánkovi.

⁶⁶SOkA Rakovník, karton 185, AMR ev. č. 957, Zpráva o činnosti městské rady 1882-1938, Zázpis z období 8.4. – 17.6.1932.

⁶⁷RN, 22.4.1932, s. 1.

⁶⁸RN, 20.5.1932, s. 3.

⁶⁹SOkA Rakovník, karton č. 159, AMR inv. č. 939, Čestná občanství.

III. Městští strážníci, četnictvo a armáda

1. Městští strážníci

V Rakovníku bylo 9 policejních strážníků při počtu 12.000 obyvatel města, pro srovnání měl Tábor 24 městských policejních strážníků při počtu 15.500 obyvatel. Pro vysoké náklady byla zrušena noční hlídka strážníků. Z ušetřených prostředků byl zvýšen počet policejních strážníků na 12.⁷⁰

V rakovnické městské policii sloužil 1 policejní komisař, 8 mužů a jedna úřednice. Služba byla konána nepřetržitě v osmi hodinových službách po dvou strážnících. V noci dále sloužili dva noční hlídači. Po odsloužených 48 hodinách měli strážníci 1 den volna, ke střídání služeb docházelo v 06.00 hod., 14.00 hod. a 22.00 hod. Ročně městští strážníci vyřizovali 4 až 5 tisíc spisů různé povahy. Městští strážníci pobírali ročně v průměru 9.750,- Kč. Policejním strážníkem se mohla stát osoba ve věku 24 – 34 let, legionáři do 45 let, strážníci museli mít státní občanství ČSR a českou národnost, museli být absolventy vojenské prezenční služby, dále museli být absolventy minimálně 3 ročníků měšťanské školy, museli mít znalost českého jazyka slovem i písmem, museli mít schopnost vyhotovovat písemné zprávy a museli být tělesně i duševně zdraví. Po přijetí trval čekatelský poměr 5 let, poté byli trvale ustanoveni do funkce městského strážníka.⁷¹

V Rakovníku dále působili noční hlídači. Noční hlídač pobíral mzdu 22,- Kč za jednu dvanáctihodinovou službu od 18.00 hod. do 06.00 hod., město mělo 5 nočních hlídačů, kteří sloužili 5 až 6 nocí týdně.⁷²

2. Četnictvo

Četnická stanice byla v Rakovníku zřízena v roce 1850, od 1. srpna 1921 do 31. prosince 1947 sídlila v Prokopově ulici čp. 764/II. V letech 1924 až 1931 jí velel vrchní

⁷⁰SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 402, Zápis ze schůze zastupitelstva 22.9.1933.

⁷¹SOkA Rakovník, karton 242, AMR ev. č. 1007, Městská policie a četnictvo, Městská policejní kancelář 1930 - 1944.

⁷²SOkA Rakovník, karton č. 242, AMR ev. č. 1008, Noční hlídka a noční pořádek 1916 – 1940.

strážmistr Josef Kožíšek, který byl od října 1931 jmenován okresním četnickým velitelem v Rakovníku. Jeho zástupce Václav Kaňka byl přeložen na místo vedoucího četnické stanice v Schönwaldu v okrese Tachov. V Rakovníku předtím působil 3 roky.⁷³ Na místě velitele četnické stanice v Rakovníku Kožíška následoval v letech 1932 až 1937 Bohumil Bambas, který do Rakovníka přišel z policejní stanice v Petrovicích u Rakovníka.⁷⁴ Četnické stanice následně velel Karel Ortmann v letech 1937 až 1942.

Pro častější demonstrace a stávky byli četníci rakovnické stanice 8. února 1932 vybaveni gumovými obušky. Od 2. do 4. března 1933 bylo v Rakovníku soustředěno navíc 30 četníků společně s četníky místní stanice jako pohotovost k zabránění průvodu „Pochod hladu“ nezaměstnaných. Veřejný klid a pořádek nebyly narušeny, četníci neměli důvod k zásahu. 24. června 1934 proběhla v Rakovníku trýzna za zemřelého bývalého předsedu vlády Antonína Švehlu, který skonal 12. prosince 1933. Trýzny se kromě představitelů města účastnil také předseda vlády Jan Malypetr. 21. září 1937 byly v den pohřbu Tomáše G. Masaryka uzavřeny všechny továrny a živnosti ve městě a všichni se účastnili smutečních slavností v Rakovníku, Lánech a Praze.

V hektickém roce 1938 se republika ocitla v ohrožení sousedního a agresivně se vůči ní chovajícího Německa, které mělo podporu u značné části, v ČSR žijících, více než tři milionů Němců. Ohrožení republiky se projevilo i na práci a dislokaci četníků.⁷⁵ V květnu 1938 bylo z okresu Rakovník odesláno 8 četníků do pohraničí k posílení četnických stanic, poté v červnu 1938 bylo do pohraničí z okresu Rakovník odesláno dalších 15 četníků, které následovalo 13. září 1938 dalších 20 četníků. 30. června 1938 byla naopak rakovnická četnická stanice posílena třemi četníky z Brna a 29. srpna 1938 dvěma četníky z Bratislavy. Za mobilizace bylo do pohraničí 24. září odesláno ještě 6 četníků. Od 25. září zbylo v rakovnickém okrese jen 21 četníků, po jednom na každé stanici, jen v Rakovníku zbyli 4 četníci, kteří byli 27. září 1938 posílení dvěma vojáky. Zástupci městského úřadu v Rakovníku a 17 spolků z Rakovníka se dne 18. září 1938 účastnili pohřbu četnického strážmistra Josefa Falbra v Chrášťanech u Rakovníka, který padl ve službě v pohraničí.

⁷³RN, 2.10.1931, s. 3.

⁷⁴RN, 25.3.1932, s. 3.

⁷⁵Počty četníků v Rakovníku: 1931: 11, 1932: 11, 1933: 10, 1934: 13, 1935: 10, 1936: 10, 1937: 12, 1938: 11, 1939: 15.

Po podpisu Mnichovské dohody bylo nutno evakuovat státní úřady včetně četnických stanic s jejich vybavením z oblastí odstoupených nacistickému Německu. 1. října 1938 byly při evakuaci četnických stanic z Karlových Varů převezeny spisy a zařízení těchto stanic do Rakovníka. 16. října 1938 byl do Rakovníka přemístěn četnický pohotovostní oddíl, původně sídlící ve Falknově⁷⁶ nad Ohří. 28. listopadu 1938 bylo zrušeno střežení nových státních hranic Druhé republiky příslušníky Stráže obrany státu, od této doby hranice střežili příslušníci pohraničních četnických stanic.

Druhá republika měla jen krátký život. Bylo jen otázkou času, kdy Německo zničí i zbytkové oslabené Československo. V noci na 15. března 1939 četnictvo v Rakovníku zničilo z podnětu vlády spisy a dokumenty tajného a důvěrného rázu, záznamy osob činných v tajné službě a vedoucích osob KSČ. 17. března 1939 přijel po německé armádě do Rakovníka oddíl německého policejního četnictva o 15 četnících. Ulice Rakovníka našli liduprázdné, čímž dalo místní obyvatelstvo najevo svůj odpor proti okupantům.⁷⁷

Okresní četnické velitelství v Rakovníku sídlilo také v Prokopově ulici čp. 764/II. Velitelem Okresního četnického velitelství byl od 15. září 1929 do roku 1933 kapitán Jakub Čáp, od 5. dubna 1933 byl jmenován okresním četnickým velitelem v Rakovníku vrchní strážmistr Václav Boublerle, který do Rakovníka přišel z Turnova.⁷⁸ Od roku 1935 do roku 1940 jím byl vrchní strážmistr Václav Janků.

3. Armáda v Rakovníku

Od 1. světové války nebyla v Rakovníku až do roku 1931 stálá vojenská posádka. Po předchozích jednotkách zůstala na západním okraji města kasárna, která nesla název Kasárna Milana Rastislava Štefánika. Před rokem 1931 byl v rakovnických kasárnách přechodně ubytován III. polní prapor 38. pěšího pluku v Podbořanech. Velení československé armády se počátkem třicátých let rozhodlo do Rakovníka přesunout 301. dělostřelecký pluk, který byl předtím dislokován v Jaroměř. Pluk se oficiálně do Rakovníka přesunul 10. září 1931.

⁷⁶ Dnešním Sokolově.

⁷⁷ Památník četnické vojenské stanice v Rakovníku, s. 4.

⁷⁸ RN, 21.4.1933, s. 4.

Velitelem dělostřeleckého pluku č. 301 byl plukovník generálního štábu Karel Jung.⁷⁹ Velitel i 50% mužstva pluku bylo německé národnosti. Pluk byl v roce 1931 vyzbrojen novými děly ráže 150 a 240 mm.

Dělostřelecký pluk č. 301 byl v Rakovníku slavnostně uvítán ve dnech 3. až 4. října 1931.⁸⁰ Oslavám příjezdu dělostřeleckého pluku velel zástupce velitele pluku pplk. generálního štábu Boris Černěs – Topinka. Oslav se účastnilo 4.000 lidí. Během nich nastoupilo do služby 500 nováčků. Oslav se účastnili zástupci rakovnického Sokola, hasičů, hudba Národní gardy, četnictvo, legionáři, žactvo, ostrostřelci, řezníci, rakovničtí členové sociální demokracie a národních socialistů, starosta Vaněček, okresní hejtmán Rudolf Vltavský a velitel 2. dělostřelecké brigády, brigádní generál Hugo Rakušan.⁸¹

a) Rekonstrukce a výstavba kasáren

Jedním z hlavních problémů pluku byl nedostatek ubytovacích kapacit ve městě, zejména pro ženaté vojáky. S plukem se totiž do Rakovníka přestěhovalo 48 rodin vojáků. Pro nově příchozí vojáky byly v kasárnách postaveny dva domy a další tři domy byly postaveny v lokalitě „Na Sekyře“. Zbylí vojáci byli ubytováni v nájmech různě po městě.⁸²

Rakovnická kasárna nebyla dostatečně kapacitně vybavena pro všechny potřeby dělostřeleckého pluku. Jednalo se o zastaralá kasárna, která bylo potřeba zrekonstruovat a zčásti nově vybudovat.

Zcela zde chyběla kanalizace povrchových vod, která byla vybudována již v roce 1931. Během prací byli zapojeni i nezaměstnaní. Město stálo vybudování kanalizace ještě před příchodem dělostřeleckého pluku 30.000,- Kč.⁸³

V roce 1932 byly opraveny cesty v kasárnách navezením štěrku a šotoliny, materiál dodalo město, opravy provedli vojáci. V témže roce začala stavba první části kasáren, jednalo

⁷⁹Plukovník generálního štábu Karel Jung se narodil 20. listopadu 1882 v Josefově, absolvoval vojenskou reálku a vojenskou technickou akademii ve Vídni. Do Československé armády vstoupil jako major generálního štábu. Působil na Československém velvyslanectví ve Vídni jako člen likvidační komise. V roce 1928 se stal již jako plukovník generálního štábu velitelem 301. pluku v Jaroměři.

⁸⁰RN, 2.10.1931, s. 2.

⁸¹RN, 9.10.1931, s. 1.

⁸²RN, 17.7.1931, s. 3.

⁸³SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 104, Zápis ze schůze zastupitelstva z 10.4.1931.

se o budovy mužstva, budovu velitelství a budovu kuchyně, dále skladiště benzolu a benzinu.

O rok později byly dokončeny opravy silnic v kasárnách, oplocení kasáren a svod dešťové vody. Dále byla u kasáren postavena železniční vlečka. Stavební úpravy si vyžádaly náklady ve výši 15.054.468,95 Kč.⁸⁴

Práce v kasárnách pokračovaly i nadále. V roce 1934 bylo v kasárnách otevřeno nové sportovní hřiště.⁸⁵

Strategické položení města Rakovníka 55 km západně od Prahy a jeho poloha na konci převážně českého osídlení západně od Prahy bylo hlavním důvodem, proč se velení armády rozhodlo v rakovnických kasárnách umístit dvě náhradní tělesa samostatných praporů. Na žádost vojenské správy darovalo město posádce v Rakovníku 2 ha pozemků na výstavbu nové části kasáren pro umístění dvou náhradních těles samostatných praporů a dále město požádalo o novou půjčku ve výši 2.300.000,- Kč u Zemské banky pro výstavbu nových kasáren, navazujících na stávající. Město stavbou kasáren řešilo i kritickou situaci nezaměstnaných, kterým umožnilo těmito stavbami najít práci.⁸⁶ 4. srpna 1936 Ministerstvo národní obrany podepsalo s městem Rakovníkem smlouvu o stavbě kasáren pro dvě náhradní tělesa samostatných praporů. Jednalo se o stavby pro cyklistický prapor č. 4 a hraniční prapor č. 5. Další smlouvou z 26. března 1938 byl náklad na stavbu zvýšen na 5,5 milionu Kč. Stavba měla být hrazena z půjčky, kterou město uzavřelo u dvou ústavů, v Ústřední sociální pojišťovně a ve Všeobecném penzijním ústavu. Jiné banky již silně zadluženému městu půjčit nechtěly. Půjčky ale město platit nemělo, ty mělo platit Ministerstvo národní obrany prostřednictvím I. sboru.⁸⁷ Dva hektary pozemků pro kasárna město směnilo s Rolnickou školou. Ta na pozemcích určených pro kasárna pěstovala vojtěšku. Stěžovala si, že bude mít málo pícnin pro krmení skotu. Z tohoto důvodu požádala na školním statku o odvoz orné půdy z těchto pozemků na nově získané pozemky v lokalitě „V Lubnici“. Od města navíc škola dostala 20 dávek hodnotných fekálií z jatek.

V Rakovníku se již delší dobu diskutovalo o vybudování letiště v lokalitě „Na Doubravách“. Letiště tu chtěla původně vybudovat rakovnická odbočka Masarykovy letecké ligy, ale stavba se stále odkládala. Proto v době ohrožení státu požádali vojáci v roce 1937 o stavbu

⁸⁴SOkA Rakovník, karton č. 276, AMR ev. č. 1056, stavba kasáren 1932-1935.

⁸⁵RN, 27.5.1934, s. 7.

⁸⁶SOkA Rakovník, AMR, Zápis ze schůze zastupitelstva 28.5.1936, kniha č. 403.

⁸⁷SOkA Rakovník, karton č. 277, AMR ev. č. 1056, Stavba kasáren 1936-1943.

vojenského letiště v této lokalitě. Město s ohledem k tomu, že letiště bude sloužit mimo jiné k letecké ochraně města, souhlasilo s pronájmem této lokality armádě. S přípravnými pracemi se sice začalo v roce 1938, kvybudování vojenského letiště ale nakonec pro rychlý sled událostí nedošlo.⁸⁸

V rozjitřené době roku 1938 byl postaven ještě před mobilizací v areálu rakovnických kasáren nedaleko od kostela sv. Jiljí sklad dělostřeleckého materiálu, jízdních kol a dalšího materiálu. Stavbu se podařilo utajit před zájmem veřejnosti.⁸⁹

b) Působení vojáků v Rakovníku

18. června 1933 proběhla exkurze rakovnické pobočky spolku YMCA v rakovnických kasárnách. Trvala tři hodiny a účastnilo se jí 800 lidí. Exkurzi prováděl velitel pluku plukovník generálního štábu Karel Jung.⁹⁰

2. září 1934 byla v Rakovníku uspořádána oslava 20. výročí založení Československé armády za přítomnosti generála Syrového, velitele francouzské vojenské mise generála Fauchera a vojenských přidělců malodohodových spojenců Jugoslávie a Rumunska.

V roce 1935 ve dnech 31. srpna až 6. září se v okolí Rakovníka uskutečnilo závěrečné vojenské cvičení Zemského velitelství Praha, konkrétně 1., 2. a 3. divize Československé armády. Cvičení byli přítomni ministr národní obrany Machník, náčelník generálního štábu armády generál Krejčí, zemský vojenský velitel v Praze generál Kopal a zemský četnický velitel generál Holna. Cvičení se účastnilo 900 mužů. Ubytování byli v Rakovníku v budovách Chlapecké a Dívčí školy.

Novým velitelem dělostřeleckého pluku se na podzim 1935 stal plukovník dělostřelectva Antonín Skřivánek a jeho zástupcem se o rok později stal podplukovník dělostřelectva Ludvík Zlámal.

O dva roky později vzhledem k průběhu občanské války ve Španělsku a z ní vyplývajícího leteckého nebezpečí pro civilisty se ve dnech 23. až 24. června 1937 uskutečnilo v Rakovníku cvičení proti náletu letectva. V témže roce začal být kácen les

⁸⁸SOkA Rakovník Kronika města, s. 460.

⁸⁹SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 478.

⁹⁰ RN, 23.6.1933, s. 5.

nedaleko kasáren v lokalitě „Na Obrázku“, kde bylo později zřízeno vojenské cvičiště.⁹¹

Po vyhlášení částečné mobilizace v květnu roku 1938 byla rakovnická kasárna zcela přeplněna mobilizovanými vojáky. Mnozí z nich proto byli ubytováni v Lidovém domě a v Sokolovně od 21. května do 18. července 1938. Při jejich pobytu došlo k poškození omítek a schodišť těchto budov.⁹² Do rakovnických kasáren byl svážen vojenský materiál z posádek v pohraničí a bylo sem přesunuto divizní velitelství, které sídlilo v Donátově vile.⁹³

Po vyhlášení úplné mobilizace armády 23. září 1938 se Rakovník naplnil vojáky ještě více než po vyhlášení částečné mobilizace v květnu 1938. Vojáků byla plná kasárna, vojáci obsadili všechny volné byty ve městě. V Rakovníku bylo také umístěno velitelství Skupiny I o velikosti divize. Díky pěknému počasí byli vojáci ubytováni i ve stodolách. Ve městě vládla nadšená atmosféra.⁹⁴ O to větší zklamání nastalo po přijetí podmínek z Mnichova. Armáda demobilizovala, ale stálá posádka v rakovnických kasárnách zůstala. Propouštění vojáků z kasáren začalo 12. března 1939. Po obsazení Druhé republiky německou armádou přijelo 17. března 1939 do Rakovníka také 60 členů Schutzpolizei, kteří zde také byli ubytováni. Německá armáda obsadila rakovnická kasárna a odzbrojila československé vojáky. Kasárna obsadil 90. pluk německé armády z Hamburku a začal z kasáren odvážet zásoby.⁹⁵ Ve větším počtu začali českoslovenští vojáci kasárna v Rakovníku opouštět od 22. března 1939, poslední českoslovenští vojáci je opustili o dva dny později. Ale již od října 1939 byl v rakovnických kasárnách umístěn 2. prapor vládního vojska pod velením podplukovníka Otakara Franka.⁹⁶

⁹¹SOkA Rakovník, karton č. 338, AMR ev. č. 1295, Vojenské cvičení, manévry 1926-1945.

⁹²SOkA Rakovník, karton č. 237, AMR ev. č. 1293, Vojenství, branecké a domobranecké záležitosti 1851, 1866, 1911 – 1941.

⁹³SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 460.

⁹⁴SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 476.

⁹⁵SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 527.

⁹⁶SOkA Rakovník, karton č. 277, AMR ev. č. 1056, Stavba kasáren 1936 – 1943.

IV. Spolky

Spolek je charakterizován jako dobrovolné a trvalé spojení několika osob v jeden celek za účelem dosažení určitého cíle.

Každý spolek se musel řídit spolkovými stanovami, které vytvářely soubor pravidel, jimiž se každý člen spolku musel řídit. Upravovaly informace o právech a povinnostech členů spolku, informace o účelu spolku, o prostředcích vedoucích k jeho dosažení. Vymezovala pravidla týkající se vstupu a výstupu ze spolku, jakož i prostředky k urovnávání sporů mezi členy prostřednictvím smírčích soudů.

Spolkový život v habsburské říši začal být upravován již v 18. století, jako první byl ke spolkové činnosti vydán dvorský dekret z 23. srpna 1764, podle kterého nebylo možné bez souhlasu panovníka založit žádnou společnost. Velmi důležitý byl zákon o právu spolčovacím z 15. listopadu 1867 č. 134 ř. z. Tento zákon povoloval vznik spolků a rozlišoval je na politické a nepolitické. Ustanovení tohoto zákona pak v mnohém přešla do legislativy Československé republiky.

V mnoha rakovnických spolcích působili významní občané města. Na prvním místě je nutno uvést starostu Rakovníka, senátora, ředitele rakovnické Spořitelny a rakovnického Akciového pivovaru a sladovny Čenka Vaněčka, továrníka Františka Ottu st. a jeho ženu Františku. Otta byl majitelem stejnojmenné továrny na mycí prostředky. Dalším byl Jaroslav Vltavský, majitel slévárny a továrny na hydraulické lisy. Dalším byl Jindřich Šubrt, ředitel městských úřadů.

Největší pozornost je věnována dvěma nejvýznamnějším spolkům v Rakovníku třicátých let 20. století, Sokolu a Muzejnímu spolku. Ostatní spolky jsou seřazeny podle svého zaměření.

1. Sokol

Po založení Sokola v roce 1862 se Miroslav Tyrš vydával na výlety. Při jednom z nich

15. srpna 1863 navštívil i Rakovník.⁹⁷ Po jeho návštěvě se objevila myšlenka na založení Sokola i v Rakovníku. K jejímu naplnění došlo 25. července 1869, kdy se konala ustavující schůze rakovnického Sokola. Zpočátku vystupoval pod názvem Tělocvičnohasičský spolek Sokol, protože měl plnit i hasičské povinnosti, později po vzniku spolku hasičů nesl název Rakovnický Sokol. Pro Sokol bylo důležité, že se mu podařilo nashromáždit finanční prostředky na stavbu sokolovny, která byla postavena v letech 1913 – 1914. Hlavním posláním Sokola byla tělocvičná činnost, ale zejména ženy se věnovaly tanci a rytmicí. Spolek pořádal sportovní hry, lehkou atletiku, basketbal, volejbal, turistiku, plavání, bruslení a lyžování. Věnoval se i české menšině v Sudetech, například v roce 1936 pořádal sokolskou slavnost ve většinově německých Podbořanech.⁹⁸ Dále pořádal každoroční poutě na hrad Krakovec v den upálení mistra Jana Husa.

Po 1. světové válce byla obnovena činnost Sokola, zastavená předtím v roce 1915. V roce 1921 byla zřízena samostatná Rakovnická župa Sokola, která se oddělila od Budečské župy. V roce 1921 měla 31 jednot s 2.028 členy, v roce 1931 měla 42 jednot s 3.709 členy, z toho 2.654 mužů a 1.055 žen.⁹⁹ V roce 1937 již měla 43 jednot, 1 pobočku a 3.981 členů, z toho 2.813 mužů a 1.168 žen. Starostou župy byl František Diepolt, I. místostarostou F. X. Spurný, II. místopředsedou Bohumil Škramlík.¹⁰⁰ Rakovnický Sokol podporoval českou menšinu v pohraničí, konkrétně sokolskou organizaci v Chomutově, kde pro ni zakoupil v Horní Vsi pozemek pro stavbu sokolovny, na jejíž stavbě se podílel i rakovnický stavitel Antonín Vopršal.¹⁰¹

Od roku 1928 provozoval v Rakovníku Sokol také kino, na nějž získal licenci. Prvním filmem, který se v kině Sokola promítal, byl film „Dům ztraceného štěstí“.¹⁰²

Určitým dalším přelomem v historii Sokola v Rakovníku byla koupě Cennerovy zahrady vedle sokolovny, kde bylo vybudováno pro cvičence letní cvičiště. Zahradu Sokol koupil za 150.000,- Kč.

Mezi významné aktivity Sokola patřily oslavy a jejich pořádání. Jednou z významných oslav Sokola bylo výročí šedesáti let od jeho založení za účasti žup

⁹⁷ A. Urban, Po stopách rakovnického Sokola. In: 60 roků rakovnického Sokola (1870 – 1930), s. 13.

⁹⁸ RN, 25.9.1936, s. 5.

⁹⁹ RN, 10.4.1931, s. 2.

¹⁰⁰ RN, 19.3.1937, s. 7.

¹⁰¹ F. Krejčí, 125 let rakovnického Sokola, Rakovník 1995.

¹⁰² F. Krejčí, c. d., s. 5.

Rakovnické, Budečské, Krušnohorské, Podřipské a Sladkovského.

V roce 1932 probíhaly oslavy 100 let od narození Miroslava Tyrše, které začaly 5. ledna 1932 Tyršovým večerem s přednáškami, cvičením a hudbou.¹⁰³ Téhož roku byla po Tyršovi pojmenována ulice vedoucí kolem Sokolovny k Pražské bráně.¹⁰⁴ 11. až 12. června 1932 byla slavnostně otevřena Tyršova městská plovárna. Oslavy končily slavností ve dnech 17. až 18. září 1932 za účasti rakovnických spolků.

17. září 1933 byly otevřeny turistické stezky Fügnerova a Tyršova. Sokolové nezapomínali ani cvičit, 22. až 30. června 1935 proběhl IV. slet sokolské župy Rakovnické na hřišti SK Rakovník, kterého se účastnil i 301. dělostřelecký pluk, dislokovaný v Rakovníku. X. všesokolský slet v roce 1938 byl veden semknutím Čechů proti hrozbě fašismu a zničení ČSR, který se odrazil i v činnosti Sokola v Rakovníku. 25. dubna 1937 se jednota účastnila manifestace pro mobilizaci mravních sil, kterou organizovala Jednota československé obce legionářské.¹⁰⁵ Následoval manifestační vzpomínkový den k uctění památky T. G. Masaryka 6. března 1938 a oslavy dvacátého výročí založení ČSR 11. září 1938 v národnostně smíšené Jesenici u Rakovníka.

Po Mnichovské dohodě byl do rakovnické sokolovny převezen majetek župy Krušnohorské, stejně jako vybavení českých škol z odstoupeného území. Sokol v této době organizoval sbírky pro podporu uprchlíků. Rakovnická župa ztratila odstoupením území šest obranných jednot ze sedmi. Jednalo se o obranné jednoty v Kolečovicích, Lubenci, Měcholupech, Petrohradu, Řeřichách a ve Žluticích. Poslední obrannou jednotou byla jednota v Kounově, kterou ale župa ztratila v listopadu 1938 po odstoupení Kounova Německé říši. Dále přišla o sokolovny v Podbořanech a v Měcholupech.¹⁰⁶

2. Muzejní spolek

Tento spolek vznikl v Rakovníku v roce 1911. Samotné muzeum bylo ve městě otevřeno

¹⁰³RN 1.1.1932, s. 4.

¹⁰⁴F. Krejčí, c. d., s. 10.

¹⁰⁵RN, 30.4.1937, s. 1.

¹⁰⁶RN, 21.10.1938, s. 7.

v roce 1898. Po 1. světové válce se Muzejní spolek zaměřil na získání a přestavbu budovy „Staré pošty“. Přestavbu měl na starosti architekt Bohumil Hübschmann, ale přestavba byla odložena na pozdější dobu.¹⁰⁷ Další budovou, kterou muzeum získalo, byla „Petrovcova vila“. Do ní se začaly stěhovat muzejní sbírky, exponáty, nábytek a další vybavení, které do té doby bylo umístěno v různých budovách ve městě. Sbírký dostal na starosti archivář města Rakovníka Jan Renner a díky nejen jeho úsilí bylo nové muzeum otevřeno 9. července 1919 za účasti tehdejšího starosty Rakovníka Karla Schleydera.¹⁰⁸

V roce 1933 začala přestavba budovy „Staré pošty“ na muzejní budovu. K tomu účelu poskytla Rakovnická spořitelna dar ve výši 300.000,- Kč, stavba byla dokončena v roce 1934.¹⁰⁹ Na stavbě se angažoval hlavně muzejní spolek a zejména rakovnický muzejník a historik Jan Renner. Renner se dostal do sporu s ředitelem městských úřadů Jindřichem Šubrtem o umístění sbírek v muzeu. Spor dosáhl takových rozměrů, že Renner rezignoval na funkci správce muzea v Rakovníku.¹¹⁰ Novým správcem sbírek se stal ředitel Měšťanské chlapecké školy v Rakovníku František Janoušek, ale Renner se do funkce vrátil opět v roce 1939. Spolek se věnoval i publikační činnosti, byly vydávány publikace Jana Rennera, Josefa Koníčka, Bohuslava Herolda a Václava Kočky, které se věnovaly hlavně dějinám Rakovníka a Rakovnicka. Muzejní spolek pod vedením Rennera prováděl i archeologické vykopávky v Chrástanech, v Pavlíkovských vršcích bylo odkryto Bylanské pohřebiště.

Spolek se účastnil i velkých kulturních akcí v Rakovníku, jako bylo uvítání 301. Dělostřeleckého pluku v Rakovníku 4. října 1931, otevření urnového háje v roce 1932, oslav stých narozenin Miroslava Tyrše ve stejný rok, v roce 1933 se spolek účastnil oslav 100 let od založení Reálky v Rakovníku. Spolek se také podílel na přípravě oslav Winterových slavností v roce 1937, sháněl finanční prostředky do fondu na stavbu pomníku Zikmunda Wintera a spolupracoval na vydávání Winterova sborníku se Společností přátel umění. Muzejní spolek se věnoval péči o zříceninu hradu Krakovec u Rakovníka. V roce 1934 uspořádal fotografickou soutěž o nejkrásnější snímky této zříceniny, jejíž vítěz získal prémii ve výši 150,- Kč. Věnoval se také charitativní činnosti, vydával Muzejní věstník, jehož redaktorem byl do roku 1939 Jan Renner.

¹⁰⁷ J. Renner, Historie městského muzea a průvodce jeho sbírkami, Rakovník 1940, s. 1.

¹⁰⁸ SOkA Rakovník, Nejstarší kronika královského města Rakovníka, s. 311.

¹⁰⁹ Stará pošta, dům původně vystavěný Plaským klášterem na přelomu 70. a 80. let 18. století. Měl sloužit k noclehu pro mnichy cestující do Prahy. Ve druhé polovině 19. století v domě sídlila pošta.

¹¹⁰ SOkA Rakovník, fond MÚ, karton Městské muzeum.

3. Další spolky

a) spolky se vztahem k vojenství

Spolky, které měly vztah k vojenství, byly nástupci starších spolků a jednalo se již spíše o nostalgické vzpomínkové akce. V Rakovníku působily dva takové spolky.

V Rakovníku působil jako nejstarší založený Ostrostřelecký spolek. Jeho první předchůdce vznikl v Rakovníku v roce 1514, zanikl po roce 1620, později byl několikrát obnovován. Po obnovení v roce 1862 měl proněmecké sklony, neboť se v něm silně prosazovala německá menšina v Rakovníku. V roce 1931 byl přejmenován na národní gardu č. 16.¹¹¹ Spolek pořádal cvičení, slavnostní přehlídky, střelbu do terčů, měl přísnou vojenskou hierarchii.

Dalším obdobným spolkem byla Jednota československých střelců, pořádala menší akce, neměla vojenskou hierarchii

b) kulturní spolky

Kulturní spolky měly jako své hlavní poslání rozvíjet kulturní život ve městě. Spolupracovali s vedením na města na pořádání kulturních akcí, další pořádaly sami. Jejich úloha byla v tomto směru nezastupitelná.

Spolek divadelních ochotníků „Tyl“ vznikl v roce 1812. Jelikož se členové spolku podíleli na stavbě sokolovny, mohli v ní po 1. světové válce i hrát a to do roku 1928, kdy zde sokolové zřídili kino. Poté hráli ochotníci v Dělnickém domě a od třicátých let v Tylově domě, bývalém hostinci „U zlaté Štíky“, který spolek koupil pro vybudování městského divadla v Rakovníku. Hráli hry českých i světových autorů, ochotníci spolupracovali i s profesionálními herci, hlavně Zdeňkem Štěpánkem, rakovnickým občanem. Dále s Hugo Haasem, Jiřinou Šejbalovou či rakovnickou rodačkou Otýlií Beníškovou. Dále spolupracovali s režisérem Janem Bokem, jenž do Rakovníka přivedl i herce Vinohradského divadla, kteří zde absolvovali generální zkoušku jedné hry před její premiérou v Praze.¹¹²

¹¹¹ M. Mikesková, Vznik a historie Ostrostřeleckého spolku, Rakovník 1997, s. 5.

¹¹² SOkA Rakovník, Fond DOJ „Tyl“ v Rakovníku, kronika DOJ „Tyl“, s. 34.

Zpěvácký spolek vznikl v roce 1862 po vzoru pražského zpěváckého spolku Hlahol. Po obnově své činnosti po 1 světové válce vznikla jako odbor spolku Rakovnická filharmonie. Ve třicátých letech 20. století byl tento spolek přítomen se svými vystoupeními u všech významných akcí v Rakovníku, například otevření urnového háje v roce 1932, oslav 100. výročí založení rakovnické Reálky, či Wintrových oslav v roce 1937. Koncem třicátých let 20. století podporoval svými vystoupeními také české etnikum v nepříliš vzdálených národnostně smíšených oblastech.

Zábavní spolek Kroužek, založený v roce 1892 provozoval čítárnu časopisů, organizoval taneční zábavy, přednášky a výlety.¹¹³

Společnost přátel umění byla ustavena 17. září 1936.¹¹⁴ Byla organizátorem kulturního dění v Rakovníku v druhé polovině třicátých let 20. století. Zabývala se literaturou, výtvarným a divadelním uměním, publikační činností, pořádala přednášky, výstavy, večery hudby a poezie. Její největší akcí byla organizace oslav dr. Zikmunda Wintera začínající 12. června 1937 na Vinohradském hřbitově v Praze, kde zpíval pražský pěvecký spolek Hlahol. V den oslav vydal spolek sborník „Zikmund Winter a Rakovník“. Oslavy pokračovaly 26. června 1937 odhalením pamětní desky Zikmunda Wintera na budově reálného gymnázia v Rakovníku za účasti zástupců armády, legionářů, rakovnických spolků a dalších.¹¹⁵ Při této příležitosti bylo gymnázium slavnostně přejmenováno na Státní reálné gymnázium Zikmunda Wintera. Oslavy vyvrcholily 5. července 1937 na nádvoří Městského muzea v Rakovníku prohlídkou muzea a výstavy o Winterovi. Společnost organizovala výstavy „Rakovnický salon“.¹¹⁶

Během oslav dr. Zikmunda Wintera v roce 1937 byla ustavena Společnost Zikmunda Wintera, která chtěla popularizovat Wintera jako člověka, ale i jeho práci. Společnost zanikla v roce 1940 a již nebyla obnovena.

¹¹³SOkA Rakovník, Fond Okresní národní výbor, spolková agenda (1929-1941), sign. 8 5/456, karton č. 496, inv. Číslo 1073.

¹¹⁴SOkA Rakovník, fond Společnost přátel umění, karton č. 1, inv. č. 4, zápisy o schůzích (1936-1938), zápis o ustavující schůzi z 28.11.1936.

¹¹⁵SOkA Rakovník, Nejstarší kronika královského města Rakovníka, s. 470.

¹¹⁶SOkA Rakovník, fond Společnosti přátel umění, karton č. 1, inv. č. 1, různé pozvánky 1936-1945.

c) společenské spolky

Jedná se o skupinu spolků, z nichž některé dožívaly z 19. století, kdy prožívaly svůj největší rozkvět, další byly službami pro město či sloužily jako podpora českých menšin v pohraničí.

Měšťansko - řemeslnická beseda vznikla v roce 1851 odtržením od měšťanské besídky. Byla určena pro méně zámožné měšťany.¹¹⁷ V meziválečném období již stagnovala a patrně ve třicátých letech 20. století zanikla. Ve své zlaté éře před 1. světovou válkou měla značný vliv na spolkový život ve městě a podporovala vznik dalších spolků.

Národní jednota severočeská (dále jen NJS) založila svou rakovnickou pobočku v roce 1885. V Rakovníku byl aktivní zejména její dámský odbor. Po 1. světové válce byla její činnost obnovena, ale dočasně byla opět utlumena hospodářskou krizí. Ve třicátých letech podporovaly členky NJS hlavně české rodiny v národnostně smíšených oblastech západně a severozápadně od Rakovníka. Mezi nejvýznamnější akce patřily výzvy k maximální účasti českých voličů v národnostně smíšených oblastech u parlamentních voleb v roce 1935, spoluorganizace sokolské manifestace v Podbořanech 13. září 1936.¹¹⁸ Další významnou akcí byly okresní oslavy dvacetiletého trvání ČSR v převážně německé Jesenici u Rakovníka, kde se shromáždilo 2.000 osob.¹¹⁹ Ještě větší plánované oslavy k 28. říjnu 1938 se již neuskutečnily pro pomnichovskou deziluzi a po doporučení vlády generála Surového oficiálně neoslavovat svátek 28. října. Po Mnichovské dohodě NJS organizovala pomoc pro uprchlíky, kteří přicházeli do Rakovníka z pohraničí. Organizovala pro ně podpůrné sbírky, vybírala pro ně peníze, obuv, šatstvo, slamníky, potraviny, atd.

Spolek pro okrášení města Rakovníka s okolím a pro ochranu ptactva byl založen v roce 1886. Po 1. světové válce nesl název Spolek pro okrášení a ochranu domoviny. Jeho cílem bylo zvelebování města a jeho okolí. Počátkem třicátých let 20. století se podílel na dokončení stavby Tyršova koupaliště z původního Nového rybníka. To bylo otevřeno v roce 1932, stejně jako nový Urnový háj, na jehož rostlinné úpravě se spolek také podílel.¹²⁰

Počátkem 70. let 19. století vznikl Samostatný sbor dobrovolných hasičů

¹¹⁷SOkA Rakovník, fond pozůstalost Ferdinanda Malce, Rakovnická kronika Ferdinanda Malce, s. 141, karton č. 30.

¹¹⁸RN, 25.9.1936, s. 5-6.

¹¹⁹RN 16.9.1938, s. 6-7.

¹²⁰SOkA Rakovník, Fond KpZk, karton č. 1, Peněžní dary na záchranu hradu Krakovce (1916-1932).

v Rakovníku, jehož úkolem byla ochrana života, zdraví a majetku při požárech. Spolek působil ve městě i ve třicátých letech 20. století.

Při Muzejním spolku byl v roce 1914 založen Komitét pro záchranu Krakovce. Když původní vlastník zříceniny tohoto hradu Maxmilián von Croy tuto prodal Klubu českých turistů za 1,- Kč, začal se Komitét ještě více zajímat o záchranu Krakovce a po získání finanční podpory od státu došlo k opravám památky počínaje rokem 1931. Záhy ale byly opravné práce zastaveny pro ukončení finanční podpory ze strany státu kvůli dopadům finanční krize.

d) sportovní spolky

Tento typ spolků měl nezastupitelnou roli při výchově dětí, které díky těmto spolkům vyplňovaly svůj volný čas sportem. Dále poskytovaly sportovní vyžití i dospělým a to i ve finančně nákladných sportech, jakým byl motorismus a letectví.

Roku 1911 vznikla Dělnická tělocvičná jednota v Rakovníku, jako XXVI. Okresní jednota tohoto sdružení.¹²¹ Napojena byla na Českou stranu sociálně demokratickou dělnickou. Jednota cvičila, organizovala výlety, účastnila se kulturních akcí a národních slavností. Počátkem dvacátých let se rozkol v Sociální demokracii projevil i na Svazu dělnických tělocvičných jednot, od které se oddělili komunisticky orientovaní členové, kteří založili Federaci dělnických tělocvičných jednot.

Rakovnická odbočka Federace dělnických tělocvičných jednot byla založena po odštěpení od Dělnické tělocvičné jednoty v roce 1921 a později přijala název Jednota proletářské tělovýchovy.

Dalším sportovním klubem byl Sportovní klub, založený v roce 1903. Pořádal závodní klání, účastnil se různých slavností, organizoval výlety, odborné přednášky a zábavy.

Od roku 1912 působila v Rakovníku odbočka Klubu československých, původně českých, turistů. Klub pořádal přednášky, organizoval výlety, značil cesty a udržoval některé

¹²¹SOkA Rakovník, Fond pozůstalost Karla Veselého, karton č. 34, Dějiny DTS.

objekty, například zříceninu hradu Krakovec. Ve třicátých letech 20. století se zvýšil zájem o lyžování a zimní turistiku. Od roku 1931 proto klub organizoval lyžařské zájezdy na Klínovec.¹²² O dva roky později byla otevřena turistická cesta dr. Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera na zámku Dřevíč, dlouhá přes 60 km.¹²³ Vedla z Merkovce přes Rakovník, Křivoklát, Nový Jáchymov, bydliště M. Tyrše, do Králova Dvora. Fügnerova cesta vedla z Nového Jáchymova do Žloutkovic, Dřevíč, rodiště J. Fügnera, Hudlice a Svatou k myslivně „Na Králi“. Ve třicátých letech 20. století rostla členská základna klubu, rozvíjela se vodní, rekreační a cestovní turistika.

Rakovnická odbočka Masarykovy letecké ligy působila v Rakovníku od roku 1926.¹²⁴ Spadala pod Chomutovskou župu ligy a byla v ní nejpočetnější. Měla 410 členů a 350 členů dorostu.¹²⁵ Usilovala o zřízení letiště u Rakovníka v lokalitě „Na Doubravách“. Letiště mělo být využíváno pro sportovní létání, případně jako vojenské letiště pro obranu města.¹²⁶ Prvním pilotem ligy v Rakovníku byl Evžen Jozífek. Přípravy na stavbu letiště vážily, do konce první republiky nebylo vybudováno, přestože v době ohrožení republiky o jeho rychlé vybudování měla zájem Československá armáda. V Lounech, kde Masarykova letecká liga také působila, se podařilo letiště vybudovat v polovině třicátých let, ovšem pouze pro bezmotorové létání, k čemuž byla využívána také nedaleká Ranská hora.

Dalšími sportovními kluby v Rakovníku byly fotbalové kluby Sparta Rakovník od roku 1919, Vinohradský SK Rakovník od roku 1930, Olympie Rakovník od roku 1931 a SK Viktorie Rakovník od roku 1933. Dalšími sportovními kluby byly Atleticko-fotbalový klub Rakovník, Rakovnický šachový klub od roku 1921, Klub cyklistů „Rako“ Rakovník od roku 1922, Plavecký a bruslařský klub Rakovník od roku 1932, Středostavovský autoklub Rakovník od roku 1936, Motocyklový klub „Jawa“ Rakovník.

e) Humanitární a dobročinné spolky

Tyto spolky plnily roli ochránců slabých, chudých a nemocných lidí včetně dětí. Byly podporovány jak z veřejných peněz, tak z darů soukromých osob a firem.

¹²² M. Rotport, 85 let klubu českých turistů, Rakovník 1997, s. 12.

¹²³ RN, 29.9.1933, s. 5.

¹²⁴ SOkA Rakovník, fond ONV, Věci spolkové (1929-1948), karton č. 516, inv. č. 1280.

¹²⁵ RN, 2.4.1937, s. 2.

¹²⁶ SOkA Rakovník, katon č. 320, AMR 1185, Masarykova letecká liga v Rakovníku 1933-1936.

V roce 1882 vznikl Odborný spolek v Rakovníku, patřící pod rakouský Červený kříž. Na něj navázal od roku 1921 místní odbor Červeného kříže v Rakovníku.¹²⁷

Československá ochrana matek a dětí působila v Rakovníku od roku 1918. Tento spolek poskytoval chudým ženám zdarma potraviny. Byl podporován veřejnými institucemi a finančními ústavy.

Masarykova liga proti tuberkulóze, působící v Rakovníku do roku 1927, byla také podporována veřejnými institucemi. Klientům poskytovala rady a pomoc. Podílela se na vyvažovacích akcích na školách pro děti z chudých rodin a sirotky.

Rakovnická odbočka „Zdravé generace“ organizovala dětské prázdninové pobyty a podporovala chudé děti například ošacovacími akcemi. Vznikla v roce 1932.

Dalšími dobročinnými spolky v Rakovníku byly Družstvo válečných poškozenců, Katolická charita, působící v Rakovníku od roku 1935, podpůrný Masarykův fond a Spolek pro chudé žactvo obchodní a rodinné školy v Rakovníku, působící od roku 1925.

f) Podpůrné spolky

Mezi tento typ spolků patřily jednak spolky, které chránily své členy před chudobou v době nemoci a stáří a jejich rodiny v případě smrti člena spolku. Dále jsou zde zastoupeny spolky, které podporovaly děti z chudých rodin a sirotky.

Roku 1873 vznikl v Rakovníku Spolek vzájemně se podporujících dělníků. Vypravoval pohřby pro své členy, vyplácel jim podpory v nezaměstnanosti, při nemoci a ve stáří. Působil do března roku 1939.¹²⁸

Od roku 1902 působil v Rakovníku také Spolek vzájemně se podporujících samostatných živnostníků a řemeslníků, měl stejnou činnost jako předchozí spolek, navíc podporoval vdovy svých členů. Zanikl koncem třicátých let 20. století.¹²⁹

Spolek vojenských vysloužilců vznikl v roce 1883. Podporoval své členy v době nemoci, přispíval na pohřby. Zanikl v době mezi světovými válkami.

Spolek pro podporování chudých žáků reálných škol v Rakovníku vznikl v roce 1865.

¹²⁷RN, 29.9.1933, s. 5.

¹²⁸SOkA Rakovník, Fond Spolek vzájemně se podporujících dělníků v Rakovníku, karton č. 5, inv. č. 93.

¹²⁹RN, 5.4.1935, s. 3.

Podporovatelem spolku byl rakovnický starosta Čeněk Vaněček, který spolku přispíval částkou 500,- Kč ročně.¹³⁰

Spolek pro podporování chudých studujících, navázal na předešlý spolek, podporoval sirotky a děti z chudých rodin podáváním obědů a školních pomůcek. Měl vlastní spolkovou knihovnu „Pauperum“, z ní půjčoval žákům potřebné školní učebnice.

Spolek pro podporování chudých žáků chlapecké školy měšťanské v Rakovníku, založený v roce 1869 měl podobnou činnost jako dva výše uvedené spolky, určen byl pro žáky Chlapecké školy.

Od roku 1899 v Rakovníku působila odnož Husova fondu v Praze, odbor Husova fondu pro Rakovník. Získával finanční prostředky na studentské podpory nemajetným dětem formou obědů, učebních pomůcek, finančních a hmotných podpor. Poskytoval půjčky na kolejně a na zkoušky.¹³¹

Spolek Krakovec, založený v roce 1877, nesl od dvacátých let 20. století název Akademický spolek „Krakovec v Rakovníku“. Jednalo se o spolek na podporu studentů. Pořádal přednášky nepolitického charakteru, divadelní představení a taneční zábavy. Počátkem dvacátých let vzniklo pro podporu kulturních akcí spolku Kvarteto rakovnického Krakovce. V roce 1920 spolek vytvořil fond pro chudé studenty s názvem Fond pro podporování nemajetných vysokoškolských studentů politického okresu rakovnického. Dále podnikal exkurze do místních podniků či pořádal zájezdy. Spolupracoval s Národní jednotou severočeskou, zakládal nové knihovny pro Čechy v národnostně smíšených oblastech, kterých spravoval celkem 35. Ve třicátých letech 20. století se spolek potýkal s finančními problémy, které oslabovaly jeho činnost. Jeho aktivity jsou patrné také v Lounech na místním gymnáziu.

Odborovými spolky byly rakovnická odbočka Jednoty všeodborového sdružení československých soukromých úředníků, dílovedoucích a zřízců, odbočka Československé obce úřednické a odbočka Odborového sdružení českých hudebníků, působící v Rakovníku od roku 1919.

¹³⁰RN, 3.12.1937.

¹³¹RN, 12.10.1934.

g) vzdělávací spolky

Vzdělávací spolky byly zaměřeny zejména na výchovu mladých lidí, na podporu učitelského stavu a podporu dalších kulturně vzdělávacích činností.

Od roku 1870 v Rakovníku působila učitelská jednota Budeč, určená pro vzdělávání učitelů. Důraz v ní byl kladen na zpěv. Ve třicátých letech 20. století se spojovala s dalšími spolky proti klerikálnímu tlaku. V Rakovníku a okolí pořádala přednášky na různá témata s možností diskuze.

Od roku 1910 působil v Rakovníku Klub fotografů – amatérů, který po přerušení své činnosti za 1. světové války obnovil svou činnost v roce 1931. Pořádal kurzy pro začátečníky, organizoval soutěže a výstavy fotografických prací svých členů. Na žádost správy národohospodářského oddělení Národního muzea v Praze pořizoval fotografický materiál z rakovnického regionu, včetně snímků ze života lidu a jeho práce.¹³²

YMCA (Young Mens Christian Association), mezinárodní sdružení pro křesťanskou výchovu mladých mužů byla založena v roce 1844, v ČSR působila od roku 1921, v Rakovníku od 10. září 1921.¹³³ Finanční prostředky získávala z členských příspěvků, z ústředí YMCA v Praze nebo od Ministerstva sociální péče. V Rakovníku měla vlastní knihovnu, hřiště, organizovala sportovní zápasy, letní tábory, jazykové kurzy, kurzy řidičů motorových vozidel, pořádala koncerty, přednášky, výstavy, kulturní a společenské večery, výlety a exkurze. V době hospodářské krize se YMCA dostala do finančních potíží. V roce 1935 jí byl zabaven movitý majetek. YMCA v Rakovníku v této době zanikla a její zbylý majetek přešel do správy města.¹³⁴

3.června 1920 vznikla v Rakovníku pobočka Sdružení skautů ČSR, spolek se zaměřoval na výchovu mládeže.

V roce 1935 vznikl Klub mladých, zaměřoval se na divadelní činnost mladých lidí.¹³⁵

Alliance Francoise byla založena v roce 1883 ve Francii. Šířila francouzský jazyk a kulturu mimo Francii, její pobočka v Rakovníku byla zřízena v roce 1919, činnost zahájila večerem francouzské hudby v Jandačově sále 22. února 1920. Organizovala přednášky na

¹³² RN, 4.5.1934.

¹³³ SOkA Rakovník, fond YMCA, karton č. 1, výroční zpráva YMCA v Rakovníku za rok 1924.

¹³⁴ SOkA Rakovník, fond YMCA, karton č. 1, různá korespondence.

¹³⁵ RN, 8.11.1935, s. 4.

různá témata, zejména ve francouzském jazyce. Nejaktivnější byl tento spolek na přelomu dvacátých a třicátých let. Účastnil se oslav 100. výročí založení reálky v Rakovníku v roce 1933,¹³⁶ stejně jako YMCA, za účasti ministra školství a národní osvěty Ivana Dérera.

Od roku 1882 v Rakovníku působila místní odbočka Ústřední matice školské a později také klub esperantistů

h) spolky pro výstavbu

Tyto spolky měli za cíl stavbu vždy konkrétní budovy. Jeden byl ve své činnosti úspěšný, jelikož za ním stála nejsilnější politická strana ve městě, druhý takové štěstí neměl, neboť se mu v důsledku malých finančních příspěvků v době hospodářské krize nepodařilo nashromáždit dostatek finančních prostředků.

Dalším byl Spolek pro vybudování městského divadla v Rakovníku. Vznikl v roce 1930. Jeho cílem bylo postavit vlastní budovu divadla, protože rakovničtí ochotníci se často stěhovali a chybělo jim pevné zázemí. Prvním předsedou spolku byl zvolen starosta Rakovníka Čeněk Vaněček. Spolek žádal občany města i místní firmy o finanční příspěvky, ale hospodářská krize a její finanční důsledky zabránily ve shromáždění dostatečné částky. Přesto v listopadu 1938 se spolek podílel na koupi Lidového domu od Československé strany sociálně demokratické dělnické, která v této těžké době před spojením v Národní stranu práce rozprodávala svůj majetek. Lidový dům koupil spolek společně s pěveckým spolkem „Vítězslav Novák“ a Divadelní ochotnické jednoty „Tyl“. Po koupi byl Lidový dům přejmenován na Tylův dům.

Dalším spolkem pro výstavbu bylo Družstvo pro postavení Národního domu, který byl postaven a slavnostně otevřen ve dnech 20. až 21. srpna 1938. Družstvo bylo těsně spojeno s Československou stranou národně socialistickou, nejsilnější stranou ve městě, které také tento dům patřil. V této době také vznikl spolek Národní dům, mající sdružovat národně a sociálně orientované občany.

¹³⁶RN, 14.7.1933, s. 1.

ch) hospodářské spolky

Tyto spolky, zabývající se hospodářskou činností, poskytovaly svým členům řadu výhod. Díky tomu měl zejména spolek „Budoucnost“ silné zastoupení v rakovnickém regionu a jeho okolí.

Od roku 1913 v Rakovníku působilo Všeobecné konzumní a výrobní družstvo „Budoucnost“. Zpočátku mělo 212 členů, později v roce 1927 již 2.694 členů, v roce 1932 5.195 členů a v roce 1937 mělo již 12.000 členů. Působilo v soudních okresech Rakovník, Křivoklát, Beroun, Hořovice, Louny, Žatec, Podbořany a Jesenice. Obrat družstva také stoupal, až se v roce 1938 dostal na 24 milionů Kč. V okrese Rakovník v něm bylo organizováno 41% obyvatel. V ostatních okresech v něm bylo organizováno kolem čtvrtiny obyvatel. Předsedou družstva byl náměstek rakovnického starosty a člen sociální demokracie Josef Klátil. Družstvo mělo jednu pekárnu v Rakovníku, dvě v Berouně, dále mělo pražírnu kávy, stáčírnu vína a krouhárnu zelí. Vlastnilo 22 domů, 4 nákladní vozy a jeden vůz osobní. Mělo 90 prodejen a 161 zaměstnanců.¹³⁷

Dalšími hospodářskými spolky v Rakovníku byly Spolek majitelů pronajatých živností, Spolek pro chov těžkého koně Převalského a rakovnická odbočka Národohospodářského sboru středočeského, který vznikl v roce 1936.

i) ostatní spolky

Dalším spolkem byla odbočka Krematoria, spolku pro pohřbívání žehem, který se podílel na otevření rakovnického urnového háje 4. září 1932.

Dále spolek chovatelů poštovních holubů „Rako“, Spolek českých filatelistů a Radio-klub Rakovník

V roce 1937 v Rakovníku vznikla místní filiálka Rotary Clubu. V témže roce vzniklo Kuratorium pro vyučování laické morálky na školách.

Dalšími spolky byla Československá obchodní beseda, od roku 1885 Společenstvo potravních živností, Ústředí československých poštovních a telegrafních zřízenců v Praze pro Rakovník a okolí, dále baráčnické obce „Rakov“ a „Petr Guth“.

¹³⁷RN, 2.4.1937, s. 5.

V. Podniky a větší firmy v Rakovníku, Chmelařství

Poměrně vysoký růst počtu obyvatelstva Rakovníka v období První republiky by nebyl možný, kdyby nově příchozí ve městě nenašli práci. Ve městě bylo několik větších zaměstnavatelů, mezi nimiž tím největším byly Rakovnické a poštorenské keramické závody, přestože kvůli omezení vývozu musely masivně propouštět. Naopak i při krizi rostly počty zaměstnanců u dalších dvou větších firem, firmy Otta a firmy Vltavský. V porovnání s Louny vychází průmyslový rozvoj Rakovníka podobně, neboť v Lounech největší zaměstnavatel, Lounské železniční dílny, zaměstnával podobný počet osob jako v Rakovníku Šamotka.¹³⁸ Majitelé firem a závodů měli poměrně vysoké sociální cítění a často přispívali na různé akce finančního i materiálního rázu na podporu nezaměstnaných. Významně také přispěli na sbírku „Na obranu státu“. Politicky se většinou hlásili k národním demokratům.

Rakovnicko, Rakovník nevyjímaje, bylo tradiční oblastí pěstování chmele. Chmelpěstovali nejen někteří obyvatelé města, ale pěstoval se také ve statku v Hořesedlích, který byl v majetku města.

1. Soukromé firmy

a) Spořitelna

Byla největším poskytovatelem úvěrů pro město Rakovník. Svoji činnost zahájila v roce 1863. V roce 1931 měla 16.673 vkladatelů, její celkové jmění činilo 14.733.398,- Kč. Počet vkladatelů se během třicátých let příliš neměnil, v roce 1938 jich bylo 16.352. Jmění spořitelny postupně rostlo až na 16.565.679,- Kč v roce 1938. V červnu 1934 byla slavnostně otevřena její nová budova (dnes Komerční banky), kam se přemístila z budovy dnešní pošty.

¹³⁸ V Lounech působily dále pouze menší firmy, převážně zaměřené na zpracování potravin: mlýn firmy František Jirásek, Valterův cukrovar, mlékárna, pivovar, zastoupen zde byl také strojírenský průmysl – Hospodářská strojírna firmy Florian Schmied a strojírna se slévárnou Hospodářského družstva v Lounech, známá byla výroba harmonik ve firmě Josef Hlaváček, v neposlední řadě zde vyráběla elektrotechnickou keramiku Bermannova továrna. V režii města byla provozována vodní elektrárna u Vršovic na Ohři.

Do staré budovy spořitelny se přesunula právě pošta.¹³⁹ Novou budovu spořitelny navrhl architekt F. A. Libra z Prahy, který navrhl i budovu spořitelny v Lounech v roce 1928. Stavba budovy byla zadána rakovnickému staviteli A. Vopršalovi.¹⁴⁰ Sochy na budově znázorňují hospodářství a průmysl. Sochy zhotovil sochař Fojtík.

Do 1. července 1937 byl vrchním ředitelem rakovnické spořitelny starosta Čeněk Vaněček, který tuto funkci zastával již od roku 1915. Odešel na vlastní žádost. Jeho nástupcem se stal Jan Slaný.

Rakovnická spořitelna byla založena v roce 1863 jako družstvo. Na darech dávala ve třicátých letech 20. století 61 až 63 tisíc Kč, hlavně lidem postiženým krizí, spolkům, které jim pomáhaly, a městu na dobročinné účely.

b) Pivovar

Rakovnický akciový pivovar a sladovna v Rakovníku byl založen původně v roce 1454. V jeho čele jako ředitel stál starosta Čeněk Vaněček. Produkoval pivo, které v této době neslo označení Rakovar. Jeho produkce se během meziválečného období zvýšila z 20.000 hl¹⁴¹ na 50.000 hl piva ročně. Pivovar měl svou vlastní elektrárnu, elektřinu používal pro své potřeby. Dodával ji také rakovnickým živnostníkům za cenu 1,80 Kč za kilowat hodinu.

Pro město zajišťoval městské osvětlení. V polovině třicátých let na své náklady přeměnil plynové veřejné osvětlení na elektrické, celkem se jednalo o 200 lamp ve městě¹⁴² z toho 17 na náměstí.

20. listopadu 1936 schválilo městské zastupitelstvo vzhledem k neutěšené finanční situaci města prodej 3.060 akcií pivovaru, které vlastnilo. Dalším důvodem bylo, že pivovar nevyplácel již delší dobu dividendy z akcií, což byl ve dvacátých letech 20. století hlavní důvod, proč město akcie koupilo. Prodány byly za 300,- Kč za akcii, celkem město získalo prodejem akcií 918.000,- Kč. Akcie koupila správní rada pivovaru.¹⁴³

¹³⁹RN, 15.6.1934, s. 1.

¹⁴⁰SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 430.

¹⁴¹SOkA Rakovník, fond Pivovar Rakovník, pomocná kniha č. 1.

¹⁴²SOkA Rakovník, AMR ev. č. 957, Zpráva o činnosti městské rady v období 12.10.1934 – 14.12.1934.

¹⁴³SOkA Rakovník, karton č. 364, AMR ev. č. 1346, Pivovar 1920 – 1944.

c) Lihovar

Družstevní hospodářský lihovar a spojené podniky pro Rakovník a okolí stál pod Průhonem nedaleko toku Černého potoka v blízkosti dnešního ZZN Rakovník. Předsedou tohoto družstva byl František Šmíd. Členové družstva dodávali lihovaru brambory a ječmen podle toho, kolik v družstvu vlastnili podílů.¹⁴⁴

V roce 1935 se město rozhodlo prodat 8 městských podílů v lihovaru z celkových 32 podílů. Hlavním důvodem prodeje byly dodávky lihovarských brambor do lihovaru. Podle stanov lihovaru musel každý podílník dodávat lihovarské brambory podle počtu vlastněných podílů. Město bylo majitelem více než 100 ha půdy, které ve vlastní režii obhospodařovalo, včetně pěstování brambor. Přesto nemohlo dostát svým závazkům v dodávce brambor lihovaru, neboť se jednalo vzhledem k počtu vlastněných podílů o 16 až 20 vagonů brambor ročně. Tolik brambor bylo obtížné vypěstovat, obzvláště v suchých letech, kterých bylo ve třicátých letech několik. Prodejem podílů se dodávky snížily na 12 – 14 vagonů ročně. Za každý prodaný podíl inkasovalo město 1.500,- Kč.¹⁴⁵

d) Továrna Stadion

Továrna byla založena v roce 1922 na místě bývalé dílny B. Pánka, který zde před rokem 1922 vyráběl malé automobily vlastní konstrukce. Firma vyráběla od roku 1922 do roku 1939 dámská i pánská jízdní kola, trojkolky a sportovní brusle zn. Stadion.

Od přelomu dvacátých a třicátých let vyvážela své výrobky do Severní Ameriky a na Balkán. V roce 1930 si zaměstnanci firmy založili haléřový fond pro podporu nemocných zaměstnanců. V roce 1938 byla firma převedena pod Zbrojovku Brno jako závod č. 15 pod názvem „Stadion Rakovník“. Ve třicátých letech získala firma od státu zakázku na výrobu jízdních kol pro armádu, což jí pomohlo řešit problémy s odbytem výrobků a se zaměstnaností. Zatímco v roce 1924 firma zaměstnávala 143 dělníků a 13 úředníků, později to bylo až 190 dělníků. V době hospodářské krize došlo k prudkému poklesu počtu zaměstnanců, v roce 1934 měla firma ještě 280 zaměstnanců,¹⁴⁶ ale v roce 1936 měla již jen

¹⁴⁴SOkA Rakovník, karton č. 364, AMR ev. č. 1349, Lihovar 1921-1937.

¹⁴⁵SOkA Rakovník, AMR, Kniha č. 403, Zápis ze schůze zastupitelstva 21.5.1935.

¹⁴⁶ RN, 31.10.1934, s. 7.

50 až 60 dělníků.

Kromě propouštění klesaly zaměstnancům i mzdy, do roku 1934 jim oproti předkrizovému období klesly o 50 až 70%, týdenní plat činil 80,- až 100,- Kč. Proti tomu se bouřili dělníci, k první stávce došlo v roce 1931. Tato stávka skončila úspěšně, pokud jde o snahu zastavit snižování platů, ale část dělníků byla po stávce propuštěna. Počátkem listopadu 1934 vyhlásili dělníci opět několikadenní stávku, která skončila 5. listopadu 1934. Další stávka v továrně vypukla v roce 1936.¹⁴⁷

Továrně se nevyhnul ani požár, který zde propukl 22. října 1937 v oddělení sváření rámu na kola.¹⁴⁸

e) Šamotka

Na místě Rakovnických a poštorenských keramických závodů, pro které se obecně vžil název Šamotka, se v letech 1854 až 1882 těžilo černé uhlí celkem v jedenácti šachtách. Po těžbě zbyl v šachtách i na povrchu lupek, který se od roku 1883 začal zpracovávat na šamotové cihly a kamenicové dlaždice, posléze zde začala výroba kachlů, kachlových kamen a glazovaných obkládaček.

Před 1. světovou válkou vlastnil továrnu Jan II. z Liechtensteina. Za jeho vlastnictví se výroba obkládaček, které nesly již značku RAKO, zvýšila na 250.000 metrů čtverečních, a značná část produkce směřovala na vývoz a to i do zámoří. Zaměstnáno bylo v této době v továrně 400 zaměstnanců.

Po 1. světové válce továrnu koupil koncern Živnostenské banky a přeměnil ji na akciovou společnost. V meziválečném období se dále modernizovala výroba v továrně. Podnik se skládal ze dvou základních závodů v Rakovníku a Poštorné. Hniliště měla továrna ve Hředlích, Domoušicích, Kounově a Kožlanech.

Největší modernizací prošla továrna na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století, kdy byly vybudovány pece III. a IV. a 5 plynových generátorů.¹⁴⁹ Pod pecemi se přestalo topit uhlím, přešlo se na vytápění plynem, skončila vlastní výroba elektřiny. Podnik byl poté napojen na dálkové elektrické vedení Středočeského elektrárenského svazu.

¹⁴⁷ SOkA Rakovník, karton č. 365, AMR ev. č. 1353, Firma Stadion 1934-1940.

¹⁴⁸ RN, 29.10.1937, s. 6.

¹⁴⁹ SOkA Rakovník, fond Rakovnické keramické závody Rakovník, karton č. 6, Josef Kolářík, Rakovnické keramické závody 1883 – 1945, s. 46.

V roce 1931 zničil požár přípravnu surovin a sušárnu v dlaždicovém oddělení se škodou 297.000,- Kč. V roce 1934 vypukl v továrně další požár, tentokrát v budově na výrobu pouzder se škodou 557.000,- Kč.

V této době továrna vyráběla obkládačky, dlaždice, mezistěnky, mozaiky, fasádní desky, kachlová kamna, umělecké obrazy z mozaiky a dekorativní obkladové plastiky.¹⁵⁰ Většina výroby, celkem 85% produkce, směřovala na vývoz do Evropy, ale také USA, Hongkongu, Kanady, Jižní Afriky, Jižní Ameriky a Austrálie, vše pod značkou RAKO.¹⁵¹ Firma vyvážela své výrobky do 70 zemí světa. Výroba celých Rakovnických a poštorenských závodů činila počátkem třicátých let 20. století ročně 1,6 milionu metrů čtverečních obkladaček, 400 tisíc metrů čtverečních dlaždic a 1 milion kusů kachlů.¹⁵² Vrchním ředitelem podniku v letech 1920 až 1942 byl Karel Hineis.

V době rozvoje podniku, v době před krizí a na jejím počátku, bylo do továrny v Rakovníku přijato 600 nových zaměstnanců, hlavně na stavební práce a na práci v nových provozech. Během krize byli všichni propuštěni a s nimi i 200 kmenových zaměstnanců. Tím počet zaměstnanců továrny klesl během krize z 2.200 na 1.400 zaměstnanců. V roce 1934 měla Šamotka 1.300 zaměstnanců. Na mzdách vyplácela měsíčně 1 milion Kč. Živila 14% obyvatel okresu, dvě třetiny výroby v této době směřovaly na vývoz.¹⁵³ Další zaměstnanci pracovali jen na zkrácený úvazek 24 hodin týdně. Oživení poptávky po výrobcích továrny přišlo až v roce 1935. Přesto se po zprávě Svobodného slova, že má být ze Šamotky propuštěno 450 zaměstnanců, shromáždila 5. června před radnicí demonstrace 5 až 6 tisíc dělníků. Na demonstraci vystoupili s projevy představitelé KSČ, národních socialistů, sociálních demokratů a živnostenské strany. Na demonstraci přijali rezoluci žádající stavby silnic a veřejných budov, kde by byli zaměstnání nezaměstnaní. Dále žádali o zpřísnění zákona o omezování výroby a novelu zákona o sociálním pojištění, kdy žádali o odchod do důchodu pro muže ve věku 60 let, pro ženy ve věku 55 let.¹⁵⁴ Šamotka v roce 1935 zaměstnávala 1.165 zaměstnanců, alev tomto roce jich propustila dalších 116.¹⁵⁵ Stále byla největším zaměstnavatelem ve městě. Podle smlouvy s Francií byl vývoz keramických

¹⁵⁰Kolářik, c. d. s. 50.

¹⁵¹ Blíže k ekonomickým výsledkům Rakovnických a poštorenských keramických závodů v tabulce č. 11.

¹⁵² RN, 30.6.1933, s. 6

¹⁵³ RN, 4.1.1935, s. 5.

¹⁵⁴ RN, 7.6.1935, s. 1.

¹⁵⁵ SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 453.

výrobků do této země v roce 1936 snížen o 50% oproti roku 1935, kdy bylo do Francie vyvezeno 80 vagonů výrobků firmy. Oproti předkrizovému období byl vývoz v roce 1936 nižší o 60%. V roce 1936 zde pracovalo 950 zaměstnanců na 47 hodin týdně.

Továrna nezapomínala ani na nezaměstnané, z nichž mnoho bylo propuštěno právě z ní. V roce 1932 poskytla firma městu částku 80.000,- Kč jako příspěvek na nouzové práce pro 90 nezaměstnaných dělníků.¹⁵⁶

Po podpisu Mnichovské dohody se továrna v Poštorné a důl na červený jíl v Kounově u Rakovníka dostaly do německého záboru. Tím měl podnik nedostatek surovin a výroba továrny poklesla o 25 až 35%, podle druhu výrobků.

25. března 1939 podnik zakoupil továrnu Keram v Rakovníku (pozdější RAKO II).

f) Továrna Keram

Firma Keram byla založena v roce 1920 pod názvem KERA. Vyráběla květináče a hliněné nádoby. V roce 1923 zkrachovala a koupil ji podnikatel židovského původu Artur Brok a přejmenoval ji na Keram. Továrna pak vyráběla obkladačky, kachle, kuličky na hraní a pekařské pláty. 21. března 1936 zničil požár část továrny Keram, kde pracovalo v této době celkem 70 dělníků, se způsobenou škodou ve výši 1 milion Kč.¹⁵⁷ V roce 1939 měla 96 zaměstnanců. V tomto roce byla prodána Šamotce, její majitel Brok totiž před nacismem emigroval do Kanady a svou firmu chtěl co nejrychleji prodat. Firma sídlila v Rakovníku v čp. 758, nedaleko železniční tratě. Továrna vyráběla kachle, obkladačky a šamotové výrobky, obrát v roce 1939 měla 3.505.055,72 Kč, čistý zisk 335.948,48 Kč.¹⁵⁸

g) firma Otta

Firmu založil rodák z Kostelce nad Labem František Otta, který si po přestěhování do

¹⁵⁶SOkA Rakovník, karton č. 365, AMR ev. č. 1350, Rakovnická továrna na výrobu šamotového zboží „Rako“ 1906-1942.

¹⁵⁷SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 460.

¹⁵⁸SOkA Rakovník, fond Okresní úřad, karton č. 495, Věci všeobecné policejní, židovské.

Rakovníka založil v roce 1875 doma živnost na vaření mýdla. Ta mu postupně kapacitně přestávala stačit, proto si v roce 1900 založil provozovnu na jižním okraji města za tratí na Louny. Zkušenosti pro zlepšení výroby sbíral v Sasku. Firma před 1. světovou válkou zaměstnávala již 40 zaměstnanců. Po 1. světové válce v roce 1921 předal firmu svým třem synům. Prvnisyn Alois za války padl do ruského zajetí a vstoupil zde do Československých legií, druhý syn František sloužil také v armádě Rakousko Uherska, pouze třetí syn Julius zůstal po celou válku v továrně. Čtvrtý syn Jan padl ve válce na řece San.

V roce 1932 byla v areálu firmy postavena továrna na výrobu umělých jedlých tuků. O dva roky později byla postavena budova rafinerie olejů a byla vybudována nová kotelná. Firmu Otta zasáhla v roce 1935 kontingentizace výroby umělých tuků, tedy určení kolik smí která firma v ČSR jedlých tuků vyrábět. Výrobní kapacita firmy Otta byla 900 vagonů tuků ročně, ale počátkem roku 1935 dostala firma zprávu, že smí vyrobit jen 70 vagonů ročně. Kontingentizace byla výhodná zejména pro koncern Schicht s vazbami na vládní strany. František Otta byl rakovnickým předákem národních demokratů, kteří tehdy již byli v celostátní politice v opozici. Firma Otta přitom s výrobou umělých tuků začala před nedávnem, investice na zřízení výroby tuků ji stála 7 milionů Kč, samozřejmě ve formě půjčky. Pro firmu to znamenalo, že by v roce 1935 musela dočasně propustit 150 zaměstnanců. Z tohoto důvodu 4. ledna 1935 vyšlo 400 zaměstnanců firmy v průvodu protestovat na Husovo náměstí v Rakovníku, kde jim starosta přislíbil, že se zasadí přes své spolustraníky, vládní národní socialisty, o změnu ve prospěch firmy Otta.¹⁵⁹ Nakonec se pro firmu podařilo vyjednat navýšení výroby umělých tuků o 50 vagonů, tedy na 120 vagonů ročně. Přesto firma Otta musela v září 1935 zastavit výrobu umělých tuků a propustit 77 dělníků a 36 úředníků. Kontingentizace výroby byla zrušena až koncem roku 1938.¹⁶⁰ Továrna na umělé tuky vyráběla margarín do těsta, Otavu – čajový margarín na pomazánku, Jedlík – 100% žlutý pokrmový tuk na smažení těstovin, Jedlík – 100% bílý pokrmový tuk na smažení a Efor – tažný margarín na lístkové těsto.

V roce 1937 firma Otta koupila objekt bývalého cukrovaru v Židovicích u Radnice, která byla upravena na lisovnu rostlinných tuků, otevřena byla v roce 1938. Dále byla v areálu firmy vybudována rafinerie glycerinu, oddělení výroby kosmetických výrobků a parfumerie. Firma vyráběla mýdlo, hraněné sody, glycerin, kosmetické výrobky, parfumerii a

¹⁵⁹ RN, 11.1.1935, s. 1.

¹⁶⁰ NP, 30.12.1938.

jedlé umělé tuky, mydlárna konkrétně vyráběla základní a jádrová mýdla, toaletní mýdla a vločky a krystalovou vodu.¹⁶¹

V roce 1938 se firma Otta rozhodla vyplácet rodinám svých zaměstnanců, kde muž bude povolán při mobilizaci do armády, 100,- Kč týdně, každému dítěti tohoto zaměstnance vyplátí dalších 10,- Kč týdně. Firma se v době hospodářské krize snažila pomáhat městu i nezaměstnaným v jejich těžké situaci dary ve finanční i materiální podobě. Stejně tak pomáhala uprchlíkům, kteří do Rakovníka přicházeli od září 1938.

h) Firma Vltavský

Firma Ing. Jaroslav Vltavský, továrna na stroje a slévárna v Rakovníku byla založena v roce 1909, kdy měla 40 zaměstnanců. Zpočátku vyráběla hlavně sušárny chmele, které se vyvážely především do Bavorska. Sídčila zpočátku v budově bývalého cukrovaru, od roku 1911 měla vlastní budovy u trati Rakovník – Louny (pozdější TOS Rakovník).

Od roku 1913 při firmě působila slévárna na šedou litinu a kovy. Za poválečné krize v chmelařství se firma začala zaměřovat hlavně na výrobu hydraulických strojů.¹⁶² Ve firmě se začali postupně prosazovat tři synové Jaroslava Vltavského Vladimír, Milan a Jiří. V roce 1934 zaměstnávala firma již 120 osob. Zaměstnanci pobírali stejné platy jako v době konjunktury, měsíčně šel na výplaty celkem 1 milion Kč.

V druhé polovině třicátých let se firma prudce rozvíjela, koncem třicátých let firma zaměstnávala již 350 zaměstnanců, z toho 39 úředníků, výroba již byla zcela zaměřena na hydraulické lisy, vysokotlaká čerpadla, tlakové akumulátory, rozvaděče, vysokotlaké ventily a násobitele tlaku.¹⁶³ Továrna Vltavský za hospodářské krize nesnížila svým zaměstnancům platy, ani nikoho nepropustila. Každému svému zaměstnanci dala k Vánocům roku 1932 vkladní knížku s vkladem 90,- Kč za každý odpracovaný rok ve firmě.¹⁶⁴

Jaroslav Vltavský¹⁶⁵ nezapomínal ani na lidi v nouzi. Každý rok v době hospodářské

¹⁶¹ Blíže k ekonomickým výsledkům firmy Otta v tabulce č. 10.

¹⁶² Blíže k ekonomickým výsledkům firmy Vltavský v tabulce č. 11.

¹⁶³ SOkA Rakovník, fond Vltavský, karton č. 1.

¹⁶⁴ RN, 6.1.1933, s. 6.

¹⁶⁵ Jaroslav Vltavský se narodil 31.1.1871 v Chotěboři. Do Rakovníka přišel v roce 1899 a založil zde v roce 1909 svou firmu. Měl tři syny.

krize přispívala jeho firma nemalou částkou na pomoc nezaměstnaným a jejich dětem. Pomáhala také městu finančními příspěvky do různých podpůrných fondů. Například u příležitosti svých narozenin dal Jaroslav Vltavský v roce 1931 dar na chudé ve vší 2.000,- Kč. Dále zřídil fond na podporu svých zaměstnanců, do kterého vložil 50.000,- Kč.¹⁶⁶

ch) Hospodářská záložna

Hospodářská záložna byla v Rakovníku založena v roce 1882 a v roce 1932 oslavila 50 let své existence. V tomto roce činily vklady v záložně 67.863.287,- Kč, meziročně byly vyšší o 4,5 milionu Kč.¹⁶⁷

i) Obchodnicko-živnostenské nákupní odbytové družstvo v Rakovníku

Vzniklo 29. října 1933 pro živnostníky v Rakovníku. Zajišťovalo jim laciný nákup zboží a surovin, zprostředkovávalo odbyt zboží. Nahradilo dosavadní rozdělovnu Koncentrace v Rakovníku.¹⁶⁸

j) Firma Perutz

Firma byla založena v roce 1854. Jednalo se firmu židovského majitele Michaela Perutze. Sídliila v Rakovníku, Trojanově ulici 49/51, obrat v roce 1939 činil 3.843.000,- Kč, čistý zisk 127.865,74 Kč. Firma v roce 1939 měla 28 zaměstnanců. Vyráběla ovocné konzervy, povidla, marmelády a ocet pro tuzemský trh i na vývoz.¹⁶⁹

¹⁶⁶ RN, 6.2.1931, s. 2.

¹⁶⁷ RN, 13.5.1932, s. 1

¹⁶⁸ RN, 27.10.1933, s. 6.

¹⁶⁹ RN, 2.2.1933, s. 2.

k) Všeobecné konzumní a výrobní družstvo „Budoucnost“

Jeho činnost je popsána v kapitole Spolky.

l) firma Alois Halašta

Jednalo se o malou strojírnou v Rakovníku. Založena byla v roce 1912. Vyráběla trakařové chmelové stříkačky zn. Rakonea, později vyráběla samojízdné motorové chmelní stříkačky zn. Rakonea. Stříkačky firma vyráběla pro tuzemský trh i na vývoz.

V Rakovníku dále působila firma Simm, lisovna umělých látek, dále firma Linhart a dvě benzinová čerpadla. Jedno benzinové čerpadlo bylo na Sixtově náměstí a provozovala ho firma Naftapol Praha. Měla ji pronajatou od města za poplatek 160,- Kč, pronájem se prodlužoval vždy o 5 let.¹⁷⁰

2. Městské firmy

a) Městské lesy

Městské lesy byl sloučeny v jeden 30. dubna 1934. Lesním správcem byl Jindřich Heinz. Skládaly se z původních Lesů Rakovník o rozloze 315,89 ha, dále z Lesů Olešná o rozloze 819,98 ha, které společně se statkem Olešná získalo město při pozemkové reformě z majetku Maxe Egona Fürstenberka.

V lesích se hospodařilo v devadesátileté obmýtné době. Lesy měly celkovou rozlohu po sloučení původních městských lesů s lesy získanými v pozemkové reformě 1.132,85 ha. Ty

¹⁷⁰SOKA Rakovník, AMR, kniha č. 405, Zápis ze schůze zastupitelstva 1.4.1938.

byly za pozemkové reformy zakoupeny za 3.804.294,67 Kč na úvěr.

V roce 1934 došlo vládním zásahem ke snížení těžby dřeva kvůli poklesu cen dřeva v důsledku hospodářské krize, čímž poklesly firmě zisky a zhoršily se hospodářské výsledky.¹⁷¹ Z tohoto důvodu byla v letech 1934 a 1935 těžba snížena na 60% těžby dle hospodářského plánu, v roce 1936 na 70%, v roce 1937 na 90%, až od r. 1938 se smělo těžít podle hospodářského plánu. Proto bylo v roce 1937 schváleno zvýšení těžby dřeva v městských lesích od roku 1938 na 100% těžby podle hospodářského plánu.¹⁷²

Městské lesy vlastnily lesárnu a dvě hájovny, dále měly vlastní lesní školku v Olešné. V lesích převládala borovice, vedle ní v menším množství smrk a modřín, v okolí Olešné dále k lesům patřila vlastní honitba. V roce 1935 byla lesárna prodána novému majiteli statku v Olešné Karlu Gallerovi za částku 60.000,- Kč.¹⁷³

Lesům se nevyhnul ani požár, který 9. srpna 1933 vznikl v lokalitě „U Obrázku“ mezi Lužnou a Krušovicemi. Při požáru shořelo 0,347 ha mladého lesního porostu. Z požáru byli obviněni neznámí světoběžníci, kteří se na Rakovnicko stahovali před sklizní chmele.

V pohnutém podzimu 1938 byla v období od 12. října do 14. října umístěna 1. rota 25. hraničního praporu v lesích u Chrášťan, kde si vojáci brali dřevo na topení v polních kuchyních, stavěli kulometná hnízda a další obranná postavení, k čemuž káceli stromy v městských lesích. Často byla slyšet střelba v lesích, u vojáků byly zjištěny lovecké zbraně. Jeden z vojáků se v této době postřelil do nohy.¹⁷⁴

b) Statek (dvůr) Rakovník

Další firmou v majetku města byl statek (dvůr) Rakovník. Hospodařil na městských pozemcích, celkem na 100,4 ha půdy.

Při čištění Nového rybníka, později Tyršova koupaliště, byla ze dna rybníka vyvezena hlína, která byla 1. prosince 1932 prodána firmě Keram. Celkem se jednalo o 4.000 m

¹⁷¹ Vládní nařízení z 5.8.1933 č. 170 Sb. z., snížení těžby dřeva pro hospodářské roky 1933-1934 a 1934-1935.

¹⁷² SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 404, Zápis ze schůze zastupitelstva 5.11.1937.

¹⁷³ SOkA Rakovník, AMR, kniha č. 403, Zápis ze schůze zastupitelstva 28.2.1935.

¹⁷⁴ SOkA Rakovník, karton č. 214, AMR ev. č. 982, Správa lesního hospodářství 1884-1945.

krychlových hlíny prodaných za 10,- Kč za 1 m krychlový, celkem za 40.000,- Kč. Hlína byla vhodná ke keramické výrobě.¹⁷⁵ Vyvezení a prodej hlíny měl na starosti statek.

Ve třicátých letech měl statek špatné hospodářské výsledky¹⁷⁶ a z tohoto důvodu bylo rozhodnuto o pronájmu tohoto statku.¹⁷⁷ 13,4 ha půdy bylo pronajato za 4.687,- Kč ročně, pozemky si pronajali drobní rolníci na 9 let, dále bylo pronajato 17,25 ha na Šibeničním vrchu za 5.400,- Kč ročně. Pronájem se netýkal 38 ha pozemků určených pro vybudování letiště v lokalitě „Na Doubravách“. Město si ponechalo jen 7,4 ha polí a 6,97 ha luk ve vlastní režii. Nájem byl pastýřům stanoven podle výměru a bonity pozemku, vybíral se v žitě. U polí platili 70 až 174 kg žita za strych, u luk 60 až 130 kg žita za strych.¹⁷⁸

c) Městské zahradnictví

Město dále vlastnilo své vlastní zahradnictví. I to bylo prodělečné. Mělo malý odbyt stromků ze školky, proto bylo v roce 1938 schváleno snížení školky ovocných stromků z 8 ha na 2 ha a propuštěno 5 zaměstnanců. Nově získaných 6 ha půdy bylo osázeno jako ovocný sad.¹⁷⁹ V roce 1939 v něm zůstali jen 2 zaměstnanci, v zahradnictví se postupně likvidovala ovocná školka, což uspišila tuhá zima 1938 – 1939, která většinu stromků zničila.

d) Statek (dvůr) Olešná

Statek Olešná město Rakovník zakoupilo v roce 1925 od šlechtického rodu Fürstenberků za částku 500.000,- Kč. Statek měl výměru 93,13 ha, z toho 14,77 ha luk, zařízení chmelnice v počtu 270 kop s novými drátěnkovými konstrukcemi. Do vybavení patřilo nákladní vozidlo zn. Praga, mlátička, 2 ks řezaček, šrotovací zařízení, 2 ks secích

¹⁷⁵ SOkA Rakovník, Karton č. 212, AMR ev. č. 981, Obecní dvůr v Rakovníku.

¹⁷⁶ Hospodářské výsledky dvora podrobněji v tabulce č. 12.

¹⁷⁷ SOkA Rakovník, AMR, Kniha č. 404, Zápis ze schůze zastupitelstva 8.10.1937.

¹⁷⁸ 1 strych, nebo též korec = 2.837 metrů čtverečních.

¹⁷⁹ SOkA Rakovník, AMR, Kniha č. 405, zápis ze schůze zastupitelstva 1.4.1938.

strojů, 4 ks žacích strojů a další zemědělská technika. Ke statku dále patřil zámek Olešná s 34 místnostmi, byl bez vnitřního vybavení. K příslušenství patřily stáje pro 140 ks dobytka, statek choval 90 ks dobytka, dále vlastnil 28 podílů v Družstevním lihovaru v Rakovníku. Ve dvacátých letech město investovalo do statku celkem 3 miliony Kč.

Počátkem třicátých let byly sloučeny statky Hořesedly a Olešná s lesy Olešná pod společné ředitelství dvorů a lesů. V roce 1932 začaly pokusy města o prodej těchto celků pro jejich ztrátovost.

Statek Olešná měl ze všech městských firem nejhorší hospodářské výsledky, které se postupně dále zhoršovaly.¹⁸⁰ Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto o prodeji tohoto statku. Z nabídek na koupi město vybralo nejvyšší, kterou podal Karel Galler ve výši 1.400.000,- Kč, kterému byl statek 7. července 1934 prodán.¹⁸¹

e) Statek (dvůr) Hořesedly

Statek Hořesedly byl původně v majetku velkostatku Kolečovice, majitele Jiřího Wallise. Velkostatek byl zabrán za pozemkové reformy počátkem dvacátých let 20. století. Město Rakovník požádalo o přidělení jeho části, statku Hořesedly. V roce 1924 mohl Rakovník získat jen maximálně 70 ha půdy, více se nepřidělovalo. Podle odhadu starosty za cenu 1,5 milionu Kč.¹⁸²

Statek Hořesedly Rakovník získal v roce 1926. Celkové investice do roku 1938 činily 4,5 milionu Kč, z toho vlastní pořizovací cena byla 861.542,90 Kč. Do roku 1938 byla ze zisku dvora uhrazena částka 718.909,- Kč, zbyl tedy dluh 142.633,90 Kč z pořizovací ceny. Statek Hořesedly měl výměru 70,79 ha, 2151 kop chmelnic, byty a ubytovací zařízení pro česáče chmele, dvě sušárny chmele, dvě stodoly a stáje pro 48 ks dobytka.¹⁸³

Nevýznamnějším a většinou také nejvýnosnějším produktem statku byl chmel, protože jeho chmelnice ležely v Žatecké chmelařské oblasti, v podoblasti Údolí zlatého potoka. V roce 1931 bylo sklizeno ve statku 52.296 větelů chmelu. V roce 1932 bylo sklizeno jen 36.884 větelů chmelu. V roce 1933 bylo ve statku v Hořesedlích sklizeno

¹⁸⁰ Hospodářské výsledky dvora podrobněji v tabulce č. 13.

¹⁸¹ SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 444.

¹⁸² SOkA Rakovník, karton č. 207, AMR ev. č. 977, Velkostatek a Dvůr v Hořesedlích 1920-1945.

¹⁸³ Hospodářské výsledky dvora Hořesedly a Městských lesů podrobněji v tabulce č. 14.

27.629 větelů chmelu(15,875 tun), chmel byl prodán za 512.305,20 Kč. Roku 1934 sklídili ve statku 39.517 větelů chmelu, prodán byl za 804.262,- Kč. V roce 1935 bylo sklizeno 24.863 větelů chmelu. V roce 1936 hobylo sklizeno 53.470 větelů. V roce 1937 bylo sklizeno 53.676 větelů chmele. O rok později připadl statek k Německu, toho důvodu již nejsou k dispozici údaje o sklizni chmele. Chmel ze statku Hořesedly prodávalo město prostřednictvím firem Bratři Kellnerové ze Žatce, Emanuel Leiner ze Žatce, firma Melzer ze Žatce. Prostředníkem prodeje chmelu byl Adolf Löbl, nákupčí chmele v Rakovníku.¹⁸⁴

V obci Hořesedly žilo 776 obyvatel, z toho 253 Čechů a 518 Němců. Do 10. října 1938 byl zabrán pouze západní okraj obce Hořesedly, tak jak bylo stanoveno demarkační čarou. V této části obce se nacházela pouze česká škola a český hostinec. 13. října 1938 byl zabrán zbytek obce Hořesedly. Následovaly násilnosti ze strany místních ordnerů, při kterých byli z obce vyhnáni všichni zaměstnanci dvora, kromě správce dvora Varyše a šafáře Mixy. Koncem roku 1938 se po uklidnění situace podařilo do Rakovníka ze statku Hořesedly odvézt chmel a obilí. Zaměstnanci se posléze mohli vrátit zpět k práci, která probíhala pod dohledem německého úředníka. Úřadování se muselo vést ve statku v Hořesedlích v němčině. Následně byl statek Hořesedly Němci zabrán bez náhrady a bez jakéhokoli vysvětlení. Městu bylo později z německé strany pouze doporučeno, aby zažádalo o kompenzaci na území protektorátu formou zabraného židovského majetku.¹⁸⁵

f) Městská jatka

Městská jatka v Rakovníku, založena roku 1878, byla v majetku města. V roce 1933 bylo rozhodnuto o čištění splaškové vody z jatek biologickým způsobem ve vyrovnávacích nádržích. Městská jatka počátkem třicátých let hospodařila ve ztrátě. V roce 1931 byla v minusu 24.222,56 Kč, celková ztráta za tento rok se ztrátami z let předešlých činila minus 93.703,95. V letech 1932 až 1935 hospodařila jatka se ziskem 11.000 až 29.000,- Kč, ale pro značné ztráty z dřívějších let byl celkový stav financí stále neupokojivý. V roce 1936 skončilo jejich hospodaření jen těsně v černých číslech plus 335,30 Kč. Schodky z předešlých

¹⁸⁴SOkA Rakovník, karton č. 216, AMR ev. č. 984, Sklizeň a prodej chmele 1926-1938.

¹⁸⁵SOkA Rakovník, karton č. 209, AMR ev. č. 977, Velkostatek a Dvůr v Hořesedlích 1920-1945.

let se podařilo dostat do vyrovnaných čísel v roce 1937.¹⁸⁶ Zlepšení hospodaření jatek bylo důsledkem šetření a lepší organizace práce. Pro město ale provoz jatek nepřinášel žádné výnosy, spíše přidělávala vedení města problémy, proto když se 3.prosince 1937 rakovnickí řezníci a uzenáři obrátili na městskou radu s žádostí o pronájem jatek. Městské zastupitelstvo jim vyhovělo a 23. prosince 1937 rozhodlo o pronájmu jatek Společenstvu řezníků a uzenářů v Rakovníku. Nájem byl stanoven na výši 68.017,45 Kč ročně. Pronajaty jim byla do roku 1940.¹⁸⁷

g) Městská váha

V roce 1932 byla městem zakoupena nová mostní váha od firmy Červený Praha za částku 29.355,- Kč, s nosností 15 tun.¹⁸⁸ U předešlé staré váhy byl stanoven poplatek za vážení 1,- Kč za povoz a 3,- Kč za lehčí vozidlo. U nové váhy byly stanoveny poplatky za povoz do 3 tun 2,- Kč, do 5 tun 3,- Kč, do 10 tun 5,- Kč, nad 10 tun 8,- Kč.¹⁸⁹ V roce 1936 schválilo zastupitelstvo města 30% slevy na vážení ledu pro Rakovnický akciový pivovar, firmu Otta a firmu Rosenbaum a Weisner, pro Rolnickou školu byla schválena sleva 50% na vážení hovězího dobytka. O dva roky později byly sníženy poplatky za vážení kamene na stavbu kasáren pro firmu Ferdinand Černohorský, Bedřich Langer na 2 Kč za 1 automobil, protože kdyby zastupitelstvo odmítlo poplatek snížit, kámen by na ní vůbec nevážíli.¹⁹⁰

h) Městská plynárna

Městská plynárna, založena v roce 1905, byla obecním podnikem. Následkem elektrifikace od roku 1925 rychle klesala spotřeba plynu ke svícení. Plyn získávala z koksu, jednalo se o nekarburovaný vodní plyn. Střední cena plynu v metrech krychlových byla výrobní 1,45 Kč, prodejní za 2,30 Kč na svícení a 1,70 Kč na vaření. Pro město dodávala

¹⁸⁶ Podrobněji k hospodaření jatek v tabulce č. 15.

¹⁸⁷ SOkA Rakovník, karton č. 218, AMR ev. č. 987, Provoz jatek 1878-1945.

¹⁸⁸ SOkA Rakovník, karton č. 185, AMR ev. č. 957, Zpráva o činnosti městské rady 1882-1938, Zápis z období 23.9. – 25.11.1932.

¹⁸⁹ SOkA Rakovník, AMR, Kniha č. 402, Zápis ze schůze zastupitelstva 2.12.1932.

¹⁹⁰ SOkA Rakovník, AMR, Kniha č. 405, Zápis ze schůze zastupitelstva 9.6.1938.

plyn za 1,20 Kč. 11. ledna 1934 rozhodlo městské zastupitelstvo o pronájmu plynárny Rakovnickému akciovému pivovaru v Rakovníku za 10.000,- Kč ročně na dobu 20 let.¹⁹¹ Vzhledem k tomu že plynárna byla v zisku, postavily se proti pronájmu pravicové strany, ale byly levicovými přehlasovány. Starosta odůvodnil pronájem plynárny tím, že je nutné do ní koupit nové stroje, které zaplatí nájemce.¹⁹²

ch) Městské hodiny

Jako poslední ve výčtu jsou věžní veřejné hodiny na radnici v Rakovníku. Nejedná se o firmu, ale o zařízení města. Hodiny spravoval A. Kotyza do srpna roku 1939, natahoval hodiny, seřizoval je na správný čas, hodiny mazal a prováděl menší opravy. Za tyto práce dostával od města 1.500,- Kč ročně.¹⁹³

3. Chmelařství

Od roku 1907 byli chmelaři sdruženi v Jednotu chmelařskou, kde byli sdruženi všichni pěstitelé chmele. Zcelkového počtu členů bylo 50,11% Čechů a 49,89% Němců. Podle plochy obhospodařovali Češi jen 45,5% chmelnic, Němci 54,5% chmelnic. V nejvyšším orgánu jednoty bylo ale jen 6 Čechů a 12 Němců. Úředním jazykem jednoty byla němčina. Němci se velmi bránili, aby se jí stala čeština. Jednota chmelařská se dělila na českou a německou sekci. Z ČSR se vyváželo 55-70% vypěstovaného chmelu,¹⁹⁴ vyvážel se hlavně do Německa, Belgie a Francie. Německým zábořem po Mnichovské dohodě ztratila ČSR jednu třetinu ploch chmelnic.

Chmelařstvím se v republice před Mnichovskou dohodou živilo 17.000 rodin, dalších 20.000 rodin se živilo pracemi s chmelem souvisejícími. Po německém záboru zbylo ČSR z původní celistvé Žatecké chmelařské oblasti 3.083 ha chmelnic z původních 8.823 ha.¹⁹⁵

¹⁹¹ Podrobněji k hospodaření jatek v tabulce č. 16.

¹⁹² SOkA Rakovník, karton č. 217, AMR ev. č. 986, Městská plynárna 1905-1943.

¹⁹³ SOkA Rakovník, karton č. 227, AMR ev. č. 992, Provoz městských hodin 1908-1939.

¹⁹⁴ RN, 6.4.1934, s. 1.

¹⁹⁵ SOkA Rakovník, karton č. 368, AMR ev. č. 1370, Známkování chmele, zřízení a provoz chmelařské známkovny 1888-1938.

V Žatecké chmelařské oblasti se nacházelo 74% rozlohy chmelnic v Československu. Rakovník i s okolím patřil do Žatecké chmelařské oblasti. V okrese Rakovník byli němečtí pěstitelé chmelu jen v obcích Svojetín a Veclov. V soudním okrese Rakovník se chmel pěstoval v 38 obcích, ve kterých bylo celkem 1.888 pěstitelů. Z tohoto počtu bylo 109 německé národnosti.¹⁹⁶ Výměra chmelnic v katastru Rakovníka byla v roce 1931 55,64 ha. Vzhledem ke špatnému odbytu chmelu v první polovině třicátých let bylo povoleno vysazovat pouze tolik chmelnic, kolik jich bylo současně zrušeno, tedy jen přirozená obnova.

To souviselo s propadem ceny chmelu počátkem třicátých let. Pád cen byl způsoben zvýšením plochy chmelnic prakticky ve všech státech, které ho pěstovaly, včetně ČSR. Zatímco náklady na vypěstování jednoho centu chmelu¹⁹⁷ byly v roce 1932 vyčísleny na 1.144,04 Kč, poklesla jeho cena z průměrných 1.962,- Kč v roce 1927 na 229,- Kč v roce 1931. V roce 1930 se v ČSR sklídilo 171.000 centů chmele, v roce 1931 byla sklizeň o cca 50% nižší, protože se sklídila jen asi polovina chmelnic toho nejkvalitnějšího chmelu. Zbytek se nesklízel pro nízkou výkupní cenu. I v následujícím roce 1932 byla cena velmi nízká a pohybovala se kolem 450,- Kč za cent. V tomto roce bylo vypěstováno v ČSR 150.000 centů chmelu.¹⁹⁸ V roce 1933 se chmel prodával před sklizní zpočátku za 700 až 950,- Kč, od dubna se ale cena zvyšovala a od června se prodával za 2.000 až 2.500,- Kč. Po sklizni se prodával za 1.600 až 2.700,- Kč podle kvality. Vyšší ceny přetrvávaly i v roce 1934, kdy se před sklizní chmel prodával za 1.200 až 2.200,- Kč, po sklizni za 1.400 až 2.475,- Kč. - V roce 1933 byla nižší sklizeň chmelu, 78.000 centů. Byl ale velmi kvalitní, s vysokým obsahem lupulínu. Malá úroda chmelu byla i jinde v Evropě, proto stoupala jeho cena. Malá úroda byla dána jednak počasím, jednak poklesem výměry chmelnic. Jejich výměry poklesly v důsledku předchozího masivního vysazování chmele a následující nadúrody, která vedla k prudkému pádu cen. Vzhledem k nízké úrodě se naopak předpokládal nedostatek chmelu na trzích v roce 1933.¹⁹⁹

V Rakovníku bylo v roce 1934 načesáno 273 centů chmele a v roce 1935 243 centů chmelu, což bylo jen 30% dřívější sklizně. V roce 1932 bylo vypěstováno v ČSR 150.000 centů chmele. V roce 1935 načesáno 140.000 centů chmelu, z toho v Žatecké oblasti 80.000

¹⁹⁶ RN, 28.10.1938, s. 2.

¹⁹⁷ Jeden cent suchého chmelu se rovnal 50 kg suchého chmelu.

¹⁹⁸ RN, 11.8.1933, s. 5.

¹⁹⁹ RN 1.9.1933, s. 1.

centů chmelu.²⁰⁰ V roce 1936 byla sklizeň 180.000 centů chmelu, který se prodával za 700 až 1.000,- Kč za cent. V roce 1937 se v ČSR sklídilo 243.000 centů suchého chmelu, v hodnotě 192,3 milionu Kč. Z celkového množství sklizeného chmelu se 200.000 centů vyvezlo do zahraničí. V roce 1935 byla průměrná cena vyvezeného chmelu 1.790,- Kč, v roce 1936 1.072,- Kč.²⁰¹ Cena chmelu se v roce 1938 pohybovala kolem 650,- Kč až 1.000,- Kč.²⁰²

10. prosince 1933 se v Rakovníku v restauraci Na Střelnici konalo shromáždění delegátů českého odboru Jednoty chmelařské. Na shromáždění bylo konstatováno, že v Žatecké chmelařské oblasti poklesla plocha chmelnic z 12.869 ha v roce 1929 na 7.345 ha v roce 1933, zejména kvůli nadbytku chmelu na trzích a s tím související nižší cenou.²⁰³

Pro zajištění kvality českého chmelu se provádělo jeho známkování, tedy označení podle místního původu a ověření místního původu, aby se předešlo jeho falšování chmelem z ciziny, nebo chmelem z nechmelařských oblastí ČSR. Proto se známkoval chmel jen z chmelařských oblastí. Známkovna chmelu sídlila v Žatci, ale po odstoupení Žatce Německu bylo nutno českou známkovnu přemístit na území Druhé republiky. V hektických pomnichovských dnech se česká známkovna přesunula narychlo a provizorně ze Žatce do Milostína u Rakovníka. Přesunula se sem do doby, než bude rozhodnuto o jejím definitivním umístění. O to měla zájem dvě města, Rakovník a Louny. 2. prosince 1938 zastupitelstvo Rakovníka rozhodlo o věnování pozemků na stavbu Veřejné známkovny chmele, pokud bude za sídlo známkovny vybrán Rakovník. V říjnu 1938 se do Rakovníka přestěhovala také Výzkumná chmelařská stanice Deštnice. Slabá většina pěstitelů se přikláněla ve sporu o umístění známkovny k Rakovníku, včetně předsedy chmelařů Cyrila Vitnera ze Hředel u Rakovníka. Spor o známkovnu byl vyřešen až po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava, kdy byla jedna známkovna v Rakovníku a druhá v Lounech.

Před obsazením Žatce v říjnu 1938, z něj byly odvezeny zásoby chmelu(1.000 centů), dále byly odvezeny obaly a další materiál. Vše bylo umístěno do Petrovic a Zavidova u Rakovníka do areálu firmy Landesmann. Přesunout se do Rakovníka se snažili i další velcí obchodníci ze Žatce, zejména ti židovského původu. Jednalo se o firmy Karel Weiner, Bratři Lóblové a Benjamin Schwarz.²⁰⁴

²⁰⁰RN, 20.9.1935, s. 6.

²⁰¹RN, 9.4.1937, s. 1.

²⁰²NP, 25.11.1938.

²⁰³RN 15.12.1933, s. 1.

²⁰⁴SOKA Rakovník, karton č. 368, AMR ev. č. 1370, Známkování chmele, zřízení a provoz chmelařské

Během sklizně chmelu bylo v politickém okrese Rakovník zaměstnáno při česání každoročně 10.000 brigádníků, většina z nich přijížděla na brigádu z různých koutů republiky. S některými z nich byly problémy, které muselo řešit četnictvo.²⁰⁵

známkovny 1888-1938.

²⁰⁵RN, 28.8.1931, s. 4.

VI. Sociální péče, Nezaměstnanost, školství, kultura, zdravotnictví, církve a nadace

1. Sociální péče, nezaměstnanost

Do období třicátých let 20. století vstupoval Rakovník tak jako celá Československá republika po období hospodářské konjunktury dvacátých let. Ale hospodářská situace se na přelomu desetiletí začala prudce zhoršovat, zejména po krachu burzy v New Yorku v roce 1929. Do Evropy a také do Československa přišla krize později, nicméně nezaměstnanost ve městě začala stoupat již v roce 1930.²⁰⁶ Krize se ukázala být delší a hlavně hlubší, než se původně zdálo.²⁰⁷ Nezaměstnaných přibývalo, veřejné instituce ale nebyly na takový příval nezaměstnaných připravené. Ve velkém propouštěl hlavně největší zaměstnavatel v Rakovníku, kterým byly Rakovnické a poštorenské keramické závody.²⁰⁸

Město se snažilo špatnou situaci s nezaměstnaností řešit. Jedním ze způsobů řešení nezaměstnanosti bylo vytváření pracovních míst. Vedení města se rozhodlo zapojit nezaměstnané do takových prací, kde se většina finančních prostředků vynakládá na platy a jen malá část na ostatní výdaje. Takovými pracemi byly jednak opravy ulic ve městě a dále také přestavba bývalého Nového rybníka na Tyršovo koupaliště počátkem třicátých let. Na opravách Tyršova koupaliště bylo zaměstnáno 150 dělníků s platem 10,- Kč denně od ledna do dubna 1931. Na platy přispělo Ministerstvo sociální péče částkou 100.000,- Kč.²⁰⁹ Dalších 150 osob bylo zaměstnáno na čištění Lišanského potoka, na což bylo vyčleněno 350.000,- Kč. Z této částky bylo 50% finančních prostředků určeno na mzdy. Dalších 30 dělníků bylo zaměstnáno na zřízení lomu a štěrkovny, na což Ministerstvo sociální péče poskytlo 10.000,- Kč a 45 dělníků bylo zaměstnáno na opravách silnic, na což ministerstvo poskytlo 15.000,-

²⁰⁶ K počtům nezaměstnanosti podrobněji v tabulce č. 17.

²⁰⁷ K tématu podrobněji J. Rákosník, *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*, Praha 2008.

²⁰⁸ Největšími zaměstnavateli v roce 1931 byli: Šamotka s 1.370 zaměstnanci, továrna Stadion s 187 zaměstnanci, firma František Otta se 153 zaměstnanci, továrna Keram se 153 zaměstnanci, firma Vltavský se 117 zaměstnanci, pivovar v Rakovníku s 63 zaměstnanci, firma Linhart Rakovník s 28 zaměstnanci a firma Perutz s 21 zaměstnancem.

²⁰⁹ SOkA Rakovník, AMR, Kniha č. 402, Zápis ze schůze zastupitelstva 7.3.1931.

Kč. Dále Ministerstvo sociální péče uvolnilo finanční prostředky na úpravy ulic Wilsonova a náměstí Bezděkov, kde pracovalo 70 nezaměstnaných za 10,- Kč denně, koncem března na tyto práce město uvolnilo částku 35.000,- Kč.²¹⁰ Tyto projekty byly spolufinancovány městem.

V roce 1932 město vytvořilo nová pracovní místa při čištění toku Rakovnického potoka nad městem i pod městem, protože práce na Tyršově koupališti i na Lišanském potoce již byly ukončeny. Také na tyto práce přispívalo Ministerstvo sociální péče.²¹¹ Protože bylo nezaměstnaných více než pracovních míst, nezaměstnaní se na pracích organizovaných městem střídali. Přednost před svobodnými dostávali ženatí nezaměstnaní. Aby město mohlo platit nezaměstnaným za práce na veřejných pracích, půjčilo si finanční prostředky od rakovnických podniků. Firma Otta půjčila 30.000,- Kč, stejně jako Šamotka, firma Vltavský a pivovar půjčily po 10.000,- Kč. Tyto prostředky směřovaly do Stavebního fondu pro nouzové práce.²¹² Firma Otta chtěla pomoci s řešením nezaměstnanosti ještě tím, že se rozhodla postavit novou železniční vlečku, přestože ji nepotřebovala, aby tím získali práci další nezaměstnaní.²¹³

I v roce 1933 se město snažilo nezaměstnaným pomoci a vzalo si půjčku ve výši 200.000,- Kč. Dále přesunulo na tyto účely finanční prostředky z jiných položek městského rozpočtu.²¹⁴

Na jaře 1934 bylo k dispozici jen minimální množství práce pro nezaměstnané. Stát totiž přestal přispívat na nouzové práce pro nezaměstnané. Finanční prostředky byly k dispozici jen ze sbírek, na kterých se pro rok 1934 vybralo 20.000,- Kč, z nichž byly placeny odměny pro pracující nezaměstnané na opravě silnic a chodníků ve městě.²¹⁵ Město podporovalo nezaměstnané i v následujících letech, práci získávali při pracích na průtahu městem v letech 1935 až 1938 a také při stavebních pracích v kasárnách.

Po překonání vrcholu nezaměstnanosti, který v Rakovníku nastal v roce 1936, došlo k poměrně rychlému úbytku nezaměstnaných v roce 1937 a dobrá situace byla i do podzimu

²¹⁰RN, 27.2.1931, s. 3.

²¹¹SOkA Rakovník, AMR, Kniha č. 402, Zápis ze schůze zastupitelstva 25.6.1932.

²¹²SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 427.

²¹³SOkA Rakovník, karton č. 185, AMR ev. č. 957, Zpráva o činnosti městské rady 1882-1938, Zápis za období 5.1.1932 – 15.2.1932.

²¹⁴SOkA Rakovník, AMR, Kniha č. 402, Zápis ze schůze zastupitelstva 22.4.1933.

²¹⁵RN, 30.3.1934, s. 6.

v roce 1938. Další problémy s nezaměstnanými přibýly po přívalu uprchlíků do města. Situaci ještě zkomplikovalo nařízení Okresního úřadu v Rakovníku Č.j. 9069/38 z 2. prosince 1938 o zaměstnávání osob z území obsazeného cizí mocí, kdy musel zaměstnavatel pod pokutou 10.000,- Kč získat svolení Okresního úřadu pro zaměstnání osob z obsazených území.

V únoru roku 1939 byla snaha o zřízení pracovních útvarů, do kterých by byli soustředěni nezaměstnaní, jichž bylo v obvodu Okresního úřadu Rakovník 710 osob. Tyto útvary se měly podílet na stavbě a opravách silnic, nepodařilo se ale na ně zajistit finanční prostředky, proto zůstalo jen u plánů. Přesto byl zřízen jeden pracovní tábor v Nové Huti u hájovny Žlutinky, kam byli přednostně umísťováni uprchlíci. Jednalo se o jediný pracovní tábor na Rakovnicku.

Město pro nezaměstnané nehledalo jen práci, ale snažilo se jim poskytnout i materiální a finanční pomoc. S tím mu pomáhal stát, místní firmy a občané. Například zaměstnanci městského úřadu se rozhodli poskytovat do Fondu pro nezaměstnané 1% služného. Na různé akce pro nezaměstnané a jejich děti přispívaly i firmy ve městě, zejména Šamotka, firma Otta, firma Vltavský, pivovar a Spořitelna. Starosta Čeněk Vaněček a členové městské rady, továrníci František Otta a Jaroslav Vltavský, se zavázali každý rok poskytnout na stravování chudých 1.500,- Kč.

Jednou z forem podpory nezaměstnaných byly poukázky, které nezaměstnaní dostávali jednou týdně. Ženatí je dostávali v hodnotě 20,- Kč, svobodní v hodnotě 10,- Kč.²¹⁶

Dále dostávali nezaměstnaní přiděly brambor, mouky, cukru, ječné kávy, ječných krup, margarínu a uhlí. V roce 1933 bylo přiděleno 25 tun uhlí pro rozdělení mezi nezaměstnané. V zimě se ve dvoře radnice vařily obědy pro 380 nezaměstnaných. Ženatý nezaměstnaný v roce 1933 dostával týdně potravinovou poukázku, za což musel odpracovat pro město 8 hodin týdně, svobodný musel pro město odpracovat 4 hodiny týdně. V roce 1934 bylo zavedeno vydávání poukázek pro žebrající osoby ve výši 10 haléřů, místo darování věcí a peněz. V roce 1935 přidělilo Ministerstvo sociální péče nezaměstnaným 27,5 tuny brambor. Zbytky jídla rozdávali nezaměstnaným i vojáci 301 dělostřeleckého pluku u Štěfánikových kasáren až do roku 1935, kdy pro napadání vojáků žebráky a jejich zdržování se celý den u kasáren, bylo rozdávání zbytků jídla vojáky zastaveno. Rozmáhala se žebrota dětí

²¹⁶ RN, 6.1.1935, s. 4.

nezaměstnaných v období kolem Vánoc a na Tři Krále. Okresní úřad v Rakovníku vydal v roce 1937 příkaz zamezit jejich žebrotě policejním opatřením. V roce 1938 bylo v Rakovníku 180 dětí nezaměstnaných, ale jen 100 z nich dostávalo mléčenky.²¹⁷

Další formou podpory nezaměstnaných byla podpora z Fondu nezaměstnaných, kam občané a firmy dávaly finanční prostředky, za které se platil plat nezaměstnaných na nouzových pracích a poskytovaly se z něho podpory ve formě potravin, ošacení, boty a topivo.²¹⁸ Fond byl založen v roce 1931 městem. Každý rok do fondu došlo několik desítek tisíc Kč. Další prostředky šly do fondu z poplatků za kulturní akce, kdy například za nedělní promítání biografu se platil poplatek 0,20 Kč za každý lístek.

Nezaměstnaným pomáhalo město i Vyvažovací akcí pro nezaměstnané, do které se například v roce 1933 přihlásilo 380 rodin nezaměstnaných. Jídlo pro ně vařily zpravidla ženy dobře situovaných mužů z Rakovníka. Tyto ženy svou účast na Vyvažovací akci považovaly za svou občanskou povinnost. Jídlo vařily samozřejmě bez nároku na odměnu.

K potírání žebroty se v Rakovníku začaly prodávat od roku 1935 almuženky občanům, kteří je sami mohli dávat žebrajícím místo peněz. Město prodávalo bloky po 25 lístcích almuženek za 3,- Kč, nebo po 50 lístcích za 5,50 Kč. Každý lístek měl hodnotu 10 haléřů. Almuzenky byly žebrajícím proplaceny na peníze na policejní strážnici městské policie po prověření žebrajících.²¹⁹

Na podzim 1936 proběhla ošacovací akce k výročí 28. října. Pro chudé děti se sbíraly finanční prostředky na zimní oblečení. Celkem byla sbírka určena pro 380 dětí z chudých rodin. Ve sbírce se vybrala částka 23.000,- Kč. V roce 1935 bylo v této akci pro 500 chudých dětí vybráno 30.000,- Kč.²²⁰

Československý červený kříž každoročně pomáhal nezaměstnaným tím, že pořádal pouliční sběrací akci šatstva, prádla, obuvi a peněz pro chudé a nezaměstnané.

Další akcí na pomoc nezaměstnaným byla Chlebová akce, která probíhala od ledna do května 1936. Její finanční náklad činil 36.610,- Kč.

Po příchodu uprchlíků do Rakovníka na podzim 1938 byla uspořádána sbírka na pomoc těmto lidem. Sbírka pro uprchlíky v Rakovníku vynesla 181.137,60 Kč, z této částky

²¹⁷ SOkA Rakovník, karton č. 306, AMR ev. č. 1115, Chudinství a žebrota 1850-1942.

²¹⁸ RN, 5.2.1932, s. 3.

²¹⁹ RN, 4.1.1935, s. 4.

²²⁰ RN, 9.10.1936, s. 3.

věnovala 10.000,- Kč rakovnická Spořitelna, 100.000,- Kč firma Otta. Dále dlužní firma Rosenbaum a Weigner věnovala uprchlíkům 10 tun uhlí.²²¹

Po příchodu uprchlíků do města pro ně město začalo stavět dům s příspěvkem Ústavu pro uprchlíky v Praze v částce 272.000,- Kč jako bezúročnou půjčku městu. Město zdarma poskytlo pozemek a upsalo dlužní úpis. Dům měl 16 bytových jednotek, jednalo se o malometrážní byty. Byly určeny pouze pro uprchlíky z pohraničí. Půjčka byla městu proplacena ústavem až v letech 1941-1942. Celkové náklady na stavbu domu činily 307.000,- Kč, zkolaudován byl 20. listopadu 1940 a uprchlíci se do něj nastěhovali 15. prosince 1940. Ubytováno v něm bylo 49 osob v bytech pro 2 – 5 osob.²²²

Úbytek pracovních míst v Rakovníku se dá dobře vypořádat na počtu pojištěnců u Okresní nemocenské pojišťovny v Rakovníku. Pojištěnců ubylo ze 7.334 v roce 1929 na 6.512 v roce 1930, 5.780 v roce 1931 a 5.200 v roce 1932. Od roku 1929 do roku 1932 jí ubylo více než 2.100 pojištěnců. V roce 1933 měla již jen 4.867 pojištěnců.²²³

Každoročně se opakující akcí pro děti nezaměstnaných byla Vánoční nadílka. V roce 1931 se na ní vybralo 22.112,- Kč a rozdělena byla mezi 450 dětí z Rakovníka. V roce 1932 pro děti získala z darů částku celkem 17.000,- Kč, pro 281 dětí. O rok později získala také 17.000,- Kč, ale již pro 302 dětí. V roce 1935 vynesla 24.000,- Kč pro 444 dětí nezaměstnaných. Vánoční nadílka pro děti nezaměstnaných probíhala i v následujících letech. Dárky pro děti se kupovaly výhradně u rakovnických obchodníků.

Další podpůrnou akcí pro děti nezaměstnaných byla Mléčná akce, která probíhala v mateřských, obecních a měšťanských školách. Zdravotně ohroženým, hlavně chudým dětem, bylo zdarma podáváno ve školách mléko. Podle věku to bylo 0,25 l až 0,5 l denně. Ostatní děti platily za mléko 0,70 Kč.²²⁴ Na obecné škole chlapecké dostávalo 64 chlapců 0,25 l mléka denně, na měšťanské škole 11 hochů 0,5 l mléka denně. Na obecné škole dívčí dostávalo 62 děvčat 0,25 l mléka denně, na měšťanské 12 dívek 0,5 l. Děti neohrožené chudobou platily za mléko s pečivem 0,7 – 1,2 Kč podle odebraného množství. V roce 1932 stála mléčná akce v Rakovníku 10.000,- Kč.

Pro děti ve školách se také zdarma vařila polévka. Do roku 1933 se vařila pro 200

²²¹RN, 10.2.1939, s. 5.

²²²SOkA Rakovník, karton č. 273, AMR ev. č. 1054, Dům pro uprchlíky.

²²³ RN, 22.12.1933, s. 5.

²²⁴RN, 10.6.1932, s. 2.

chudých dětí, od tohoto roku pro 400 dětí. Rakovnické školy přitom navštěvovalo celkem 1.600 dětí. Tuto akci měl na starosti okresní výbor Masarykovy ligy proti tuberkulóze.²²⁵ Polévka se na školách pro chudé děti vařila většinou od počátku listopadu do konce února, například v zimě 1933 až 1934 vařili polévku 103 dnů, kdy uvařili celkem 33.620 porcí polévky za 11.798,75 Kč.²²⁶

V prosinci 1932 dostaly děti nezaměstnaných od Ministerstva sociální péče poukázky na 10,- Kč. Celý okres dostal 2.100 poukázek, z toho město Rakovník 635 poukázek.²²⁷

Ministerstvo sociální péče poskytlo v roce 1934 Rakovníku finanční prostředky na zřízení útulku pro nezaměstnané ve věku od 14 do 18 let. Otevřen byl od 8.00 do 18.00 hodin, klienti zde zdarma dostávali stravu. Útulek byl zřízen v bývalé klubovně spolku YMCA a mohli se zde také vzdělávat.²²⁸

Rodinám nezaměstnaných pomohlo město také tím, že jeho Chudinská komise osvobodila 408 dětí z chudých rodin od poplatků za školní potřeby. Celkem se jednalo o částku 14.500,- Kč.²²⁹

2. Školství

V celém politickém okrese Rakovník bylo 40 politických obcí, 30 obecních škol, 5 škol měšťanských, v Rakovníku po jedné škole střední - reálka, obchodní, rodinné, rolnické, 5 živnostenských škol, 2 mateřské školy, 1 útulek školní mládeže a kuchyň pro vaření jídla pro 300 dětí v Rakovníku.²³⁰

Po přílivu uprchlíků do Rakovníka od září roku 1938, byly prostory škol v říjnu použity pro jejich ubytování. Většina škol byla otevřena od 17. října, ale poslední z nich od 24. října 1938. Po odstoupení pohraničních území Německu se do Rakovníka přesunuly také žatecký a podbořanský Inspektorát pro státní národnostní školy.

²²⁵ RN, 3.2.1933, s. 4.

²²⁶ RN, 19.10.1934, s. 3.

²²⁷ RN, 6.1.1933, s. 4.

²²⁸ SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 445.

²²⁹ SOkA Rakovník, karton č. 185, AMR ev. č. 957, Zpráva o činnosti městské rady, Zápis za období 5.1.1932 – 15.2.1932.

²³⁰ RN, 5.6.1931, s. 1.

a) Reálka (gymnázium)

Rakovnická Reálka byla nejstarší českou reálkou v Českých zemích. Založena byla již v roce 1833 a výlučně v češtině se na ní vyučovalo od roku 1866. V červenci 1933 byly uspořádány oslavy 100. výročí založení Reálky v Rakovníku. Ty trvaly ve dnech 24. června 1933 až 4. července 1934. Kromě abiturientů se jich účastnili také představitelé města a ministr školství Ivan Dérer.²³¹ Reálky byly více zaměřeny na přírodní vědy než gymnázia, proto připravovaly studenty ke studiu na technických školách. Znevýhodněny tím byly dívky. Reálky také měly o jeden rok kratší studium než gymnázia. Z tohoto důvodu se již delší dobu vedly diskuze, zda nepřeměnit reálku na gymnázium. Rozhodnutí o přeměně reálky na gymnázium padlo v roce 1935 a městské zastupitelstvo ho odůvodnilo tak, že při stěhování rodiny např. úředníka nemají děti z reálky kam přestoupit, zatímco z gymnázia na gymnázium mohou.²³² Zemská školní rada dala souhlas označovat reálné gymnázium názvem Československé státní reálné gymnázium Dra Zikmunda Wintera. Na gymnázium bylo následně zřízeno elektrické osvětlení.²³³ Změna na gymnázium byla provedena od školního roku 1936-1937.²³⁴ Navštěvovalo ho většinou 370-460 žáků ročně. Nejvíce studentů do této školy docházelo v roce 1925, kdy to bylo 570 studentů, nejméně v roce 1931, kdy to bylo 300 studentů.²³⁵ Po změně reálky na státní reálné gymnázium docházely ročníky reálky stále podle osnov reálky, pouze nově přijatí studenti od prvního ročníku již nastupovali jako studenti gymnázia.²³⁶

V roce 1939 byla městem Rakovníkem v budově gymnázia zřízena Hudební škola.

b) Obchodní škola a akademie, Masarykova obchodní škola pro ženská povolání

Další střední školou v Rakovníku byla Obchodní škola, která byla zřízena v roce 1919. Od roku 1927 společně s Obchodní školou působila Masarykova obchodní škola pro

²³¹RN, 14.7.1933, s. 3.

²³²SOkARakovník, AMR, Kniha č. 403. Zápis ze schůze zastupitelstva 10.10.1935.

²³³SOkA Rakovník, AMR, ev. č. 957, Zpráva o činnosti městské rady 5.2. – 29.5.1937.

²³⁴Podobně byla reálka v Lounech přeměněna na reálné gymnázium od školního roku 1934 – 1935.

²³⁵SOkA Rakovník, karton č. 315, AMR ev. č. 1148, Reálná škola / Reálné gymnázium / 1871-1945.

²³⁶RN, 31.7.1936, s. 4.

ženská povolání jako dvouletá škola. Obchodní škola měla nedostatečné prostory, o které se ještě dělila s Masarykovou obchodní školou pro ženská povolání, obecně nazývanou Rodinná škola. Městské zastupitelstvo proto rozhodlo 2. února 1929 o stavbě nové budovy Rodinné a obchodní školy. Před stavbou budovy škola sídlila v domě čp. 188. Na stavbu si město půjčilo u Zemské banky 2 miliony Kč na dobu 40 let. 10. dubna 1931 si půjčilo na stavbu budovy dalších 1,16 milionu Kč u Městské spořitelny v Kladně. Stavbu budovy prováděla rakovnická firma Emil Náprstek. Stavba samotné budovy stála 2.500.078,15 Kč. Dílčí práce na vnitřním vybavení provádělo dalších 24 firem v celkové částce 1.755.015,85 Kč. Náklady na stavbu a vybavení činily 3.755.094,- Kč. Celkové náklady činily 4.754.290,26 Kč. Stavbu navrhl architekt F. A. Libra z Prahy. Vlastníkem budovy bylo město Rakovník.

Ředitelem Obchodní školy byl do roku 1933 Jaroslav Startl, od roku 1933 Otto Svoboda, po něm František Neustupa, který byl později ředitelem i transformované školy na Obchodní akademii. Ředitele měly obě školy, tedy Obchodní škola a Rodinná škola společného, ale každá měla své kuratorium. Pro chudé žactvo školy byla za krize zřízena Polévková akce, kdy si žáci mohli polévku kupovat za 50 haléřů. Obchodní škola získávala na školném za jedno pololetí kolem 27.000,- Kč, Rodinná škola kolem 18.000,- Kč. Od školního roku 1933-1934 byla při Rodinné škole zřízena dvouletá Odborná škola pro tovární dělnice.

Ve školním roce 1931–1932 navštěvovalo Obchodní a rodinnou školu a její odnože následující množství žáků: Obchodní školu 124 žáků, Kupeckou školu 43 žáků, Pokračovací školu oděvní 23 učňů. Odborná škola pro ženská povolání jako součást Obchodní školy se skládala z Rodinné školy s 59 žákyněmi a ze Školy domácnosti s 13 žákyněmi. Školné činilo na Obchodní škole 400,- Kč ročně, na Rodinné škole 500,- Kč ročně.²³⁷

Od školního roku 1933-1934 byla při Masarykově obchodní akademii zřízena škola pro dělnice tovární, zemědělské a manželky dělníků. Žákyně se učily kreslení stříhů, ruční a strojní šití prádla a šatů, učily se nauku o látkách, o zdravotědě a občanské nauce. Ve škole se vyučovalo 4 hodiny týdně, škola byla sedmiměsíční, od 1.října do 30.dubna. Zápisné bylo 20,- Kč na školní rok, pomůcky měly žákyně zdarma.²³⁸

Návštěvnost škol:

²³⁷RN, 30.10.1931, s. 2.

²³⁸RN, 1.9.1933, s. 2.

Rok	Obchodní škola	Rodinná škola
1934-1935	118	43
1935-1936	151	57
1936-1937	174	68

Od 1. září 1937 byla Obchodní škola přetransformována na Obchodní akademii s názvem Masarykova československá obchodní akademie v Rakovníce. Jejím zřizovatelem bylo město Rakovník, při ní dále působila Veřejná obchodní škola, se školným 400,- Kč ročně, na Obchodní akademii činilo školné 800,- Kč + 100,- Kč ročně na školní pomůcky. K Obchodní akademii byla dále připojena Odborná pokračovací škola pro živnosti obchodní se 44 žáky. Na celé škole studovalo koncem třicátých let kolem 500 studentů.²³⁹ Na návrh KSČ a Národních socialistů bylo 10% chudých nadaných žáků osvobozeno od placení školného.²⁴⁰

Třicátá léta ukázala, že i nová budova školy zcela kapacitně nepostačuje potřebám. Z toho důvodu bylo rozhodnuto o stavbě nástavby budovy Obchodní školy. Opět byla projektována architektem F. A. Librou a postavena byla stavitelem Otto Dondou. Dle podmínek města musela být postavena během letních prázdnin roku 1939. Stavba začala 17. června 1939, stavební práce byly skončeny 15. srpna 1939, dokončovací práce byly provedeny do 30. října 1939.²⁴¹

c) Rolnicko-chmelařská škola

Další školou v Rakovníku byla původně Rolnická (hospodářská) škola, která byla založena v roce 1881. Sídlila na předměstí v domě čp. 252.²⁴² Do Rolnicko-chmelařské školy chodilo v průměru 52 žáků ročně.

Od školního roku 1933-1934 odešel ředitel Rolnicko-chmelařské školy v Rakovníku

²³⁹ SOkA Rakovník, karton č. 316, AMR ev. č. 1149, Obchodní škola a akademie, Odborná škola pro ženská povolání / rodinná škola / 1914-1945.

²⁴⁰ SOkA Rakovník, AMR, Kniha č. 404, Zápis ze schůze zastupitelstva 17.12.1937.

²⁴¹ SOkA Rakovník, karton č. 284, AMR ev. č. 1060, Stavba Obchodní školy a Obchodní akademie 1929-1938.

²⁴² SOkA Rakovník, karton č. 313, AMR ev. č. 1147, Rolnická (hospodářská) škola.

Jaromír Nešpor na místo ředitele školy ve Vysokém Mýtu. Novým ředitelem školy byl jmenován A. J. Vít, diplomovaný agronom, působící před nástupem do Rakovníka na Odborné škole hospodářské v Rokycanech.²⁴³

d) Pokračovací školy

V Rakovníku dále působily pokračovací školy. Jednalo se o Všeobecnou a odbornou pokračovací školu živnostenskou, která vznikla v roce 1884. Ta se skládala z pěti odborných živnostenských škol a to ze Všeobecné, Odborné kovodělné, Odborné dřevodělné, Odborné stavební a Odborné školy kovářské a podkovářské, která sídlila v budově YMCA.²⁴⁴ Ve školním roce 1931 – 1932 bylo v rakovnických živnostenských školách zaměstnáno 23 učitelů a docházelo do nich 315 učňů.²⁴⁵ Do konce školního roku 1932-1933 působila v Rakovníku také Pokračovací škola pro horníky, která byla v roce 1933 zrušena.

e) Obecné a měšťanské školy

V Rakovníku působily dvě obecné školy, chlapecká a dívčí, s 21 třídami, do kterých v roce 1934 docházelo 1.039 dětí, dále dvě měšťanské školy, také chlapecká a dívčí, do kterých v roce 1934 docházelo 644 dětí.²⁴⁶ Chlapecká i dívčí obecné školy měly po 5 třídách, obě měšťanské školy měly 3 třídy.

Měšťanská škola chlapecká byla roku 1938 přeměněna na újezdní měšťanskou školu, tzn., že byla určená pro děti ve věku 11 – 14 let do vzdálenosti 5 km od města. Stejně tak Obecná a měšťanská dívčí škola byla v roce 1938 změněna na školu újezdní.²⁴⁷

Ve školním roce 1938-1939 bylo do Měšťanské školy chlapecké i dívčí

²⁴³RN, 1.9.1933, s. 3.

²⁴⁴SOkA Rakovník, karton č. 313, AMR ev. č. 1145, Pokračovací školy – živnostenské, průmyslová, kovářská a podkovářská.

²⁴⁵RN, 6.5.1932, s. 4.

²⁴⁶RN, 10.8.1934, s. 2.

²⁴⁷SOkA Rakovník, karton č. 312, AMR ev. č. 1141, Újezdní měšťanské školy.

zapsán celkem 411 žáků.²⁴⁸ V důsledku přílivu uprchlíků do Rakovníka stoupl počet dětí v rakovnických měšťanských školách na podzim 1938 ze 411 na 450 žáků.

f) Mateřská škola

Mateřskou školu navštěvovaly děti ve věku od 4 do 6 let. Jejím úkolem bylo podpořit tělesný a duševní vývoj dítěte. Děti zde hrály různé hry, věnovaly se tělocviku, zahradnickým a výtvarným pracím. Sídliла v Rakovníku v domě čp. 188/I. Byla určena pro děti pracujících rodičů a byla bezplatná. Ve třicátých letech jí navštěvovalo 60 – 130 dětí.²⁴⁹

g) Útulek školní mládeže

V roce 1910 byl zřízen útulek školní mládeže k ochranné péči školních dětí a jejich výchovy po školním vyučování, děti zde dostávaly také svačiny. Sídlił vedle chlapecké školy v čp. 152/II. Skládal se ze dvou cvičeben, dílny, kuchyně a loutkového divadla. Vybaven byl psacím strojem, dvěma šicími stroji a knihovnou s téměř pěti sty knihami. Rozdělen byl na oddělení hochů a dívek. Na počátku třicátých let v něm bylo zapsáno 110 dětí, docházku měly v zimě přes 90%, v červnu pod 40%, otevřen byl od 16.00 hod. do 18.00 hod., ve středu a v sobotu od 14.00 hod. do 17.00 hod. Z útulku byly pořádány krátké výlety do okolí města. Děti si v něm psaly úkoly, četly si, věnovaly se ručním pracem. Později se kapacita útulku zvýšila na 120 míst, ve školním roce 1937-1938 bylo v útulku zapsáno již 147 dětí, což stále nestačilo pokrýt poptávku, protože dětí se každoročně hlásilo více než 300.²⁵⁰

²⁴⁸RN, 9.9.1938, s. 6.

²⁴⁹SOkA Rakovník, karton č. 312, AMR ev. č. 1143, Dětská opatrovna (mateřská škola), dětské jesle 1851-1944.

²⁵⁰SOkA Rakovník, karton č. 312, AMR ev. č. 1144, Útulek školní mládeže.

3. Kultura

Kulturní život v Rakovníku byl ve třicátých letech 20. století poměrně bohatý. Zásahu na tom měly především spolky s kulturním zaměřením. Nemaou podporu kultuře poskytovalo také město, zejména Městský osvětový výbor, Okresní úřad, zejména Okresní osvětový výbor a politické strany ve městě, resp. jejich kulturní komise. Kulturní akce probíhaly zejména v Dělnickém domě.

a) Kina

V Rakovníku na počátku třicátých let působily tři biografy, stejně jako v nedalekých Lounech. V důsledku dopadu hospodářské krize a snížení kupní síly obyvatelstva bylo v roce 1932 zrušeno Lido-Bio, které provozovala Dělnická tělocvičná jednota v Rakovníku. Druhým kinem bylo Bio Sokol, které bylo umístěno v sokolovně od roku 1928. Toto kino bylo v roce 1931 přeměněno na zvukové.²⁵¹ Třetím kinem byl městský biograf, provozovaný od roku 1912. Do roku 1932 byl provozován hotelem Schneiderovi, ale kvůli finančním potížím byl převzat městem a jím provozován ve vlastní režii, aby na něj město dostávalo státní subvence.²⁵² Nad kiny dohlížela biografická komise vedená starostou města. Ta dohlížela nad dodržováním programu kin a nad licenčními záležitostmi. Majitelé kin museli 10% ze zisku odvádět chudinskému fondu.

b) Divadlo

5. ledna 1930 vznikl v Rakovníku Spolek pro stavbu městského divadla v Rakovníku. K 15. prosinci 1939 měl spolek jmění ve výši 54.030,33 Kč, 16. prosince 1938 byly jeho finanční prostředky vloženy do Družstva pro postavení Tylova domu. Tyto finanční

²⁵¹ RN. 20.2.1931, s. 4.

²⁵² SOkA Rakovník, karton č. 311, AMR ev. č. 1266, Biograf 1912-1944.

prostředky nemohly stačit na stavbu domu divadla a z tohoto důvodu tato budova nebyla do konce třicátých let postavena. Město v té době získalo Tylův dům, známý pod označením Lidový dům, který byl ale zatížen dluhy ve výši 418.000,- Kč. V tomto domě se hrálo v období První republiky divadlo,²⁵³ které zde hrála divadelní společnost „Tyl“, se kterou v roce 1936 ve hře „Veřejný nepřítel“ vystoupili s rakovnickými ochotníky herci Hugo Haas, Jiřina Šejbalová a Zdeněk Štěpánek. Rakovnický občan Zdeněk Štěpánek byl v roce 1937 zvolen čestným členem divadelní ochotnické jednoty „Tyl“.

Od září 1933 zahájila v Rakovníku činnost divadelní společnost E. Sukové – Kramuelové, pod uměleckým vedením Františka Koprolína.²⁵⁴

V Rakovníku dále působilo loutkové divadlo, které od roku 1934 působilo v budově bývalého spolku YMCA.²⁵⁵

c) Ostatní kulturní život ve městě

V Rakovníku se při různých příležitostech pořádaly oslavy. Nejvýznamnějšími oslavami byly oslavy 28. října. Byly pořádány městem ve spolupráci s 301. dělostřeleckým plukem za účasti rakovnických spolků. Oslav se účastnily kapely a povinně také státní zaměstnanci. V roce 1938 byly oslavy státního svátku 28. října zrušeny z důvodu změny politických poměrů v tzv. Druhé republice, na úřadech se pracovalo v běžném režimu. Pouze se podařilo uskutečnit předčasné oslavy tohoto svátku 11. září 1938 v Jesenici u Rakovníka, tedy ještě před Mnichovskou dohodou. Dále se slavily narozeniny T. G. Masaryka, po zvolení také narozeniny E. Beneše. Hlavně levicové strany každoročně slavily 1. máj. Významným svátkem bylo také výročí upálení Mistra Jana Husa.

Ve městě také působila Rakovnická filharmonie, dirigovaná dirigentem Hamplem. Filharmonie byla součástí Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák

12. listopadu 1932 byl v Rakovníku uspořádán koncert houslového mistra Jana Kubelíka.

²⁵³ SOkA Rakovník, karton č. 286, AMR ev. č. 1074, Stavba Městského divadla 1919-1945.

²⁵⁴ RN, 1.9.1933, s. 5.

²⁵⁵ RN, 26.1.1933, s. 6.

24. září 1933 byla na Sixtově náměstí odhalena před budovou soudu socha K. H. Borovského. S odhalením sochy byla spojena lidová slavnost.²⁵⁶

V Rakovníku se také konaly přednášky. Chyský přednášel v roce 1933 o Valdštejnovi, František Radouš v témže roce přednášel o přehradní nádrži na Mži a A. Cmíral o hudební výchově. O rok později Konstantin Biebl o Jiřím Wolkerovi, Jan Vrba o Prokopu Holém a bitvě u Lipan.²⁵⁷

Ve dnech 11. až 22. února 1933 proběhla v Dělnickém domě výstava o družstevnictví, kterou uspořádalo hospodářské družstvo „Budoucnost“. Výstava mapovala historii družstevnictví na území Českých zemí, na výstavě se prezentovalo i samo družstvo „Budoucnost“.²⁵⁸

Ve dnech 6. až 7. července 1935 se u Rakovníka v lokalitě „Na Doubravech“ konaly závody selských jízd Přemysla Oráče za účasti tehdejšího předsedy vlády Jana Malypetra. Nebylo to náhodou, protože Agrární strana, které byl Malypetr členem, se na těchto jízdách velmi angažovala.

Ve třicátých letech 20. století bylo v Rakovníku postaveno několik významných budov. Jednak to byla budova Obchodní školy, postavená hned zpočátku třicátých let, potom nová budova Spořitelny, otevřená v roce 1934, další byla budova Národního domu, otevřená v roce 1938. V témže roce začala stavba finanční budovy, kterou navrhl, jako již v Rakovníku tradičně, pražský architekt F. A. Libra. Stavěla ji rakovnická firma A. Vopršal.

4. Zdravotnictví

a) Nemocnice

V Rakovníku byla nemocnice založena v roce 1878, kdy byly zakoupeny dvě budovy čp. 200 na západním předměstí města. Měla 80 lůžek. Po vzniku samostatné ČSR nesla název

²⁵⁶ RN, 29.9.1933, s.4.

²⁵⁷ SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 447.

²⁵⁸ SOkA Rakovník, AMR, Kronika města, s. 434.

Masarykova všeobecná nemocnice v Rakovníku. Původní dvě budovy byly v této době již nevyhovující, proto byly zbořeny a na jejich místě byly postaveny nové pavilony. V roce 1924 byl v nemocnici otevřen chirurgický pavilon se čtyřiceti lůžky. O tři roky později byl založen pavilon interny se stejným počtem lůžek a infekční oddělení s dvaceti lůžky. V nemocnici tedy bylo celkem 100 lůžek pro pacienty. V areálu nemocnice byly 2 studny, ze kterých brala vodu. Ředitelem nemocnice byl Zdeněk Zeman, který byl zároveň primářem nemocnice do roku 1936.²⁵⁹Od 1. března 1936 byl primářem nemocnice Slavoj Antoš. V září 1931 byla v nemocnici zkolaudována nová hospodářská budova a byl zkolaudován nový přístroj rentgenu.²⁶⁰V nemocnici byl zaměstnán primář, 4 lékaři, 12 ošetřovatelek a 26 ostatních zaměstnanců. Celkem v nemocnici pracovalo 43 zaměstnanců. Na praxi v ní bylo 5 mediků.²⁶¹

Masarykova nemocnice v Rakovníku v roce 1931 ošetřila 2.926 pacientů, nejvyšší stav pacientů v nemocnici měla 192, v průměru byl jeden pacient hospitalizován v nemocnici 19 dnů, za rok 1931 bylo této nemocnici provedeno 1.020 operací.

V roce 1932 přijala 3.150 pacientů, v průměru jich měla hospitalizovaných 162 denně, pacient strávil v nemocnici v průměru 16 dní.

Nemocnice v roce 1934 hospitalizovala 3.264 pacientů, denně jich bylo hospitalizováno 115-184, v průměru 155, na jednoho pacienta připadalo v průměru 17 ošetřovacích dnů.

V roce 1937 přijala 3.711 pacientů, průměrná doba léčení na jednoho pacienta byla v tomto roce 18 dnů, každý den bylo v nemocnici v průměru 182 pacientů.

b) Záchraná stanice Rakovník, chorobinec

Záchraná stanice se sanitním vozem byla v Rakovníku zřízena v roce 1930. V období od 1. ledna do 31. března 1931 převezla z a do nemocnice v Rakovníku celkem 162 osob.²⁶²Do roku 1940 spadala pod spolek Červeného kříže. Byla vybavena sanitním vojenským vozem značky Laurin & Klement, typ LM 18/50 HP. V roce 1931 bylo vozem

²⁵⁹ RN, 22.4.1938, s. 6.

²⁶⁰ SOkA Rakovník, fond Okresního úřadu, Kniha č. 7, Zápisník o schůzích okresního zastupitelstva v Rakovníku 1931-1939.

²⁶¹ RN, 17.3.1933, s. 4.

²⁶² RN, 21.5.1931, s. 2.

převezeno 792 nemocných a zraněných osob.²⁶³ Garáže měla na dvoře radnice.

Do roku 1939 se nepodařilo postavit v Rakovníku chorobinec, vybíraly se na něj pouze peníze formou sbírky, ale to na jeho stavbu nestačilo.

5. Církev

Početně nejsilnější církví v Rakovníku byla v meziválečném období, pokud se týče počtu věřících, Československá církev. S odstupem za ní následovala Římsko-katolická církev. Ve městě bylo i poměrně dost nevěřících. Věřících ostatních církví bylo jen minimum.

a) Československá církev

K Církvi československé se hlásila většina obyvatel města, včetně jeho vedení po celou dobu První republiky. Církev se v roce 1920 oddělila od Katolické církve a působit začala v Rakovníku již v září roku 1920. Z 9.000 katolíků ve městě k ní přešlo 7.000 věřících. V roce 1932 se k této církvi hlásilo 60% obyvatel města. Město umožnilo církvi konání bohoslužeb v Chrámu svatého Bartoloměje, s tím ale nesouhlasil katolický děkan Smola, který si nakonec vymohl, že tento kostel nebyl Československou církví užíván. Užívání zvonů ve zvonici touto církví zakázal soud, protože byly majetkem katolické církve.²⁶⁴ Podobná situace byla také v Lounech, kde se k této církvi po vzniku samostatné ČSR přihlásila více než polovina obyvatel města a také v Lounech se vedly spory o užívání kostela sv. Mikuláše mezi Československou a Římsko-katolickou církví.

14. února 1931 se konala XI. valná hromada náboženské obce Církve československé v Rakovníku. Do rady starších byli zvoleni bratr František Beránek, bratr Fišer a bratr Kučera. Předsedou rady starších byl zvolen bratr Holub.²⁶⁵ Farářem Československé církve byl Karel Daniel, v čele správní komise církve v Rakovníku stál Jan Renner.²⁶⁶ 9. října 1932

²⁶³SOkA Rakovník, karton č. 263, AMR ev. č. 1044, Léčebné ústavy.

²⁶⁴SOkA Rakovník, karton č. 319, AMR ev., č. 1158, Církev československá 1920-1932.

²⁶⁵RN, 20.2.1931, s. 2.

²⁶⁶RN, 20.2.1931, s. 2.

navštívil Rakovník biskup – patriarcha G. A. Procházka.

V roce 1933 měla v Rakovníku 6.600 věřících, z toho 1.130 dětí. Její bohoslužby se konaly v městském biografu, protože v Rakovníku neměla svůj vlastní chrám. V Rakovníku vlastnila dům čp. 747 v ulici Zikmunda Wintera, kde sídlila.²⁶⁷

b) Římsko-katolická církev

Římsko-katolická církev v Rakovníku, resp. její Rakovnický patronát spravoval kostely Sv. Bartoloměje v Rakovníku, Sv. Trojice v Rakovníku, Sv. Rocha v Rakovníku, Sv. Jiljí v Rakovníku, Sv. Vavřince v Senomatech a Sv. Martina v Olešné.²⁶⁸ Rakovnickým děkanem byl do své smrti Josef Smola.²⁶⁹

Od roku 1933 zdarma propůjčil Děkaný úřad část děkanské zahrady pro účely hřiště u mateřské školy. Kostelníkem byl v Rakovníku Josef Němeček za plat 80,- Kč měsíčně. Arcibiskupem Kašparem byl v březnu 1935 novým děkanem jmenován František Vybíral, který byl před nástupem do Rakovníka pražským kaplanem. Naopak městská rada Rakovníka zvolila děkanem Eduarda Broje, administrátora fary v Mirošově u Rokycan a neuznala jmenování Vybírala. Spor mezi městem a arcibiskupem probíhal téměř celý rok 1935, skončil až po uvedení Vybírala do funkce. To provedl generální vikář Opatrný přes odpor města. Broj uvedení do funkce Opatrného uznal. Poté se odmítl dále ucházet o děkanské místo v Rakovníku.²⁷⁰

V roce 1935 vznikla v Rakovníku při katolické církvi Katolická charita, jejímž předsedou se stal František Vybíral. Čisté jmění charity koncem roku 1935 činilo 557,95 Kč, na kontě měla 2.530,- Kč, měla 60 členů a 285 dárců. Charita dávala dary na Vánoční nadílku

²⁶⁷RN, 17.11.1933, s. 1.

²⁶⁸SOkA Rakovník, karton č. 317, AMR ev. Č. 1153, Patronátní záležitosti obce 1850-1944.

²⁶⁹Jan Smola se narodil 27. října 1863 v Radostíně. Vystudoval německé gymnázium v Litoměřicích. V roce 1887 byl po absolvování pražského semináře vysvěcen na kněze. Jako farář působil na Přimdě, v Kladně, Nižboru, Řenčově a od roku 1913 v Rakovníku jako rakovnický děkan, notář a arcibiskupský konzistorní rada. Zemřel 1. prosince 1934 v Rakovníku.

²⁷⁰SOkA Rakovník, karton č. 318, AMR ev. č. 1154, Děkaný úřad, Záležitosti rakovnického děkana.

pro 33 rodin. Jednalo se o potraviny, uhlí a dřevo.²⁷¹

Rakovník navštívil 15. května 1938 na generální vizitaci a udělení svátosti svatého břimování arcibiskup kardinál Karel Kašpar, který byl přivítán církevními představiteli a vedením městavčetně starosty.

6. Nadace

V Rakovníku působilo 5 nadací, které byly určeny zejména k podpoře studentů na školách, nebo na podporu chudých. Svými donátory byly založeny zpravidla již v 19. století.

a) Nadace Josefa Fialy

Z této nadace se poskytovala podpora potomkům Anny Knoblochové, přednostně mužským. Kdyby žádní nebyli, tak ženským. Podpora byla udělována od roku 1897. Do roku 1935 byla poskytnuta Marii Koníčkové z Rakovníka. Nadaci spravovalo a o podpoře rozhodovalo město. Od roku 1935 byla přiznána Orlu Heroldovi, studentu reálného gymnázia v Praze XVI. Ročně činila podpora 133,30 Kč. Podpora z nadace se platila z úroku 2.000,- zlatých pozůstalosti po Josefu Fialovi.²⁷²

b) Nadace císaře Františka Josefa

Byla zřízena roku 1876 městem Rakovníkem pro studenty, nadačním úřadem byl Zemský úřad v Praze. Od roku 1933 byla podpora udělena Josefu Endyšovi, studentu III. ročníku rakovnické reálky ve výši 160,- Kč ročně. Před ním byla udělena Miloslavu Macákovi, studentu Vysoké školy technické. Byla určena pro chudé žáky rakovnických rodin. Endyš ji pobíral do roku 1937, poté ji čerpal Zdeněk Donda, student rakovnické

²⁷¹RN, 24.1.1936, s. 4.

²⁷²SOkA Rakovník, karton č. 309, AMR ev. č. 1126, Studentská a chudinská nadace Josefa Fialy 1914-1936.

reálky.²⁷³

c) Nadace Josefa Čermáka

Byla zřízena pro vydržování jednoho chudého občana, ve třicátých letech nebyla podpora nikomu přidělena. Vznikla v roce 1878 vkladem 100 zlatých. Nadace Jaroslava Petrovce vznikla roku 1912 s vkladem 1.415,73 korun, byla určena pro chudé občany města Rakovníka. Obě nadace byly sloučeny v jednu v roce 1938, nesla název Chudinská nadace města Rakovníka, Josefa Čermáka, Jaroslava Petrovce. Její jmění činilo 3.800,- Kč, byla určena pro chudé občany města Rakovníka.²⁷⁴

d) Nadace Jana a Roziny Gallinových

Byla zřízena roku 1890. Byla určena pro vydržování katechetů na obecních školách v Rakovníku a ve třicátých letech z ní nebyl nikdo vydržován. V roce 1933 byl na jejím účtu u Rakovnické spořitelny stav 5.288,97 Kč, v roce 1938 to bylo již 8.923,66 Kč.²⁷⁵

e) Husův fond pro nemajetné

Působil v Rakovníku, podporoval nemajetné studující, své ústředí měl v Praze.²⁷⁶

²⁷³SOkA Rakovník, karton č. 309, AMR ev. č. 1129, Studentská nadace císaře Františka Josefa I.

²⁷⁴SOkA Rakovník, karton č. 309, AMR ev. č. 1128, Nadace Josefa Čermáka a Jaroslava Petrovce.

²⁷⁵SOkA Rakovník, karton č. 319, AMR ev. č. 1157, Nadace Jana a Roziny Gallinových pro katechety 1881-1938.

²⁷⁶SOkA Rakovník, karton č. 309, AMR ev. č. 1130, Husův fond pro nemajetné.

Závěr

Historie není jen dějinami válek a velkých osobností. Tyto velké dějiny by nebyly ničím, kdyby nebyly doplněny historií regionů. Jedním z nich je i Rakovník. Nikdy nebyl významným městem, přesto byl po dlouhá staletí centrem rozsáhlého Rakovnického kraje. Vyvíjel se až do 19. století jako provinční město. Během tohoto století prodělal bouřlivý industriální i kulturní rozvoj.

Po vzniku republiky zůstal centrem politického i soudního okresu Rakovník. Ve třicátých letech pokračovalo hašteření politických stran na radnici, ale neutěšená sociální, hospodářská a finanční situace města ho tlumila. Představitelé města si uvědomovali, že špatnou situaci z práce propuštěných obyvatel musí řešit, to nebylo možné bez zvyšování schodku již tak velmi ztrátového rozpočtu. Počty nezaměstnaných začaly významně klesat až v roce 1937, ale o rok později opět vzrostly v důsledku přílivu uprchlíků z pohraničí. Také některé investice z předešlého desetiletí, zejména do statků, se ukázaly jako problematické a proto byl nejztrátovější z nich, statek v Olešné, prodán. Město si vážilo toho, že na počátku třicátých let byl do Rakovníka přestěhován dělostřelecký pluk, a byla tak ve městě obnovena stálá vojenská posádka. Starosta a zastupitelé proto i přes značné finanční náklady neváhali s investicemi do kasáren. Tak jako celou republikou, i Rakovníkem otřásly důsledky Mnichovské dohody. Situaci neunesl dlouholetý starosta Vaněček, který v prosinci 1938 rezignoval. Období Druhé republiky se v Rakovníku vyznačovalo zejména péčí o uprchlíky, se kterou pomáhalo mnoho místních spolků, stejně jako předtím s řešením nezaměstnanosti.

Po delším zvažování jsem se rozhodl práci rozdělit do pěti kapitol, které jsou alespoň přibližně podobně rozsáhlé. Základním kritériem pro členění práce mi byla tematická podobnost jednotlivých podkapitol.

Přílohy (tabulky)

Seznam příloh (tabulek):

1. Počet domů a obyvatel v Rakovníku.
2. Počet obyvatel, národnostní složení.
3. Náboženské poměry.
4. Výsledky voleb.
5. Půjčky města.
6. Rozpočet města.
7. Chov hospodářských zvířat.
8. Koncese v dopravě
9. Firma Rakovnické a poštorenské keramické závody.
10. Firma Otta.
11. Firma Vltavský.
12. Statek (dvůr) Rakovník – hospodářské výsledky.
13. Statek (dvůr) Olešná – hospodářské výsledky.
14. Statek (dvůr) Hořesedly + Městské lesy – výsledky hospodaření.
15. Městská jatka - výsledky hospodaření.
16. Městská plynárna - výsledky hospodaření.
17. Nezaměstnanost.
18. Židovské obchody a podniky v Rakovníku.

TABULKA č. 1

Počet domů a obyvatel v Rakovníku

rok	počet domů	počet obyvatel
1880	497	5 238
1890	502	5 630
1900	611	6 622
1910	848	8 242
1921	1 009	8 870
1930	1 493	11 073
1931		11 328
1932		11 512
1933		
1934	1 581	11 416
1935	1 613	11 859
1936	1 631	11 843
1937	1 643	11 874
1938	1 710	12 774
1939	1 762	13 050

(SOkA Rakovník, karton 160, AMR ev. č. 941.)

TABULKA č. 2

Počet obyvatel, národnostní složení

	rok	soudní okr.Rakovník	město Rakovník	soudní okr.Křivoklát	politický okr.Rakovník
obyvatel	1921	33 839	8 870	18 182	52 021
	1930	36 054	11 073	18 057	54 111
národnost československá	1921	32 922	8 711	18 119	51 041
	1930	34 978	10 869	17 952	52 930
národnost německá	1921	783	35	34	817
	1930	887	119	44	931
židé	1921	19	5		24
	1930	21	15		36

(RN, 27.3.1931, s. 1.)

TABULKA č. 3

Náboženské poměry

církev	rok	soudní okr.Rakovník	město Rakovník	soudní okr.Křivoklát	politický okr.Rakovník
Římsko- katolická církev	1921	9 296	1 776	10 005	19 301
	1930	11 579	2 719	10 333	21 912
Československá církev	1921	13 965	4 796	1 605	15 570
	1930	14 676	5 482	2 506	17 182
evangelíci	1921	345	149	89	434
	1930	656	173	151	807
židovské vyznání	1921	259	188	57	316
	1930	216	153	36	252
bez vyznání	1921	9 932	1 884	6 413	16 345
	1930	8 744	2 441	4 975	13 719

(RN, 27.3.1931, s. 1.)

TABULKA č. 4

Výsledky voleb

	Počty hlasů						
	obecní 1927	sněmovní 1929	obecní 1931	sněmovní 1935	zemské 1935	okresní 1935	obecní 1938
KSČ	1401	795	805	1433	1452	1467	1782
Republik.strana zemědělského a malorolnického lidu	126	189	146	293	298	289	306
Čs.strana sociálně demokratická	882	1612	1496	1582	1323	1349	1437
Čs strana národně socialistická	2128	2300	2245	1680	1645	1581	1851
Spolek majitelů domů a nemovitostí	276		199				296
Čs. strana lidová	221	214	229	203	196	203	226
Čs. živnostensko-obchodní strana středostavovská	281	464	445	888	806	799	686
Národní sjednocení (Národní demokracie)	524	648	952	1018	816	801	513
Strana slovanských socialistů	61						
Deutsche Wahlgemeinschaft		13					
Deutsche sozial. dem. partie		11		9	7		
Liga proti vázaným kandidátkám		88					
Něm. Kř. Sociálové		3		9			
DSAP		7					
Bund der Landwirte				3	5		
Christ.-soz. Landespartei				2			
SDP				24			
Národní obec fašistická				21	38		

(SOkA Rakovník, karton č. 167, AMR ev. č. 945, Volby do obecního výboru a zastupitelstva 1931-1934, SOkA Rakovník, karton č. 167, AMR ev. č. 945, Volby do obecního výboru a zastupitelstva 1938-1939, SOkA Rakovník, karton č. 172, AMR ev. č. 948, Volby do Národního shromáždění, SOkA Rakovník, karton č. 168, AMR ev. č. 945, Volby do

obecního výboru a městského zastupitelstva 1938-1939, SOkA Rakovník, karton č. 168, AMR 946, Volby do zemského a okresního zastupitelstva 1865-1935.)

TABULKA č. 5

Půjčky města

13.1.1931	3 000 000,00	Poděbradská spořitelna	stavba kasáren
20.3.1931	412 335,75	Kladenská spořitelna	na doplatek činžovních domů
20.5.1931	1 600 000,00	Kladenská spořitelna	stavba budovy Obchodní školy, úprava komunikací a sadů, regulace Lišanského potoka a Nového rybníka
20.5.1931	150 000,00	Krematorium	zařízení Urnového háje
9.5.1932	2 500 000,00	Kralovická spořitelna	statky a lesy v majetku města
9.5.1932	350 000,00	Kolínská spořitelna	úhrada nouzových prací k vybudování Tyršova koupaliště (Nový rybník)
28.1.1933	1 100 000,00	Rakovnická spořitelna	pro účely Městských jatek, přípravné práce na stavbu vodovodu, regulace potoka a měření katastru
8.8.1933	600 000,00	Ředitelství státního dluhu z půjčky práce	průtahy silnic městem
31.5.1931 čerpána roku 1934	40 000,00	Rakovnická spořitelna	účely domu čp. 2 v Rakovníku
2.12.1936	1 784 482,00	Rakovnická spořitelna	splácení dluhů
2.12.1936	386 268,00	Rakovnická spořitelna	splácení dluhů
2.12.1936	580 000,00	Kladenská spořitelna	splácení dluhů
2.12.1936	436 000,00	Kralovická spořitelna	splácení dluhů
6.12.1936	60 900,00	Kolínská spořitelna	splácení dluhů

(SOkA Rakovník, karton č. 236, AMR 998, Půjčky získané obcí 1876-1941.)

TABULKA č. 6

Rozpočet města

rok	výdaje (Kč)	příjmy (Kč)	schodek (Kč)	nekrytý schodek (Kč)	celkový dluh (Kč)
1931	2 938 558,48	1 639 128,77	-1 299 429,71	-53 481,47	-16 640 497,07
1932	3 093 875,26	1 864 749,52	-1 229 462,53	-1 229 125,74	-22 000 000,00
1933	3 362 509,00	2 594 000,00	-768 509,00		
1934	5 122 883,64	4 074 360,92	-1 048 820,48		-25 598 000,00
1935	11 644 000,00	7 049 000,00	-4 594 000,00	-4 600 000,00	
1936	12 979 941,00	6 362 932,00	-6 617 009,00	-5 350 120,00	-36 998 873,00
1937	10 596 796,00	6 115 000,00	4 481 796,00	-3 144 029,00	-12 026 598,88
1938			přebytek 751182,52		

(SOkA Rakovník, karton č. 230, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1926-1933, SOkA Rakovník, karton č. 231, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1934-1939.)

TABULKA č. 7

Chov hospodářských zvířat

Okres Rakovník	rok	počet kusů				
		prasata	skot	koně	kozy	ovce
politický	1930	7 935				
soudní		5 556	11 524			
politický	1931	16 253	18 624	2 716		
soudní		11 524	11 822	1 528		
politický	1932	16 648	21 291	2 829		
soudní		12 286	12 182	1 817		
politický	1933	17 677	20 547	2 886		
soudní		12 182	13 686	1 918		
politický	1934	19 661	19 546	2 797		
soudní		13 686	11 826	1 819		
politický	1935					
soudní					4 048	293
politický	1936	13 223	16 190	2 360	6 721	308
soudní						
politický	1937	15 649	18 180	2 634	7 847	306
soudní						

(RN, 4.5.1934, doplněno daty z dalších let.)

Příloha č. 8

Koncese v dopravě

1. Dne 7. března 1931 přiznána koncese Růženě Karhanové ke zřízení pravidelné autobusové linky Rakovník – Praha Smíchov.
2. Dne 12. června 1931 přiznána koncese Františku Ondráčkovi z Kladna na zřízení pravidelné linky autobusové dopravy na trasu Rakovník – Rynholec.
3. Dne 12. června 1931 přiznána koncese Františku Kulbychtovi na zřízení pravidelné linky autobusové dopravy na trase Rakovník – Křivoklát – Lány.
4. Dne 21. srpna 1931 přiznána koncese Jaroslavu Načebachovi na zřízení pravidelné linky autobusové dopravy na trase Rakovník – Petrovice.
5. Dne 21. srpna 1931 přiznána koncese Václavu Horákovi z Kladna na zřízení pravidelné linky autobusové dopravy na trase Rakovník – Praha.
6. Dne 21. srpna 1931 přiznána koncese Gustavu Šmejkalovi z Hostivice na zřízení pravidelné linky autobusové dopravy na trase Rakovník – Praha.
7. Dne 21. srpna 1931 přiznána koncese Kateřině Hlaváčkové z Hracholusk na zřízení pravidelné linky autobusové dopravy na trase Rakovník – Praha.
8. Dne 9. ledna 1932 přiznána koncese Antonínu Kníže z Dolního Bezděkova na zřízení pravidelné linky autobusové dopravy na trase Rakovník – Křivoklát.
9. Dne 29. dubna 1932 přiznána koncese Václavu Horákovi z Kladna na zřízení pravidelné linky autobusové dopravy na trase Rakovník – Křivoklát.
10. Dne 22. června 1934 přiznána koncese na nepravidelnou dopravu nákladů jedním vozidlem Anežce Chrpové, Františku Fišerovi a Aloisi Dobrému.
11. Dne 22. června 1934 přiznána koncese Miroslavu Chaloupkovi na dopravu osob jedním vozidlem.
12. Dne 22. června 1934 přiznána koncese Karlu Novotnému na přepravu mrtvých jedním vozidlem.
13. Dne 12. října 1934 přiznána koncese Františku Ondráčkovi z Kladna k periodické dopravě osob na trase Kladno – Rakovník.
14. Dne 21. června 1935 přiznána koncese na nepravidelnou nehromadnou dopravu osob

jedním motorovým vozidlem Františku Thuringerovi z Rakovníka.

15. Dne 21. června 1935 přiznána koncese na nepravidelnou nehromadnou dopravu osob jedním motorovým vozidlem Marii Opatové z Rakovníka.

16. Dne 14. ledna 1938 přiznána koncese Emilii Pelikánové – Miverové k nepravidelné osobní dopravě.

17. Dne 14. ledna 1938 přiznána koncese Františce Kožené k nepravidelné osobní dopravě.

18. Dne 11. března 1938 přiznána koncese Karlu Šramovi z Lužné na nepravidelnou nákladní dopravu.

19. Dne 11. března 1938 přiznána koncese Jaroslavu Šimovi z Rakovníka na nepravidelnou osobní dopravu.

Koncese byly zájemcům přiznány rozhodnutím městského zastupitelstva Rakovníka.

(Zápisy z jednání zastupitelstva Městského úřadu v Rakovníku.)

TABULKA č. 9

Firma Rakovnické a poštorenské keramické závody – hospodářské výsledky

rok	glazované obkladačky	keramické dlaždice	čistý zisk
	tis. m2		Kč
1930	691	229	1 224 753,00
1931	551	267	2 494 488,00
1932	313	148	830 085,00
1933	402	116	790 631,00
1934	689	158	789 261,00
1935	543	141	792 927,00
1936	472	159	1 356 431,00
1937	848	275	3 564 128,00
1938	716	306	3 433 516,00
1939	643	276	3 658 778,00

(SOkA Rakovník, fond RKZ, kart.č. 7, inv.č.50, V.Krůta, ek.vývoj RKZ v letech 1883-1945.)

TABULKA č. 10

Firma Otta

rok	zaměstnáno osob	vyplaceno na mzdách (Kč)	průměr na zaměstnance (Kč)
1931	217	245 775,00	1 132,60
1932	276	1 276 513,00	4 625,05
1933	262	1 261 823,00	4 816,12
1934	348	1 779 176,00	5 112,57
1935	420	1 820 118,00	4 333,61
1936	400	1 852 045,00	4 630,11
1937	438	1 953 536,00	4 460,13

(SOkA Rakovník, Fond František Otta Rakovník, karton č. 1.)

TABULKA č. 11

Firma Vltavský

rok	zaměstnáno osob	celkem vyplaceno na mzdách (Kč)	průměrná mzda na zaměstnance (Kč)	celkem odpracováno hodin	průměrný počet hodin na zaměstnance
1929	99	944 282,00	9 538,20	248 000	2 505
1930	93	700 157,00	7 528,57	199 000	2 140
1931	86	722 720,00	8 403,72	195 000	2 267
1932	94	698 823,00	7 434,29	195 500	2 080
1933	96	673 868,00	7 019,46	182 000	1 896
1934	101	755 276,00	7 477,98	210 000	2 079
1935	115	960 876,00	8 355,44	163 000	1 417

(SOkA Rakovník, fond Vltavský, karton č. 1.)

TABULKA č. 12

Statek (dvůr) Rakovník – hospodářské výsledky

rok	hospodářské výsledky
	Kč
1931	-36 305,00
1932	-2 043,00
1933	-45 228,00
1934	-2 304,00
1935	-90 727,00
1936	-14 052,00
1937	+46 677,35
1938	
1939	+14 937,80

(SOkA Rakovník, karton č. 230, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1926-1933, SOkA Rakovník, karton č. 231, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1934-1939.)

TABULKA č. 13

Statek (dvůr) Olešná – hospodářské výsledky

rok	hospodářské výsledky
	Kč
1930	-158 358,93
1931	-221 191,57
1932	-220 721,27
1933	-251 825,65
1934*	-122 291,31

* v majetku města do 7.7.1934, kdy byl za 1 428 058,65 Kč prodán Karlu Gallerovi, hospodaření tedy do 7.7.1934.

(SOkA Rakovník, karton č. 230, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1926-1933, SOkA Rakovník, karton č. 231, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1934-1939.)

TABULKA č. 14

Statek (dvůr) Hořesedly + Městské lesy – výsledky hospodaření

rok	Statek Hořesedly	Městské lesy
	hospodářské výsledky v Kč	
1930	(kumulované za předchozí období) -265 645,08	(kumulované za předchozí období) 2 787 582,72
1931	-238 088,70	-81 125,98
1932	119 730,39	-73 883,11
1933	42 203,46	22 056,47
1934	500 846,71	25 530,21
1935	6 264,50	36 870,83
1936	-12 502,50	40 077,92
1937	134 646,70	130 837,63
1938	35 958,77	260 063,11
1939	-30 525,21	252 957,57
celkem	292 889,04	3 400 967,37

(SOkA Rakovník, karton č. 230, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1926-1933, SOkA Rakovník, karton č. 231, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1934-1939.)

TABULKA č. 15

Městská jatka – výsledky hospodaření

rok	hospodářské výsledky za rok	hospodářské výsledky s předchozím obdobím
	v Kč	
1932	16 502,55	-77 201,40
1933	28 464,68	-48 736,72
1934	29 497,85	-19 238,87
1935	11 405,60	-7 833,27
1936	335,30	-7 497,97
1937	7 497,97	0,00
1938	v pronájmu	
1939	v pronájmu	

(SOkA Rakovník, karton č. 230, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1926-1933, SOkA Rakovník, karton č. 231, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1934-1939.)

TABULKA č. 16

Městská plynárna – výsledky hospodaření

rok	hospodářské výsledky za rok	hospodářské výsledky s předchozím obdobím
	v Kč	
1932	-21 167,98	-178 233,35
1933	112 048,74	-66 184,61
1934*	-172 509,07	-238 693,68
1935	20 242,94	-218 450,74
1936	10 429,40	-208 021,34
1937	20 980,87	-187 040,47
1938	22 180,82	-164 859,65
1939	23 404,72	-141 454,93

* od roku 1934 v pronájmu Rakovnického pivovaru.

(SOkA Rakovník, karton č. 230, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1926-1933, SOkA Rakovník, karton č. 231, AMR 994, Záležitosti obecních rozpočtů a účtů 1934-1939.)

TABULKA č. 17

Nezaměstnanost

A) Nezaměstnanost - okres

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
leden	kolem 700		2 274		1180	1 122				
únor			2 436		1 183	1162				710
březen			2 369		944					
duben			1 839		786					
květen			1 283	1 032						
červen			1 262							
červenec			1 052		511					
srpen			1 233	521	454	670				
září	478		1 232	597	601	842				
říjen	505				695					
listopad	741			973	919					
prosinec	956		1 804	1 136	1 044					

B) Nezaměstnanost – město

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
leden	kolem 300		658		194	182 (219)	424	kolem 400	165	
únor			439			219	439	postupný pokles kolem 100	kolem 120	
březen			485	750	361	219	466		většinou kolem 90	
duben			467			141	407			
květen			350		154	166	422			
červen			279			113	375			
červenec			332		113	177	341			
srpen			329	58	97	177	337			
září			326		108	150	kolem 400			
říjen					118	403				
listopad				184	146			kol.170		
prosinec	350		317		219			180		

Pro rok 1931 nejsou údaje o nezaměstnaných k dispozici.

(RN v letech 1930-1939, SOkA Rakovník, Zápisy ze schůzí zastupitelstva 1930-1933, SOkA Rakovník, karton č. 185, AMR ev. č. 957, Zpráva z činnosti městské rady 1882-1939, SOkA Rakovník, karton č. 265, AMR 1049, Pracovní a zaměstnanecké záležitosti 1853-1944, SOkA Rakovník, karton č. 306, AMR ev. č. 1115, Chudinství a žebrota 1850-1942.)

Příloha č. 18

Židovské obchody a podniky v Rakovníku:

1. Rakovnická keramická továrna Keram, Rakovník čp. 758, továrna na kachle, obkladačky a šamotové výrobky, obrat v roce 1939 měla 3.505.055,72 Kč, čistý zisk 335.948,48 Kč. Továrna měla 96 zaměstnanců, Majitelem A. Brok, který emigroval do Kanady
2. Maloobchodní prodejna Josef Švarc, módní a galanterní obchod, Rakovník, Husovo náměstí 52. Obrat v roce 1939 491.000,- Kč, čistý zisk 41.092,- Kč, 2 zaměstnanci.
3. Maloobchodní prodejna konfekčním zbožím Otto Pereles, Rakovník, Husovo náměstí 11, obrat v roce 1939 407.371,- Kč, čistý zisk 53.286,- Kč, bez zaměstnanců.
4. Velkoobchod a maloobchod s kožemi, koženým zbožím a přípravami pro obuvníky Otto Traub, Rakovník, Husovo náměstí 21, obrat v roce 1939 6.165.416,- Kč, čistý zisk 238.412,- Kč, 7 zaměstnanců.
5. Obchod sukny Jonák a spol., maloobchod, Rakovník, Husovo náměstí 128, obrat v roce 1939 1.048.641,65 Kč, čistý zisk 81.387,05 Kč, spolumajitelé Alois Jonák a Arnold Brok.
6. Obchod střížním a galanterním zbožím Josef Ornstein, maloobchod, Rakovník, Husovo náměstí 17, obrat v roce 1939 647.451,40 Kč, čistý zisk 135.261,49 Kč, 6 zaměstnanců.

7. Obchod střížním a galanterním zbožím Albert Popper, maloobchod, Rakovník, Husovo náměstí 34, obrat v roce 1939 540.018,- Kč, čistý zisk 41.311,- Kč, 4 zaměstnanci.
8. Obchod střížným zbožím Maxim Beneš, maloobchod, Rakovník, Husovo náměstí 4, obrat v roce 1939 978.620,- Kč, čistý zisk 85.501,55 Kč, 5 zaměstnanců.
9. Výroba loutek Hilda Weignerová, maloobchod, Rakovník, Královo náměstí 627, obrat v roce 1939 444.705,- Kč, čistý zisk 36.139,37 Kč, 14 zaměstnanců.
10. Obchod galanterní a střížní Viktor Kraus, maloobchod, Rakovník, Husovo náměstí 10/I, obrat v roce 1939 397.227,- Kč, čistý zisk 26.405,- Kč.
11. Sběrna prádla a zboží pro čistírnu v Hořovicích a Praze Hedvika Kaudesová, maloobchod, obrat v roce 1939 6.150,- Kč, čistý zisk 1.375,- Kč, bez zaměstnanců.
12. Továrna na ovocné konzervy, likéry a ocet, velkovýroba, Rakovník, Trojanova 49/51, obrat v roce 1939 3.843.000,- Kč, čistý zisk 127.865,74 Kč, 28 zaměstnanců.
13. Obchod koloniálním zbožím Otto Reich, Rakovník, maloobchod, Husovo náměstí 55, obrat v roce 1939 567.832,- Kč, čistý zisk 42.400,- Kč, 3 zaměstnanci.
14. Obchod uhlím a cementárna Viktor Tausig, maloobchod, Rakovník, Švehlova 714, obrat v roce 1939 140.000,- Kč, čistý zisk 10.000,- Kč, 1 zaměstnanec.
15. Těžba uhlí a lupku Rosenbaum a Weigner, velkovýroba, Rakovník, Pražská 21, obrat v roce 1939 4.000.000,- Kč, čistý zisk 100.000,- Kč, 261 zaměstnanců.
16. Obchod zemskými plodinami Semil Perutz, maloobchod, Rakovník, Husovo náměstí 32, obrat v roce 1939 527.737,- Kč, čistý zisk 8.284,- Kč, 1 až 2 zaměstnanci.
17. Řeznictví a uzenářství Heřman Fischl, maloobchod, obrat v roce 1939 180.000,- Kč, čistý zisk 15.000,- Kč, 1 zaměstnanec.
18. Obchod dle § 38 živnostenského řádu a nákup chmele na cizí účet Hugo Reiman, maloobchod, obrat v roce 1939 22.423,- Kč (pouze za obchod se

semeny), čistý zisk 15.507,- Kč, bez zaměstnanců.

19. Obchod stavebninami a zasílatelství Karel Weisl, Rakovník, Nádražní 5/I, maloobchod, obrat v roce 1939 1.229.895,95 Kč, čistý zisk 18.520,64 Kč, 8 zaměstnanců
20. Obchod dřívím a pilařství Edvard Beer, Rakovník, Švehlova 782, maloobchod, obrat v roce 1939 711.450,40 Kč, čistý zisk 25.909,25 Kč, 6 zaměstnanců.
21. Obchod dobyt看 Reich a Náprstek (Náprstek nebyl žid), Rakovník, Trojanova 98, maloobchod, obrat v roce 1939 366.000,- Kč, čistý zisk 30.000,- Kč, 1 zaměstnanec
22. Nákup chmele na cizí účet Adolf Löbl, Rakovník, Poděbradova 91, maloobchod, obrat v roce 1939 neuveden, čistý zisk 17.123,- Kč, bez zaměstnanců.
23. Obchod galanterním a střížním zbožím Rudolf Masárek, Rakovník, Husovo náměstí 160, maloobchod, obrat v roce 1939 316.310,- Kč (pouze za 10 měsíců), čistý zisk 26.382,- Kč, 3 zaměstnanci.
24. Nákup chmele na cizí účet Arnošt Reiman, Rakovník, Husovo náměstí 128, maloobchod, obrat v roce 1939 neuveden, provize 9.432,- Kč, bez zaměstnanců.
25. Obchodní jednatelství a komisionářství Otta Münz, Rakovník, Bratří Burianů 1413, nejednalo se o obchod, obrat v roce 1939, finanční situace nezjištěna, firma skončila v roce 1937.

(SOkA Rakovník, fond Okresní úřad, karton 495, hlášení četnické stanice Rakovník v roce 1939.)

Prameny a literatura

Prameny:

SOkA Rakovník, Archiv města Rakovníka.
SOkA Rakovník, fond Akademický spolek Krakovec.
SOkA Rakovník, fond Divadelní ochotnická jednota „Tyl“,
SOkA Rakovník, fond František Otta Rakovník.
SOkA Rakovník, fond Klub československých turistů.
SOkA Rakovník, fond Městský úřad.
SOkA Rakovník, fond Muzejní spolek.
SOkA Rakovník, fond Národní jednota Severočeská.
SOkA Rakovník, fond Okresní národní výbor.
SOkA Rakovník, fond Okresní osvětový sbor.
SOkA Rakovník, fond Okresní úřad.
SOkA Rakovník, fond Pěvecko – hudební spolek.
SOkA Rakovník, fond Pivovar Rakovník.
SOkA Rakovník, fond Pozůstalost Ferdinanda Malce.
SOkA Rakovník, fond Pozůstalost Jana Rennera.
SOkA Rakovník, fond Pozůstalost Jindřicha Šubrtů.
SOkA Rakovník, fond Pozůstalost Miroslava Görtlera.
SOkA Rakovník, fond Rakovnické keramické závody.
SOkA Rakovník, fond Sokol Rakovník.
SOkA Rakovník, fond „Stadionka“, Rakovník.
SOkA Rakovník, fond Vltavský.
SOkA Rakovník, Nejstarší kronika města Rakovníka.

Noviny:

Nové proudy.
Rakovnické noviny.

Literatura:

- Bartoš J., Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938-1945, Praha 1986.
- Benda J., Útěky a vyhánění z pohraničí Českých zemí 1938-1939, Migrace z okupovaného pohraničí ve druhé republice, Praha 2013.
- Brandes D., Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945, Praha 1999.
- Broklová E., Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918-1938, Praha 1992.
- Cikánek A., Laitner F., Rakovnicko v letech 1938 - 1941 (Vzpomínky a archivní dokumenty), Rakovník 1965.
- Čapka F., Dějiny zemí koruny české v datech. 3. opravené a doplněné vydání, Praha 1999.
- Čechurová J., Česká politická pravice, Praha 1999.
- Čelovský B., Mnichovská dohoda 1938, Praha 1999.
- Černý J., Jan Renner (1869 – 1959), Život a dílo rakovnického archiváře, muzejníka a učitele, Praha 1998.
- Československo a střední Evropa v meziválečném období, Red. J. Pátek. Praha 1996.
- Dějiny obyvatelstva českých zemí. Kolektiv autorů, Praha 1996.
- Dejmek J., Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918-1992). Vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky, Praha 2002.
- Deyl Z., Sociální vývoj Československa 1918-1938, Praha 1985.
- Dostál V., Agrární strana. Její rozmach a zánik, Praha 1998.
- Fialová L., Kučera M., Maur E., Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha 1996.
- Gajanová A., Dvojí tvář. Z historie předmnichovského fašismu, Praha 1962.
- Gebhart J., Kuklík J., Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě, Praha 2004
- Gellner A., Národy a nacionalismus, Praha 1993.
- Hahnová A., Sudetoněmecký problém: Obtížné loučení s minulostí, Ústí na Labem 1999.
- Hobsbawm E., Věk extrémů, Krátké 20. století 1914-1991, Praha 1998
- Hofman P., Pokorná A., Stehlík E., Československá armáda v letech 1918-1938, Praha 1991.
- Hubený D., Rakovník a Rakovnicko za druhé republiky, in: Rakovnický historický sborník

VIII/2011, Rakovník 2011, s. 177 – 223.

Janák J., Hledíková Z., Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989.

Kapoun V., Stručná bibliografie Rakovnicka, Rakovník 1997.

Kárník Z., České země v éře První republiky (1918-1938), Díl 1., díl 2., díl 3, Praha 2000, 2002, 2003.

Klimek A., Kubů E., Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů, Praha 1995.

Klimek A., Velké dějiny zemí Koruny české, sv. XIV. (1929-1938), Praha 2002.

Kol. autorů, Louny. Historie, kultura, lidé, Praha 2005.

Kol. autorů, Žatec, Historie, kultura, lidé, Praha 2004.

Kořalková K., Hnutí nezaměstnaných v Československu v letech 1929-1933, Praha 1962.

Krejčí F., 125 let rakovnického Sokola, Rakovník 1995.

Kuča K., Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, I-IV., Praha 1996-2000.

Kučera M., Populace České republiky 1918-1991, Praha 1994.

Kural V., konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě (1918-1938), Praha 1993.

Kural V., Místo společenství konflikt! Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945), Praha 1994.

Kural V. a kol., Studie o sudetoněmecké otázce, Praha 1996.

Kural V., Radvanovský Z., „ Sudety “ pod hákovým křížem. K dějinám říšské župy Sudety 1938-1945, Ústí nad Labem 2002.

Kvaček R., Nad Evropou zataženo. Československo a Evropa 1933-1937, Praha 1966.

Lacina V., Velká hospodářská krize v Československu 1929-1934, Praha 1984.

Lacina V., Slezák L., Státní hospodářská politika v ekonomickém vývoji první ČSR, Praha 1994.

Lemberg H., Porozumění. Češi – Němci – východní Evropa 1948-1948, Praha 1999.

Levý F., Dějiny Královského města Rakovníka, Rakovník 1896.

Lukeš I., Československo mezi Stalinem a Hitlerem. Benešova cesta k Mnichovu, Praha 1999.

Malý K. a kol., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha 1997.

Marek P., Politicko-organizační aktivity českých městských vrstev v letech 1918-1938,

- Olomouc 1996.
- Mejstřík K., Kulturní Rakovník, Rakovník 1986.
- Mička L., Kulturní tvář Rakovnicka, I. část, Rakovník 1976.
- Mička L., Kulturní tvář Rakovnicka, II. část, Rakovník 1979.
- Mikesková M., Vznik a historie Ostrostřeleckého spolku, Rakovník 1997.
- Novák O., Henleinovci proti Československu. Z historie sudetoněmeckého fašismu v letech 1933-1938, Praha 1987.
- Olivová V., Československo v rozrušené Evropě, Praha 1968.
- Olivová V., Dějiny první republiky, Praha 2000.
- Olivová V., Zápas o Československo 1938, Praha 1996.
- Olšovský R. a kol., Přehled hospodářského vývoje Československa 1918-1945, Praha 1963.
- Pasák T., Český fašismus 1922-1945 a kolaborace, Praha 1999.
- Patočka J., Kacířské eseje o filosofii dějin, Praha 1990.
- Průcha V., Sociální struktura československé společnosti v předmnichovské republice, Praha 1970.
- Průcha V., Změny v sociální struktuře československé společnosti v letech 1938-1945, Praha 1970.
- Blíže Rákosník J., Odvrácená tvář meziválečné prosperity: Nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938, Praha 2008.
- Rataj J., O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938-1939, Praha 1997.
- Renner J., Historie městského muzea a průvodce jeho sbírkami, Rakovník 1940.
- Rotport M., 85 let Klubu českých turistů, Rakovník 1997.
- Seibt F., Německo a Češi, Praha 1996.
- Tesař J., Mnichovský komplex. Jeho příčiny a důsledky, Praha 2000.
- Tomášek D., Deník druhé republiky, Praha 1988.
- Trapl M., Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918-1938, Praha 1990.
- Uhlíř D., Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu 1918-1938.
- Charakteristika agrárního hnutí v Československu, Praha 1988.
- Uchalová E. a kol., Česká móda 1918-1939, Praha 2000.

Seznam zkratek

AMR = archiv města Rakovníka

č. = číslo

Č.j. = číslo jednací

čp. = číslo popisné

ev. = evidenční

ha = hektar

hl = hektolitr

hod. = hodina

inv. = inventární

Kč = koruna československá

kg = kilogram

km = kilometr

KSČ = Komunistická strana Československa

l = litr

m = metr

mm = milimetr

NJS = Národní jednota severočeská

NP = Nové proudy

NSP = národní strana práce

ONV = Okresní národní výbor

s. = strana

Sb. = sbírky

SNJ = Stana národní jednoty

SOkA = Státní okresní archiv

T. G. = Tomáš Garrigue

tzv = takzvaný

YMCA = Young Mens Christian Association

Klíčová slova:

Rakovník

Četnictvo

Armáda

Spolky

Školství

Hospodářství

Kultura

Zdravotnictví

Církev

Abstrakt

Práce popisuje život v Rakovníku ve třicátých letech 20. století. Zabývá se zejména politickými poměry ve městě včetně hektického konce třicátých let. V souvislosti s tím se zaměřuje na problém uprchlíků z pohraničí. Dále se zabývá policejními a vojenskými záležitostmi ve městě. Mnoho prostoru věnuje také spolkovému životu ve městě. Velký prostor věnuje také hospodářství města, zejména podnikům a větším firmám. Práce se dotýká také rakovnického školství, kultury, zdravotnictví a církevních poměrů. Popisuje celkový vývoj města do 15. března 1939.

Abstract

The presented thesis describes the life in the city of Rakovník in 1930s. It deals mainly with political situation in the Rakovník city including the hectic end of 1930s, especially the important problem of refugees. The work is also focused on military and police affairs that were located in the city during the given time. The last part of the thesis is devoted to the city's social life, economy (especially with the focus on big companies), education system, culture, health care and situation in church. The work describes the overall development of the city of Rakovník till the 15th of March 1939.